

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Rigorózní práce

**Společné jmění manželů se zaměřením na jeho zánik
a vypořádání**

Community property of spouses with a focus on its termination and settlement

Konzultant rigorózní práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová Zuklínová, CSc.

Zpracovatel rigorózní práce: Mgr. Helena Pyszková

Katedra: Katedra občanského práva

Datum uzavření rukopisu: 20. března 2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci na téma „Společné jmění manželů se zaměřením na jeho zánik a vypořádání“ vypracovala samostatně s použitím zdrojů a literatury v ní uvedených. Rigorózní práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. března 2014

.....
Mgr. Helena Pyszková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování doc. JUDr. Michaelé Hendrychové Zuklínové, CSc. za odborné vedení této rigorózní práce, poskytnutí cenných rad a připomínek a v neposlední řadě za cenný čas, který strávila nad rozbořem a studiem této práce.

Obsah

Obsah	1
Seznam použitých zkratek	4
Abstrakt.....	5
Abstract.....	6
Úvod.....	7
1 Historie manželství a úpravy majetkových poměrů	9
2 Vznik a postavení manželství v českém právním řádu, prameny práva.....	12
3 Společné jmění manželů.....	19
3.1 Vznik společného jmění manželů.....	20
3.2 Předmět společného jmění manželů	21
3.2.1 Dluhy.....	23
3.2.2 Způsoby nabývání společného jmění manželů.....	25
3.3 Smluvené zúžení, rozšíření či zrušení společného jmění manželů.....	27
3.4 Správa společného jmění manželů.....	32
3.5 Společné jmění manželů a podnikání	36
3.5.1 Rodinný závod.....	38
3.6 Společné jmění manželů s rozdílným státním občanstvím.....	40
3.7 Výkon rozhodnutí postihující společné jmění manželů	41
3.8 Modifikace společného jmění manželů soudem.....	46
4 Zánik manželství	48
4.1 Zánik manželství smrtí	48

4.2	Zánik manželství rozvodem.....	52
4.2.1	Typy rozvodů v českém právním řádu.....	53
4.2.2	Úprava poměrů bydlení pro dobu po rozvodu	55
4.2.3	Výživné	59
5	Vypořádání společného jmění	62
5.1	Zásady vypořádání společného jmění manželů	63
5.1.1	Zásada stejných podílů	64
5.1.2	Zásada potřeby nezletilých dětí a péče o rodinu	66
5.1.3	Zásada redukce pro výši zápočtů	68
5.2	Způsoby vypořádání společného jmění manželů.....	71
5.2.1	Vypořádání společného jmění dohodou.....	71
5.2.2	Vypořádání společného jmění na základě zákonné domněnky.....	73
5.2.3	Vypořádání společného jmění rozhodnutím soudu.....	75
5.A	Vypořádání podílu v obchodních společnostech a družstvech.....	76
5.3	Zvláštní způsoby vypořádání společného jmění manželů	80
5.3.1	Vypořádání společného jmění manželů při propadnutí majetku.....	80
5.3.2	Vypořádání společného jmění manželů v případě úpadku.....	82
5.4	Vypořádání dluhů mezi manžely	88
5.5	Majetkové společenství registrovaných partnerů	90
6	Některé procesní aspekty vypořádání společného jmění.....	92
7	Právní úprava společného jmění v Německu	99

7.1	Stručný přehled o německé právní úpravě majetkového práva manželského pro případ rozvodu v Německu	100
7.2	Konečné vyúčtování přírůstků	104
7.3	Společná domácnost	105
7.A	Právní úprava styku s nezletilými dětmi pro případ rozvodu	106
7.4	Shrnutí	109
	Závěr	113
	Literatura.....	116
	Resumé.....	123
	Summary	125
	Seznam klíčových slov	127

Seznam použitých zkratk

OZ 2012 – občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb.

OZ 1964 – starý občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb.

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

ZOOK – zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch. Bundesrepublik Deutschland, Bürgerliches Gesetzbuch, in der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003 I S. 738) zuletzt geändert durch Gesetz vom 20.04.2013 (BGBl. I S. 831) m.W.v. 25.04.2013

EheG – Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet

FamFG – Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Abstrakt

Cílem této práce není pouze přiblížit aktuální právní úpravu v oblasti společného jmění manželů s důrazem na jeho zrušení a majetkové vypořádání ve světle aktuální judikatury. Práce se také věnuje změnám, které do této problematiky vnáší rekodifikace občanského práva. Zároveň zahrnuje srovnání s právní úpravou v Německu, se kterým nás pojí jistá část historického vývoje. Celá práce je doplněna aktuální judikaturou.

Abstract

The aim of this work is not only draw attention to current legislation in the field of marital property, with an emphasis on its dissolution and property settlement in the light of current case law. The work also deals with the changes that this issue brings into re-codification of civil law. It also includes a comparison with the legislation in Germany, with whom we are linked by a certain portion of the historical development. All work is completed with current case law.

Úvod

Současnou definici manželství najdeme v ust. § 655 OZ 2012: „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná pomoc.*“ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. definoval manželství jako „*nerozlučné společenství dvou osob různého pohlaví, které projevíly vůli žít spolu, plodit děti a poskytovat si vzájemnou pomoc.*“ Manželství však není pouhou dohodou – formou vyjádření vůle společného soužití - která může být uzavřena a zrušena z vůle manželů, resp. snoubenců. Právními důsledky uzavření manželství je vznik nových práv, povinností a privilegií, vyhrazených pouze manželům. Je to uspořádání, na němž má zájem i stát a proto je logické určení pravidel pro vznik a zrušení manželství závaznými právními předpisy.¹ Právo na uzavření manželství je zaručeno čl. 12 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

Uzavřením manželství dochází automaticky nejen k úpravě osobních vztahů mezi manžely, ale také se zásadním způsobem mění jejich majetkoprávní vztahy. Manželé jsou ekonomickou jednotkou, která vstupuje do smluvních vztahů se třetími osobami (tam, kde platí režim společenství majetku). Současně dochází k omezení autonomie vůle každého z manželů, neboť některé majetkoprávní úkony jsou podmíněny souhlasem obou manželů. Vznik manželství sebou obvykle přináší vnesení většího či menšího majetkového vkladu do tohoto společenství, který bude sloužit nejen ke vzájemnému uspokojování potřeb manželů samotných, ale i z nich vzniklých dalších generací. Ve fungujícím manželství vzniká či je pořizován činností ekonomické jednotky – manželů kromě majetku vloženého majetek další. Ideální představa o manželství zahrnuje též jeho neomezeně dlouhé trvání, resp. jeho ukončení až smrtí jednoho z manželů, kdy majetek je rozdělen mezi dědice, pokud zůstavitel neurčí jinak.

Závažnost nutnosti řešení problematiky vypořádání společného jmění manželů dokazuje počet rozvedených manželství, který se každoročně pohybuje kolem 30.000. Současně však dochází k prudkému poklesu manželství nově uzavíraných z 90.000 v roce 1990 na polovinu v roce 2010. Došlo rovněž k vzestupu věku vstupu snoubenců do prvního

¹ WÖRLEN, R.; BALLEIS, K.; ANGRESS A. *Introduction to English Civil Law*. Vol. 2. Münster: Alpmann und Schmidt. 2011. s. 143.

manželství z 22,4 u žen a 25 let u mužů v roce 1993 na 27,6 a 30,3 roků v roce 2008.² Zřejmě to souvisí s většími možnostmi mladých lidí, než jak tomu bylo v minulosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že život přináší velmi často situace odlišné od zidealizované představy navěky trvajícího manželství. Právní předpisy moderního státu tak musejí být připraveny i na situace, kdy z jakýchkoliv důvodů dojde k selhání funkce manželství, které musí být nutně následováno majetkovým vypořádáním. Cílem této práce není pouze přiblížit aktuální právní úpravu v oblasti společného jmění manželů s důrazem na jeho zrušení a majetkové vypořádání ve světle aktuální judikatury. Práce se bude také věnovat změnám, které do této problematiky vnáší rekonstrukce občanského práva a konečně bude provedeno srovnání s právní úpravou v Německu, se kterým nás pojí jistá část historického vývoje. Vše bude doplněno aktuální judikaturou.

Od zákonodárné moci moderního demokratického státu se očekává, že bude pružně reagovat na změnu společenských poměrů. Závěr práce tak kromě zhodnocení status quo přinese i některé návrhy, které dle autora na uvedení do praxe teprve čekají.

² Český statistický úřad. *Sňatky a rozvody 1950-2011*. Dostupné z http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2011. [vid. 03.09.2012]

1 Historie manželství a úpravy majetkových poměrů

V dnešní době je ve vyspělých evropských zemích rovnoprávnost manželů i v oblasti majetkových záležitostí považována za samozřejmost. Nebylo tomu tak zdaleka vždy. Uzákonění rovnoprávnosti manželů u nás přinesl až Zákon o právu rodinném, který vstoupil v účinnost dnem 1. 1. 1950. Do té doby byly manželce uloženy některé povinnosti, jako např. bydlet s manželem, pomáhat mu v jeho výdělečné činnosti a plnit co muž, jako hlava rodiny, přikázal. Povinnost živit manželku a děti naopak dopadala na muže. Tisíciletá tradice patriarchálního uspořádání rodiny byla stvrzena rakousko – uherským Obecným zákoníkem občanským, který nabyl účinnosti 1. 1. 1812 (ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch). Právní úprava manželství zde obsažená byla na svou dobu poměrně rozsáhlá. Základní proklamace o manželské smlouvě byla obsažena v ust. § 44: „*Dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc.*“ Zákoník dále pamatoval i na překážky uzavření manželství. Těch ABGB vyjmenovává v § 48-82 celou řadu. Kromě duševní nepřičetnosti a nezletilosti jsou zde zmíněné např. obecně známé špatné mravy, nakažlivé nemoci, tělesná invalidita, odsouzení za závažný kriminální čin, již existující manželství a příbuzenství. Podmínkou platnosti uzavření manželství bylo též vykonání tzv. ohlášek, které spočívaly ve zveřejnění záměru uzavřít manželství duchovním správcem v místě pobytu snoubenců. Veřejnost byla vyzvána k tomu, aby oznámila případnou překážku uzavření manželství. Práva a povinnosti vzniklá uzavřením manželství byla rozdělena na práva osobní a majetková. Právem manžela bylo být hlavou rodiny, vést domácnost, jeho povinností vyživovat manželku. Právem manželky bylo to, že obdrží mužovo jméno a bude požívat práv jeho stavu. Povinností bylo následovat muže do jeho bydliště, pomáhat v domácnosti a ve výdělku a doma plnit opatření mužem učiněná. Mezi vzájemné povinnosti patřila *věrnost, slušné zacházení a plnění manželské povinnosti*. Manžel mohl též požádat, aby manželství bylo prohlášeno za neplatné, *shledal-li po sňatku, že jeho manželka jest již od jiného těhotnou*. Obecný zákoník občanský (ABGB) stále vycházel z toho, že jiný než církevní sňatek nepřichází v úvahu. Avšak rozrůstající se vliv světské autority je zde již jasně patrný. Rozdělení jmění se dělo na podkladě sjednané smlouvy. Případné rozepře řešil soudce s přihlédnutím k zajištění slušné výživy manželce a dětem. Svatební smlouvy upravoval § 1217- § 1266. Úprava

společného jmění manželů tak byla zcela dispozitivní. Uzavřením manželství nevznikalo automaticky žádné společenství statků. K tomu bylo potřeba právě uzavření smlouvy. Právo druhého manžela k nemovitému majetku se zapisovalo do veřejných knih. Soud mohl v případě rozvodu manželské smlouvy prohlásit za neplatné. Procesním právním předpisem ve věcech manželství byl Dvorský dekret č. 1595/1819 sb. z.z. Předchozí primitivní úprava manželství byla součástí Všeobecného občanského zákoníku z roku 1786, kdy tzv. *manželský patent* sice ponechává církevní status sňatku, ale vyjímá řešení manželských sporů z kompetence církevních soudů.³

Většina soukromoprávních institutů má svůj původ v právu římském. Tak je tomu např. u závazkových vztahů. Úpravu majetkových vztahů mezi manžely bychom však v římském právu hledali marně. To bylo vytvářeno především právem zvykovým.⁴ Jisté ovlivnění právem římským můžeme nalézt v případě tzv. *mucianské presumpce*, tj. v případě pochybností o vlastnictví majetku jedním či druhým z manželů platila domněnka, že věc patří muži. Jak již bylo výše zmíněno, tato byla později převzata i Obecným zákoníkem občanským v roce 1811 a toto ustanovení platilo až do konce roku 1949.⁵

V českých zemích můžeme vysledovat první zmínky o ochraně monogamního vztahu manželského v Břetislavově dekretě z roku 1039: „*Tedy toto at' jest hlavní mé a první přikázání, aby vaše manželství, jež jste doposud měli jako s lehkými ženami a nepořádná po způsobu hloupých hovad, od té chvíle byla podle církevních ustanovení zákonná, soukromá a nerozlučná, a to tak, aby muž žil maje dosti na jedné ženě a žena majíc dosti na jednom muži.*“⁶ Podle českého práva zemského připadlo věno, které žena do manželství přinesla, do vlastnictví muže. Za přijetí ženy za manželku, které zároveň znamenalo přijetí jejího věna, byl muž povinen zajistit její tzv. obvěnění. Po smrti manžela se věno vracelo. Žena byla až do Vladislavského zřízení z r. 1500 *vězněm svého muže*. Specifikem českého práva měšťanského byla tzv. vdovská třetina. Pokud manžel zemřel později než rok a den po svatbě a nezaopatřil ženu obvěněním, závětí, nebo jiným zápisem, připadla vdově třetina jeho majetku.

³MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde. 2003. ISBN 80-7201-433-1. s.179, 201

⁴DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 57

⁵HOLUB, M; Bičovský, J.; Pokorný, M. *Společné jmění manželů*. Linde Praha:2009. s. 15

⁶Břetislavova dekreta. 1039. ASPI

Dle německého práva byl všechn majetek v držbě manžela. Ten s ním volně nakládal dle vlastního uvážení, kromě nemovitostí, kde byl nutný souhlas ženy. Žena naproti tomu nemohla volně nakládat s žádným majetkem, kromě své výbavy.⁷ Rakouský občanský zákoník (ABGB) převzal zásady o majetkovém společenství manželů z německého zvykového práva. Zde paralelně existovaly různé formy společenství manželských statků. Toto společenství mohlo být založeno jednak již vznikem manželství, v jeho průběhu, nebo až narozením dětí. V některých zemích se dospělo až ke sjednocení veškerého jmění na tzv. majetek vespolný, nicméně každý z manželů si mohl vyhradit své vlastní jmění. Existovala i dvojí forma vlastnictví majetku manželů tzv. volný a vázaný majetek.

První právní předpis upravující záležitosti manželství ve svobodné Československé republice byl přijat již krátce po jejím vzniku a to zákonem č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Převratná byla možnost uzavřít manželství jak před církví, tak před státem. Dále byly v ust. § 13 taxativně vymezeny důvody, pro které bylo možno žalovat o rozluce manželství. Kromě cizoložství, které bylo uvedeno na prvním místě, je zmíněno i špatné nakládání s druhým manželem, vedení zhýralého života, duševní choroba, či nepřekonatelný odpor.

Vyčlenění samostatného odvětví občanského práva – práva rodinného – můžeme pozorovat až s přijetím zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Právně a politicky to bylo poněkud utopicky zdůvodňováno nutností osvobodit manželství od majetkových aspektů a zbavit se tak předchozího pojetí manželství jako smlouvy. Komentáře k této v té době nové právní úpravě označovaly zákonné majetkové společenství manželů jako nový institut socialistického manželského majetkového práva. V rámci přijetí socialistického občanského zákoníku OZ 1964 byla však úprava majetkových vztahů do právního systému našeho státu vrácena.⁸

Historie právní úpravy společného jmění manželů tak prošla vývojem od formy plně dispozitivní v období rakouské monarchie, přes plně kogentní v období po II. světové válce až po dnešní formu smíšenou.

⁷EFFENBERGER, K. *Z historie rodinného práva*. Právní rádce. 1997. č. 7. s. 38. ASPI ID: LIT7897CZ

⁸DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. s. 40. ref. 4.

2 Vznik a postavení manželství v českém právním řádu, prameny práva

Úprava manželství je obsažena v části druhé OZ 2012. Pojmovým znakem manželství je trvalý svazek muže a ženy, který vznikl zákonem stanoveným způsobem. Za hlavní účel manželství je stejně, jako tomu bylo v ZOR považováno založení rodiny a výchova dětí. V OZ 2012 byla navíc doplněna vzájemná podpora a pomoc. (§ 655 OZ 2012: „*Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“.)

Manželství se uzavírá svobodným, a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Vůle musí být projevna za přítomnosti dvou svědků. Občan České republiky může uzavřít manželství i před zastupitelským úřadem České republiky. Novelou zákona o rodině, provedenou zákonem č. 234/1992 Sb., byla do české právního řádu vrácena možnost uzavřít manželství mezi mužem a ženou nejen před orgánem státu, ale i před orgánem církve, nebo dokonce náboženské společnosti. Takto uzavřené manželství má zcela identické postavení, jako manželství uzavřené před orgánem státu. OZ 2012 dále v § 657 odst. 2) upřesňuje, že se musí jednat o církve a náboženské společnosti v ČR registrované dle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Podmínkou uzavření manželství před orgánem církve je předložení dokladu o splnění náležitostí nutných k jeho uzavření vydaným místně příslušným matričním úřadem. Oddávající církevní hodnostář naopak do tří dnů od uzavření sňatku oznámí matrice uzavření manželství s uvedením všech rozhodných skutečností. OZ 2012 tento model v podstatě přejímá. Zachovává se myšlenka státního dozoru nad splněním náležitostí uzavření manželství a na církvi se ponechává samotný obřad. Zatímco u občanských sňatků je k jeho uzavření oprávněn v podstatě jakýkoliv obecní či městský úřad, u církví je třeba, aby tento orgán, resp. jeho věcnou a místní příslušnost stanovila sama církev. Totéž platí pro místo, kde se obřad koná. Půjde-li o sňatek církevní, je třeba vyhovět vnitřním předpisům církve, nebo náboženské společnosti.⁹ Pokud uzavře český občan manželství v zahraničí před tanními orgány církve, je k uznání takového sňatku v ČR nutné podat žádost o uznání u zvláštní

⁹ Poslanecká sněmovna PČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb ze dne 03. 02. 2012.* ASPI ID: LIT38253CZ

matriky v Brně (§ 42 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách). K tomu je potřeba kromě dokladu o uzavření manželství doložit splnění podmínek pro uzavření manželství dle českého právního řádu. Uzavření takového manželství má právní důsledky totožné s uzavřením manželství v ČR. Tyto důsledky nastávají *ex tunc* ke dni uzavření manželství v zahraničí a všechny tuzemské orgány státní správy jsou důsledky takto uzavřeného manželství vázány.¹⁰ Pravomoc českých soudů je dle ust. § 38 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém dána vždy, pokud je alespoň jeden z manželů českým státním občanem. Toto znění pak nový zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém s účinností od 1. 1. 2014 přebírá. Není tedy rozhodné, na území jakého státu došlo k uzavření sňatku.

Jak tedy z předchozího textu vyplývá, komplikovanější je situace v případě, kdy byl církevní sňatek uzavřen v zahraničí. V zásadě platí, že rozhodné je datum uzavření sňatku. Situace je pak odlišná, pokud byl sňatek uzavřen po 1. 7. 1992 anebo v období 1. 1. 1950 - 30.6.1992. V prvním případě se jedná o situaci, kdy je českým právním řádem bez dalšího akceptován církevní sňatek samotný. Platí tedy ust. § 20 zákona č. 234/1992 Sb., o mezinárodním právu soukromém, kdy se forma uzavření manželství řídí právem místa, kde se manželství uzavírá (princip *locus regit actum*). To znamená, že pokud právní řád jiného státu připouští uzavření církevního sňatku, bude takto uzavřené manželství akceptováno i v České republice. Toto ustanovení však neplatí bezvýhradně. Princip *locus regit actum* je nutno vykládat v souladu s principem veřejného pořádku dle ust. § 36 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. V takovém případě je totiž nutno trvat na zásadách společenského a státního řízení České republiky. K takovému konfliktu by mohlo dojít v případě uzavření sňatku, který by umožňoval bigamické, nebo incestní manželství apod. Pro období 1. 1. 1950 až 30. 6. 1992 platí ust. § 4c zákona o rodině. Do účinnosti novely ZOR z roku 1992 církevní sňatek nebyl v českém právním řádu nikde zakotven. Církve tak nebyly orgánem oprávněným k uzavírání sňatku a různé obřady tomu podobné musely být následovány sňatkem občanským. Ustanovení § 4c bylo do zákona o rodině vloženo novelou v roce 1992. Je však otázkou, zda takový pokus o zhojení některých křivd nevnáší do právního systému spíše ještě více nejasností, jako např. v tomto případě,

¹⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J. *Uzavírání sňatků v zahraničí*. Právní rádce. 2006. č. 7, s. 4. ASPI ID: LIT27302CZ

který vyvolává otázku, zda jde o plnou retroaktivitu s veškerými následky včetně majetkových.¹¹

OZ 2012 pamatuje i na možnost uzavřít manželství v případě přímého ohrožení života toho, kdo chce uzavřít manželství. V takovém výjimečném případě je možno uzavřít manželství před kterýmkoli obecním úřadem. V čele těchto úřadů stojí starosta a místostarosta. Tyto osoby jsou tak za výše uvedené situace oprávněny uzavírat manželství i v případech, pokud k tomu běžně oprávněny nejsou. Jedná-li se o církevní sňatek, který uzavírá osoba přímo ohrožená na životě, může být takové manželství uzavřeno na kterémkoliv místě (§ 667). Dále § 667 uvádí: „Mimo území České republiky může sňatečný obřad provést také velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky rovněž velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.“

Projev vůle snoubenců vyžaduje vyjádření o tom, že jim nejsou známy překážky uzavření manželství, že znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství. Kromě předložení dokladů totožnosti je u osob, které již žily v manželství nebo v registrovaném partnerství povinností prokázat, že toto zaniklo, nebo bylo prohlášeno za neplatné. Z důležitých důvodů mohou orgány státní správy povolit zastoupení jednoho ze snoubenců na základě plné moci. Náležitosti upravuje OZ 2012 a zákon č. 301/2000 Sb. O matrikách, jménu a příjmení.

Aby manželství bylo považováno za platně vzniklé, musejí být dodrženy některé náležitosti. Kromě obecných náležitostí projevu vůle dle občanského zákoníku jsou překážkami, majícími za následek neplatnost:

- Uzavření manželství se ženatým mužem nebo vdanou ženou, anebo osobou, která uzavřela registrované partnerství,
- Uzavření manželství mezi předky, potomky, sourozenci, i v příbuzenství založeném osvojením.

¹¹HADERKA, J. F. *Zamyšlení nad zákonem č. 234/1992 Sb. ve vztahu k církevní formě uzavírání manželství*. Správní právo. 1992. č.5, s.55. ASPI ID: LIT1818CZ

V těchto případech vysloví soud neplatnost manželství i bez návrhu. Neplatnost manželství z těchto dvou důvodů lze vyslovit i po jeho zániku. Uzavření dalšího manželství za trvání stávajícího je rovněž trestným činem dle ust. § 194 trestního zákona. Trestně odpovědná je nejen osoba, která již v předchozí manželství uzavřela, ale i ta, která do nového svazku s takovou osobou vstoupí. Neplatné je dále manželství, jestliže prohlášení o uzavření manželství bylo učiněno v důsledku bezprávné výhrůžky anebo omylu v totožnosti jednoho ze snoubenců anebo omylu právního úkonu uzavření manželství.

Další podmínkou uzavření manželství je dosažení zletilosti. Soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství i nezletilému, který však je starší šestnácti let. Dochází tak zde k fikci dosažení zletilosti, která sebou nese plnou svéprávnost (§ 30 OZ 2012). Je-li takové manželství uzavřeno bez povolení soudu, může být na návrh prohlášeno za neplatné. K prohlášení neplatnosti nedojde, pokud manželství bylo uzavřeno nezletilým, který není plně svéprávný, nebo osobou, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena a bylo počato dítě, které se narodilo živé. Podmínkou uzavření manželství je též svéprávnost. Z toho automaticky plyne nemožnost uzavření manželství osobou, které byla svéprávnost v této oblasti omezena (§ 673 OZ 2012).

Rodinné právo de lege lata zná oproti právu občanskému kromě neplatných právních úkonů také úkony neexistenční či nicotné.¹² Důvody, pro které manželství nevznikne ani neplatně jsou uvedeny v § 17a ZOR. Důvody neplatnosti uvedené v § 11 až 14 ZOR zakládají absolutní neplatnost právního úkonu uzavření manželství. Relativní neplatnost zakládají důvody v ust. § 15 a ZOR. § 677 OZ 2012 pak přímo zavádí nový pojem *neexistence manželství*. Dle tohoto ustanovení manželství vůbec nevznikne, pokud u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství, nebo ve sňatečném obřadu, nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat. K tomu dojde v případě závažných vad zejména v projevu vůle jednoho ze snoubenců, nebo v případě vad ve sňatečném obřadu, např. projev vůle je míněn v žertu, snoubenci nejsou různého pohlaví, projev vůle je učiněn před orgánem, který

¹²HULVA, T. *Vady a následky vad právních úkonů v rodinněprávních vztazích*. ASPI 2011. s. 213

není k uzavření sňatku oprávněn, apod. V případě uzavření církevního sňatku k těmto náležitostem patří i jeho uzavření před orgánem oprávněné církve. (§ 677).

V českém právu jsou oba manželé v rovnoprávném postavení. To je přímo zakotveno v ust. § 687 OZ 2012. Uzavřením manželství vznikají manželům některá vzájemná práva a povinnosti.

Těmi jsou:

- Jsou si navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, respektovat svou důstojnost, podporovat se, vytvářet zdravé rodinného prostředí, a společně pečovat o děti (§ 687),
- společně se podílet na nákladech domácnosti (§ 690-691),
- společně rozhodovat o záležitostech rodiny (§ 692).¹³

Uzavřením manželství dochází ve větší či menší míře k dobrovolnému zbavení se osobní majetkové svobody.¹⁴ Z hlediska přístupu právních systémů můžeme najít v zásadě dva majetkové režimy manželství:

- režim manželského majetkového společenství, který umožňuje účast obou manželů na nabývání, správě a pozbývání majetku,
- režim odděleného majetku manželů, který posiluje, resp. nemění majetkovou svobodu a nezávislost jednotlivce.

¹³ Ústavní soud k povinnosti vzájemné pomoci mezi manžely dle ust. §18 zákona o rodině judikoval, že: „*Toto ustanovení však není možné vyložit tak, že obsahuje i nevynutitelnou povinnost jednoho manžela svými pracovními výkony bez práva na odměnu či náhradu udržovat a rozmnožovat výlučný majetek druhého manžela.*“ Nález ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 231/10-1 má význam i pro další obsah práce. Soud se totiž zabýval v souvislosti s vypořádáním společného jmění manželů návrhem jednoho z manželů, aby mu byly uhrazeny i vnosy ze společného jmění manželů do výlučného jmění manželky (opravy a materiál na domě, který manželka dostala darem). Ústavní soud uzavřel, že povinnost vzájemně si pomáhat nelze vykládat jako povinnost udržovat či rozmnožovat výlučný majetek druhého manžela. Nicméně bylo judikováno, že je vždy rozhodující i hodnota poskytnutých plnění vyjádřená v penězích. GOJOVÁ, J. *Rozsah a obsah povinnosti manželů vzájemně si pomáhat*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s.: 2001. č. 9, s. 437. ASPI ID LIT39660CZ.

¹⁴ LISSE, L. *Proč si myslím, že by manželství mělo být právníkou osobou*. eLAW.cz. [vid. 22.10.2012]. dostupné z <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/423-proc-si-myslim-e-by-manzelstvi-melo-byt-pravnickou-osobou.html>

Režim samostatného majetku obvykle volí snoubenci, uzavírající druhé či další manželství, nebo osoby, jejichž majetkové postavení je značně rozdílné. Při zániku manželství tak odpadají problémy s dělením majetku, kdy vlastnictví každého z nich zůstává zachováno.¹⁵

Majetkoprávní vztahy mezi manžely navzájem a vůči třetím osobám jsou upraveny v ust. § 708-753 OZ 2012. Je zde upraven jak zákonný, tak smluvený režim společného jmění manželů a dále pak § 760 a násl. upravuje některé majetkové záležitosti pro případ zániku manželství.

Svazkem analogickým k manželství je pro osoby stejného pohlaví registrované partnerství na základě zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Podmínky pro uzavření registrovaného partnerství jsou stejně jako v případě uzavírání manželství plnoletost, způsobilost k právním úkonům a neexistence manželského nebo registrovaného partnerského svazku. Pro závazky vzniklé za trvání partnerství platí ust. § 9 odst. 2 zák. č. 115/2006 Sb. Pro partnery platí vzájemná vyživovací povinnost. Tu může soud na návrh uložit i po skončení partnerství, pokud se jeden z partnerů není schopen sám o sebe postarat. Partnerství zaniká buď smrtí jednoho z partnerů, nebo zrušením soudem. Jako důvod zrušení partnerství se vyžaduje faktická neexistence trvání partnerského svazku, ledaže s ukončením partnerství souhlasí oba partneři. Dle zákona však registrované partnerství v současné právní podobě společné jmění samo o sobě není způsobilé vytvořit. Na partnera je však pamatováno např. v ustanoveních o dědění.

S postupným propojováním evropských zemí v Evropské unii dochází i k harmonizaci právních předpisů, upravujících celou řadu oblastí lidského života. Přestože rodinné právo zůstávalo po dlouhou dobu stranou zájmu, určité sjednocující tendence můžeme vyzorovat i zde, a to i přes velkou různorodost kulturní, politickou a náboženskou. Za jeden z prvních výsledků lze považovat Nařízení Rady č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Současná situace je spíše ve fázi hledání shodných znaků základního (subsidiárního) právního režimu, který je akceptován ve většině zemí. Těmi jsou např. právo uzavřít smlouvu k úpravě majetkových vztahů, právo na svobodný výkon

¹⁵DVOŘÁK, J., s. 28, ref. 4

pracovní činnosti, závazek přispívat k úhradě nákladů spojených s manželstvím, atd. Jedním ze znaků, jež můžeme pozorovat ve vyspělých zemích Evropy, je sloučení úpravy majetkových a nemajetkových vztahů v rodině, jako tomu dochází účinností OZ 2012, který slučuje dosud účinnou úpravu v ZOR a OZ 1964. V OZ 2012 je společné jmění manželů systematicky zařazeno mezi manželské majetkové právo, resp. právo rodinné.

3 Společné jmění manželů

OZ 2012 § 708 nově stanovuje pojem tzv. „manželské majetkové právo“, které umožňuje lépe uspořádat majetkové poměry mezi manžely. Jde tedy o soubor právních ustanovení týkajících se majetkových poměrů manželů v tom nejširším slova smyslu. Přesto jsou některé majetkové záležitosti manželů (výživné, bydlení a zejména dědické právo manželů) upraveny zvlášť.¹⁶

Prameny práva jsou nejen občanský zákoník, ale i Všeobecná deklarace lidských práv, kde čl. 17 zakotvuje právo vlastnit, ale i spoluvlastnit majetek, dále čl. 11 odst. 1) Listiny základních práv a svobod, který zaručuje stejný zákonný obsah a zákonnou ochranu všem spoluvlastníkům.

Není-li prokázán opak, SJM tvoří majetek nabytý za manželství a závazky vzniklé za manželství. Společné jmění manželů je upraveno v ust. § 708 až § 753 OZ 2012. Nově tedy rozlišujeme tři majetkové režimy, a to:

- zákonný majetkový režim (§ 709-715)
- režim založený rozhodnutím soudu (§ 724-728)
- smluvený režim (§ 716-723)

Jak bude dále rozebráno, předmětem společného jmění dle OZ 2012 je vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů; to neplatí, zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona. Dle tohoto ust. § 708 OZ 2012 lze dovodit, že společné jmění může vzniknout jen mezi manžely. Charakteristickým rysem spoluvlastnictví je skutečnost, že jedna a táž věc náleží několika osobám. Zároveň jde o právo společné a nerozdělené, v důsledku čehož žádnému ze spoluvlastníků nenáleží právo výlučné k určité části věci, ale každý ze spoluvlastníků má právo k věci jako celku. OZ 2012 v podstatě přejímá úpravu společného jmění manželů z hlediska obsahu tohoto pojmu.

¹⁶ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s.310

3.1 Vznik společného jmění manželů

Institut společného jmění manželů představuje základní formu úpravy majtkových poměrů mezi manžely, která vzniká vždy, pokud není v rámci zákonných možností dohodnuto něco jiného. Odráží se v něm jednota a rovnoprávnost obou manželů ve smyslu ekonomickém. Subjekty společného jmění mohou být pouze manželé po dobu trvání manželství, které vzniklo dle zákona o rodině. Případná skutečnost, že manželé žijí odděleně, není pro existenci společného jmění právně významná. Od okamžiku uzavření manželství tak vstupuje do společného jmění vše, co manželé (i samostatně) nabyli, pokud nejde o některou z výjimek. Společné jmění tak má dynamický, denně se měnící obsah.

Předpokladem vzniku společného jmění manželů je uzavření manželství, a to i manželství neplatného, nikoliv však zdánlivého. O některých výjimkách např. vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství, nebo zánik společného jmění manželů za trvání manželství v důsledku prohlášení konkursu, uložením trestu propadnutí majetku, bude pojednáno dále.

Avšak ani uzavřením manželství nemusí ke vzniku společného jmění automaticky dojít. Ve dvou různých zákonech lze nalézt odklad vzniku společného jmění ze dvou různých důvodů. Ten může být zákonný nebo smluvní. K zákonnému odkladu vzniku společného jmění manželů dojde v případě prohlášení konkursu na jednu z osob, která vstupuje do manželství. § 276 zákona č. 182/2006 Sb.¹⁷ Smlouvy o rozšíření společného jmění, které by obcházely toto ustanovení nebo jemu odporovaly, jsou neplatné. To představuje určitou jistotu pro dlužníka, vstupujícího do manželství v tom smyslu, že vznik manželství a s ním jinak spojený vznik společného jmění nedává důvod nového projednání majtkové podstaty. Majtková podstata dlužníka se tak ani v průběhu souběžného trvání manželství a konkursu nemění, a to až do nabytí právní moci usnesení o zrušení konkursu. (viz. kap. 5.3.2.)

Další možností je smluvený odložený vznik společného jmění dle ust. § 716 OZ 2012. (viz. kap. 3.3.)

¹⁷ Insolvenční zákon, stanoví, že „po dobu trvání účinku konkursu nemůže vzniknout nové společné jmění manželů; uzavře-li dlužník nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku těchto účinků.“

3.2 Předmět společného jmění manželů

Obsah společného jmění manželů je vymezen pozitivně i negativně v ust. § 709 OZ 2012. Obecně je obsahem společného jmění to, co nabyl jeden z manželů, nebo to, co nabyli oba manželé za trvání manželství s taxativně stanovenými výjimkami. Těmi jsou:

- věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů,
- věci nabyté darování a děděním jednomu z manželů, ledaže zůstavitel projevil jiný úmysl,
- náhrada nemajetkové újmy jednomu z manželů na jeho přirozených právech,
- to, co nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému majetku,
- to, co nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Je dále výslovně stanoveno, že do společného jmění manželů patří i zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů a též podíl v obchodní společnosti (§ 709 odst. 2) a 3) OZ 2012. Naproti tomu dle právní úpravy OZ 1964 (§ 143 odst. OZ 1964) bez dalšího obchodní podíl vzniklý jednomu z manželů za trvání manželství automaticky nepatří. Judikatura pak dovodila, že obchodní podíl je součástí společného jmění pouze v případě, pokud do něj byly vloženy prostředky ze společného jmění.¹⁸ Součástí společného jmění manželů jsou i dluhy převzaté kterýmkoliv z manželů nebo oběma manžely za trvání manželství, ledaže se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo pokud je převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého a nejednalo se přitom o obstarávání každodenních potřeb rodiny. Oproti právní úpravě dle OZ 1964 tedy dochází ke zpřesnění, kdy namísto dosud užívaného pojmu *míra přiměřená majetkovým poměrům* se užívá pojem *obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny*. Ust. § 693 OZ 2012 uvádí, že *„záležitosti rodiny obstarávají manželé společně, nebo je obstarává*

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 700/2004. ASPI

jeden z nich,“ a dále pak v § 694: *„V běžných záležitostech rodiny právní jednání jednoho manžela zavazuje a opravňuje oba manžele společně a nerozdílně.“* Teoretický výklad pojmu je možné čerpat ze záměru zákonodárce: *„Běžnou záležitostí se rozumí taková, jejíž majetkový aspekt zásadně odpovídá majetkovým poměrům rodiny. Naproti tomu za „ostatní“ záležitosti, čili nikoli běžné, by mělo být považováno např. omezení nebo vyloučení práv, která umožňují obvyklý život rodiny.“*¹⁹ A konkrétně úmysl vyjádřený v ust. § 710 o dlužích, převzatých za trvání manželství, které přesahují obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny: *„Pokud jde o účel, který byl převzetím (vzetím na sebe) dluhu sledován, bude třeba vždy hodnotit, zda touto cestou měla být obstarána běžná potřeba rodiny, anebo zda již šlo o záležitost, která potřebám rodinné domácnosti po stránce kvalitativní a kvantitativní neodpovídá. Z tohoto zřetele je třeba posuzovat i kvalitu velkého počtu kvalitativně, popř. kvantitativně malých závazků.“*²⁰

V dosud účinném OZ 1964 je obsah společného jmění rozdělen na majetek a závazky. Jako obecná podmínka, aby majetek nebo závazky mohly být zařazeny do společného jmění je to, že k jejich vzniku musí dojít za trvání manželství. Základním východiskem pro úvahu, zda majetek spadá či nespadá do společného jmění manželů, je způsob jeho nabytí. Pokud se jedná o nabytí bezúplatné, majetek se součástí společného jmění nestává. V opačném případě, tj. kdy je majetek pořízován úplatně, stává se součástí společného jmění.²¹ (nabytí a vypořádání podílu v bytovém družstvu viz kap. 5.A.)

Právní úprava dle OZ 1964 vylučuje ze společného jmění manželů ex lege celkem sedm majetkových skupin:

- Majetek, který jeden z manželů nabytí děděním, bez ohledu na zůstavitele (v případě, že dědí oba manželé, vzniká jim k tomuto majetku podílové spoluvlastnictví),

¹⁹ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s.302

²⁰ Tamtéž, s.312

²¹ DVOŘÁK, J., ref. 4. s. 80.

- majetek získaný darem od kohokoliv, i od druhého manžela, ovšem pouze z jeho výlučného vlastnictví²²,
- věci vrácené v rámci předpisů o restitucích, např. zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, za splnění jedné z podmínek:
 - o byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství,
 - o nebo manžel je sám právním nástupcem původního vlastníka.
- věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů,
- majetek, který jeden z manželů nabyt transformací za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví,²³
- závazky týkající se výlučného majetku jednoho z manželů,
- závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého.

Na rozdíl od OZ 1964, dle kterého jsou součástí společného jmění tři kategorie předmětů, které byly nabyty za trvání manželství: věci, práva, závazky. Dle OZ 2012 je společné jmění definováno širěji, jako to, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu (ať už kladnou nebo zápornou) a není vyloučeno z právních poměrů.

3.2.1 Dluhy

Do společného jmění manželů patří pouze dluhy převzaté jedním z manželů nebo oběma za trvání manželství. Právní úprava obsažená v § 710 OZ 2012 je poněkud odlišná od právní úpravy dle OZ 1964: Ust. § 710 OZ 2012 uvádí, že *„Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže: a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom*

²² Tamtéž. s. 96.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpj 86/71. ASPI

jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. “ Nově tedy dluhy, které se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, nepatří do společného jmění celé, ale pouze v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku. Výjimka, uvedená pod písm. b) poněkud zužuje rozsah závazků, spadajících do společného jmění, pokud jsou uzavřeny bez souhlasu druhého manžela. Namísto *míry přiměřené majetkovým poměrům*, kterou užívá ust. § 143 OZ 1964, užívá OZ 2012 pojmu *každodenních běžných potřeb rodiny*.

Je třeba také zmínit, že do společného jmění nepatří dluhy, které vznikly bez jednání manžela, tj. např. kdy právním důvodem je rozhodnutí soudu (např. povinnost platit výživné) a dále dluhy veřejnoprávní. V případě, že na základě smluvního ujednání, kdy jednal jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních potřeb rodiny, došlo ke vzniku dluhu, není takový závazek neplatný, pouze netvoří součást společného jmění a je výlučným závazkem manžela, který jej kontrahoval. Nejvyšší soud dále judikoval, že: *„U závazků, které jsou podle § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. excesem z míry přiměřené majetkovým poměrům manželů, se nesouhlasící manžel nemůže domáhat jejich neplatnosti podle § 145 odst. 2 obč. zák., protože se nejedná o závazky nesouhlasícího manžela ani o závazky tvořící součást společného jmění, a proto nesouhlasící manžel není takovým závazkem přímo dotčen. Uvedený závěr rovněž zajišťuje ochranu třetích osob - věřitelů, kteří tak nejsou nuceni zkoumat, zda dlužník žije v manželství, jaké jsou jeho majetkové poměry a zda je pravdivé případné tvrzení dlužníka, že se uzavíraný závazek týká pouze jeho výlučného majetku. Na druhé straně nesouhlasící manžel je dostatečně chráněn ustanovením § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák., podle něhož není v případě excessu závazku z míry přiměřené majetkovým poměrům manželů povinen takový závazek společně a nerozdílně s druhým manželem plnit.“*²⁴

K závazkům, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů Nejvyšší soud judikoval, že: *„Závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahující míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů nejsou neplatné, ale*

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn.28 Cdo 2199/2008. ASPI

*netvoří součást společného jmění manželů a jsou výlučným závazkem manžela, který je převzal.*²⁵

3.2.2 Způsoby nabývání společného jmění manželů

Způsoby nabývání majetku do společného jmění manželů lze v zásadě rozdělit na nabytí smluvní (právní titul na základě smlouvy) a způsoby ostatní. Smluvní nabytí smlouvou o převodu majetku mohou být nabyty věci movité či nemovité. Smlouva, kterou se nabývá majetek, přitom může mít různé konkrétní formy. Může se jednat o smlouvu kupní, smlouvu o převodu nemovitosti, smlouvu směnnou, dohodu o vypořádání podílového spoluvlastnictví, zhotovení věci na zakázku, atd. Zvláštní pozornost je třeba věnovat darovací smlouvě neboli smlouvě o bezúplatném převodu majetku. Darovací smlouva mezi manžely je přípustná, pokud darovaný majetek není součástí společného jmění manželů. Darovat tak lze majetek nabytý před uzavřením manželství nebo v případě smluvní úpravy společného jmění majetek, který do něj není dle smlouvy zahrnut.

Jiné způsoby nabytí jsou:

- 1) na základě zákona; V podstatě jediný případ transformace práva osobního užívání pozemku na vlastnictví fyzické osoby na základě ust. § 872 zákona č. 40/1964 Sb. Tato možnost však připadala v úvahu spíše po obnově demokratických poměrů v České republice a v současné době je již zkonsumována. Pokud k transformaci došlo za trvání manželství, připadl pozemek do společného jmění manželů,
- 2) na základě rozhodnutí státního orgánu. Vlastnictví se nabývá dnem uvedeným v rozhodnutí, a není-li den určen, dnem právní moci rozhodnutí. Jedním z příkladů je rozhodnutí soudu v případech zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (§ 1143 OZ 2012), pokud se podíloví spoluvlastníci na vypořádání nedohodli. Další, novou možností, kterou přináší § 1084 OZ 2012, je možnost připadnutí neoprávněné stavby na cizím pozemku vlastníkovu tohoto pozemku.

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 153/2009. ASPI

3) na základě vydržení. Pokud mají oba manželé, nebo jeden z nich v nepřetržité oprávněné držbě movitou věc po dobu tří let, nebo nemovitost po dobu deseti let, pak tyto nabývají do společného jmění manželů. (§ 1089 OZ 2012). To však neplatí pro věci, které nejsou způsobilé být předmětem vlastnictví, nebo pro věci, které mohou být jen ve vlastnictví státu, nebo určených právnických osob²⁶

4) vytvořením nové věci. Společně manžely zhotovená věc nebo věc zhotovená jedním z nich připadá do společného jmění okamžikem jejího zhotovení. Zásadní význam má tato otázka pro případné vypořádání společného jmění zejména u nemovitostí. Dle judikatury nelze spojovat vznik stavby jako věci jen s její stavební dokončeností. Soud judikoval, že postačí, jestliže je stavba vybudována minimálně do takového stadia, v němž je již nezaměnitelným způsobem individualizována. Za takový stav se považuje situace, kdy je jednoznačně patrné dispoziční řešení prvního podlaží. Pokud by tedy např. rodinný domek byl ve stadiu rozestavěnosti prvního nadzemního podlaží před uzavřením manželství, do společného jmění nepřipadne. Pokud by došlo k jeho dostavení do této fáze až za trvání manželství, stává se stavba součástí společného jmění manželů. Analogická situace nastává v případě vlastnictví bytů a nebytových prostor. *„Pokud bude v době uzavření manželství rozestavěn byt takovým způsobem, aby ho bylo možno považovat za již existující, společným jměním manželů se nestane. Bude-li dokončen do takového stadia až po uzavření manželství, stane se společným jměním obou manželů. Přitom za již existující rozestavěný byt v právní slova smyslu se považuje místnost nebo soubor místností, určených v souladu se stavebním povolením k bydlení, pokud je rozestavěn v domě, který je alespoň v takovém stupni rozestavěnosti, že je již navenek uzavřen obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.*²⁷ K této problematice navíc s účinností OZ 2012 přistupuje i nová zásada superficies solo cedit, vyjádřená v ust. § 506.

5) dražbou. Do společného jmění připadne i věc nabytá jedním nebo oběma manžely, která byla vydražena, a dosažená cena v uvedené lhůtě zaplácena.

²⁶ PETR, B. *Vydržení v českém právu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s.11

²⁷ BAUDYŠ, P. *Katastr nemovitostí*. II. vydání, Praha: C.H. Beck, 2003, s. 134

Vlastnictví k věci má pak právní účinky zpětně k okamžiku udělení příklepu. (zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách),

6) přírůstky. Do společného jmění připadnou přírůstky jak z majetku ve společném jmění, tak i přírůstky z výlučného majetku každého z nich²⁸,

7) pojistné plnění za škodu na majetku ve společném jmění. K uzavření pojistné smlouvy je oprávněn kterýkoliv z manželů. Uzavřením pojistné smlouvy tak vzniká závazek platit pojistné oběma manželům. OZ 2012 obsahuje výslovné ustanovení vylučující, aby náhrada nemajetkové újmy na přirozených právech, kterou nabyl jeden z manželů, připadla do společného jmění a dále ani náhrada za poškození, zničení nebo ztrátu majetku jednoho z manželů nepřipadá do společného jmění.

Majetkové společenství manželů se doplňuje především příjmy ze závislé činnosti manželů, příjmy z podnikání, dále majetkem, za tyto příjmy pořízený (např. nemovitosti, cenné papíry) a výnosy, které tento majetek přináší (např. úroky, nájem).^{29 30}

OZ 2012 nově upravuje některé skutečnosti, které se týkají nabývání majetku do společného jmění. Novinkou např. je možnost dárce nebo zůstavitele svým projevem vůle ovlivnit, zda dar nebo dědictví připadne do společného jmění manželů, do podílového spoluvlastnictví, nebo výlučně jednomu.

3.3 Smluvené zúžení, rozšíření či zrušení společného jmění manželů

OZ 1964 žádnou možnost modifikace bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepřipouštěl. Průlom do této rigidní úpravy přinesla až novela občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb. Do té doby byla právní úprava přísně kogentní a soudy

²⁸ Dle OZ 2012 bylo možno přírůstky nabýt více způsoby: a) přirozeným - nemovité věci (stromy, naplaveniny, plody) § 1066-1071 a přírůstek movité věci § 1072-1073; b) umělý přírůstek (zpracování, smísení, stavba, přestavek) § 1074-1087; c) smíšený § 1088

²⁹ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Předmět společného jmění manželů a způsob jeho nabývání*. Právní fórum.r. 2006. č. 12, s.413. Wolters Kluwer ČR, a.s. ASPI ID:LIT27419CZ

³⁰ „Jestliže kupní cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavírání kupní smlouvy projevili vůli nabýt kupovanou věc do bezpodílového spoluvlastnictví, pak se tato věc stala předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1658/98 ASPI

opakovaně konstatovaly, že se od této úpravy nelze odchýlit. V reakci na změnu společenských poměrů byla až po obnovení demokratického zřízení v České republice obnovena možnost upravit smluvně zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví výše uvedeným předpisem. Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1998 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých zákonů, pak přinesl především změnu termínu: *bezpodílové spoluvlastnictví manželů* bylo odstraněno, a byl zaveden nový termín *společné jmění manželů*.

Smlouvou, která musí mít formu notářského zápisu, mohou manželé nebo snoubenci rozšířit nebo zúžit zákonný rozsah společného jmění. Smlouva se však může týkat i jednotlivých majetkových hodnot a závazků. Smluvně je také možné ujednat vznik společného jmění až ke dni zániku manželství. K otázce účinků takovéto dohody na majetek již nabytý Ústavní soud upřesnil: „*Dohoda podle ustanovení § 143a občanského zákoníku se může týkat jen majetku nabytého v budoucnu (tedy po uzavření takové dohody), nemůže však zahrnovat majetek, který byl nabyt před jejím uzavřením; nelze tedy takovou dohodou zpětně měnit vlastnictví již jednou nabyté.*“³¹ Ujednají-li si manželé, resp. snoubenci zúžení, pak cokoliv z toho, co tvoří podle zákonných ustanovení jejich společné jmění, mohou smlouvou vyloučit a dojít až k hranici obvyklého vybavení společné domácnosti. Tak se dle OZ 1964 může zajisté stát, že ve skutečnosti manželé nic společného nemají, i když podle práva stále existuje jejich společné jmění v rozsahu obvyklého vybavení domácnosti.³²

OZ 2012 upravuje manželské majetkové právo jako komplex majetkových práv manželů, nejen společné jmění, tedy:

- právo na informace o příjmech, jmění i aktuálních činnostech § 688
- uspokojování potřeb rodiny § 690
- bydlení manželů § 743-749
- výživné mezi manžely § 697

³¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 86/95. ASPI

³² ZUKLÍNOVÁ, M.; PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů*. Praha: Linde, 2012, s. 92

Také obsahuje komplexní úpravu smluveného majetkového režimu osob, které spolu žijí v manželství v § 716 až § 721. Ze společného jmění je vyňato obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Z toho důvodu je možné, aby manželé mezi sebou mohli rozdělit společné jmění. Výklad tohoto pojmu je obsažen v ust. § 698 až § 699 OZ 2012. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti tedy dle zákona tvoří „soubor movitých věcí, které slouží nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů“. V důsledku toho je možné zrušit společné jmění manželů ať již smluvně, nebo rozhodnutím soudu. Není přitom rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům, nebo jen jednomu z nich.

Dále důvodová zpráva dodává, že institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti je sice teoreticky vlastní každému manželství, může však fakticky sestávat jen z jedné jediné věci, a může také zůstat nenaplněn. Ochrana třetích osob zde ustupuje do pozadí. Je také důležité v tomto minimu chránit existenci rodinného majetku.³³

Smluvený majetkový režim si mohou ujednat jak snoubenci pro dobu po uzavření manželství, tak i manželé, kdy se úprava týká již existujícího společného jmění. Smlouva uzavřená mezi snoubenci nabývá účinnosti až dnem uzavření manželství. Pokud k uzavření manželství nedojde, účinky smlouvy nenastanou. Retroaktivita smluveného režimu je z důvodu ochrany práv třetích osob zakázána. Smlouva musí mít formu veřejné listiny. V podstatě připadá v úvahu několik možností úpravy společného jmění a to:

- *režim oddělených jmění,*
- *režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství,*

(do společného jmění bude tedy patřit jen majetek nabytý za trvání manželství, který v den zániku manželství je stále ve vlastnictví jednoho z manželů.)³⁴

- *rozšíření zákonem stanoveného rozsahu společného jmění,*

(zde mohou do SJM po dohodě patřit i věci zákonem jinak vyloučené, např. věci sloužící osobní potřebě manželů)³⁵

³³ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 304

³⁴ <http://finexpert.e15.cz/spolecne-jmeni-manzelu-v-roce-2014>

- *zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění.*

OZ 2012 v oblasti smluveného režimu zavádí něco, co dosud bylo zcela nemyslitelné. Smlouvy se staví na úroveň rozhodnutí soudu, čili co bylo ujednáno ve smlouvě, můžou manželé změnit jak novou dohodou, tak rozhodnutím soudu (§ 717).

V rámci smluveného režimu mohou tedy snoubenci a manželé uzavřít i smlouvu týkající se správy společného jmění. Smluvně lze také upravit majetkové poměry pro případ rozvodu. Tyto smlouvy musí mít formu veřejné listiny.³⁶ Je důležité zdůraznit, že toto oddělené jmění je možné díky tomu, že z rámce společného jmění bylo vyňato, jak jsem již zdůrazňovala výše, právě obvyklé vybavení rodinné domácnosti.

Nová právní úprava tedy jak jsem již také naznačovala, nastala také v oblasti obvyklého vybavení domácnosti. V dřívější právní úpravě bylo obvyklé vybavení společné domácnosti považováno za minimum, které vždy tvoří společné jmění manželů, a které tedy nelze vyloučit ze společného jmění manželů ani smluvní úpravou. V praxi však obvyklé vybavení domácnosti nemuselo vždy fakticky existovat. Pokud spolu například manželé již delší dobu nežijí ve společné domácnosti, avšak společné jmění manželů po právní stránce trvá i nadále, nelze o obvyklém vybavení společné domácnosti vůbec hovořit, neboť zde žádná společná domácnost není.

Proto v novém zákoníku již není uvedena výjimka, že rozsah SJM může být zúžen až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (§ 148 OZ 1964). Podle OZ 2012 tak bude nezbytné získat souhlas druhého manžela k nakládání s věcmi, které jsou součástí obvyklého vybavení společné domácnosti, pokud nepůjde o věc zanedbatelné hodnoty.

Dále § 718 OZ 2012 uvádí, že smlouva může obsahovat jakékoliv ujednání, pokud to zákon nezakazuje. Takovým zakázaným ujednáním je zejména změna či vyloučení ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti a vyloučení schopnosti manžela zabezpečovat rodinu. Smlouva se též obsahem nebo účelem nesmí dotýkat práv třetích osob, vyjma toho, že tato osoba se smlouvou souhlasila. Pokud dojde k takovému

³⁵ <http://finexpert.e15.cz/spolecne-jmeni-manzelu-v-roce-2014>

³⁶ <http://www.pravni-symposium.cz/akce/spolecne-jmeni-manzelu-rozhovor-s-notarkou-judr-evou-cechlovou>

ujednání bez souhlasu třetí osoby, nemá smlouva vůči ní žádné právní účinky. Zajímavé určitě je, že do obvyklého vybavení domácnosti patří i věci půjčené. Důležité je, že tyto věci slouží manželům, respektive rodině a také tvoří majetkové společenství rodiny.

Ustanovení § 720 OZ 2012 upravuje problematiku dodnes ne zcela jasnou, a sice smlouvy, které byly uzavřeny před uzavřením manželství. Tyto nabývají účinnosti v den uzavření manželství; respektive poté, co bylo manželství uzavřeno. Je to tedy patrně následující den poté, co bylo manželství uzavřeno. Pokud nejde o nemovitosti, nabývají smlouvy účinnosti podle toho, jak se manželé dohodnou nebo podle povahy věci. Teprve poté je možné podávat návrh na vklad do katastru. Pokud jde o smlouvy, které upravují již existující společné jmění a předmětem je také nemovitost, ty dosud zákon jednoznačně jako majetkový celek vkládal do katastru nemovitostí. Tady je tedy patrná změna režimu: pokud nejde o nemovitosti, nabývají smlouvy účinnosti podle toho, jak se manželé dohodnou nebo podle povahy věci. Nemovitosti jsou tedy zákonnou výjimkou, u nich je rozhodný den podání návrhu na vklad.³⁷

Z hlediska ochrany práv třetích osob se může jevit jako problematické ustanovení § 721 OZ 2012. To totiž předpokládá zápis smlouvy o manželském majetkovém režimu do veřejného seznamu pouze, pokud je to v ní ujednáno, nebo na žádost manželů. Třetí osoby tak nemají šanci se o případné smluvené úpravě společné jmění vůbec dozvědět, pokud si to manželé nepřejí.

V současné době jsou manželské smlouvy pro účely dědického řízení vedeny Notářskou komorou v Centrální evidenci manželských smluv. Nově by měl vzniknout veřejný seznam, do něhož se na návrh alespoň jednoho z manželů bude zapisovat, v čem si manželé dohodli režim odchylný od zákonného. Toto ustanovení má za úkol chránit například věřitele.³⁸

Právní úprava dle OZ 1964 případného smluvního rozšíření nemá v podstatě žádné meze a teoreticky je možná i taková dohoda, že ani jeden z manželů nebude mít žádné své výlučné jmění, u zúžení je dnes nutno respektovat ust. § 143a odst. 2) OZ 1964,

³⁷ doc. JUDr. Michaela Hendrychová-Zuklínová, přednáška z konference „Společné jmění manželů“, Ostrava, 2012

³⁸ <http://finexpert.e15.cz/spolecne-jmeni-manzelu-v-roce-2014>

ve znění pozdějších předpisů. Rozšířením se tak rozumělo to, že se součástí společného jmění stane majetek, který je z něj jinak dle ust. § 143 odst. 1 OZ 1964 vyloučen.

Smlouvou je možno změnit nejen rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i rozsah majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění (ovšem s právními účinky *ex nunc*, tj bez možnosti retroaktivity).³⁹ Zúžením společného jmění manželů se naopak rozumí, že majetek a závazky, které by jinak tvořily společné jmění manželů, se smlouvou z této formy vlastnictví vyjímají a jsou nadále ve vlastnictví každého z manželů. Z ust. § 143 a odst. 2 OZ 1964 lze tedy dovodit, že věci, tvořící obvyklé vybavení domácnosti, nelze vyloučit ze společného jmění nikdy.

3.4 Správa společného jmění manželů

Právní úprava správy společného jmění manželů dle OZ 1964 i OZ 2012 vychází ze zásady rovnosti obou manželů nejen ve vztahu ke společnému majetku. Tato zásada je vyjádřena v ust. § 687 OZ 2012 a také § 713 odst. 2) OZ 2012, dříve § 145 odst. 1 OZ 1964. Obvyklou správu společného majetku vykonává každý z manželů nebo oba současně. Dle ust. § 714 odst. 1 OZ 2012 jednají manželé společně nebo jeden se souhlasem druhého v záležitostech společného jmění v záležitostech, *kteře nelze považovat za běžné*. Účelem právní úpravy je umožnit každému z manželů podílet se na správě společného majetku. Zároveň jsou ale stanoveny meze, jejichž překročení může vést k nutné ochraně zájmů každého z manželů.

Pro posouzení toho, zda jde o *běžnou záležitost*, je třeba vycházet vždy z náležitě zjištěných okolností jednotlivého případu, např. rozsahu společného jmění manželů, druhu a hodnoty věcí, které do něj náleží, jakož i majetkové hodnoty, resp. významu záležitosti, o kterou se jedná. Za běžnou záležitost se např. považuje čerpání společných úspor na úhradu potřeb společného dítěte v přiměřeném rozsahu, nákup ošacení, atd. Naproti tomu plnění třetí osobě, pro které není právní důvod, nebo poskytnutí daru nikoliv nepatrné hodnoty není běžnou záležitostí. Manžel, bez jehož souhlasu druhý z manželů jednal mimo běžné záležitosti, se může dovolat neplatnosti takového právního úkonu.

³⁹ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Modifikace společného jmění manželů*. ASPI. r. 2010, s. 162. ASPI ID: LIT38863CZ

Správou společného jmění manželů se rozumí veškerá činnost související s řádnou péčí o jmění, které je tvoří. Rozsah této činnosti je dán povahou a kvalitou konkrétní věci. Správou majetku se rozumí i dispoziční úkony s ním a také jeho ochrana proti neoprávněným zásahům třetích osob.⁴⁰ Obvyklou správu může vykonávat každý z manželů. V úkonech přesahujících *obvyklou správu* je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Na ochranu svých práv se tak může druhý z manželů této neplatnosti dovolat (§ 40a OZ 1964). Nejvyšší soud se vyjádřil i k otázce smluvního vztahu (např. smlouva kupní, zástavní, apod.) ohledně věcí, patřících do společného jmění manželů, v níž jako jedna smluvní strana vystupují oba manželé, kdy však podpis jednoho z manželů byl padělán druhým manželem. Soud judikoval, že v takovém případě je právní úkon absolutně neplatný dle ust. § 39 OZ 1964.⁴¹

Dle mého názoru je toto rozhodnutí naprosto správné. Pokud manželé rozhodují o společné věci, měli by určitě respektovat názor druhého. Nikdo, a to ani vlastní manžel, by neměl suplovat vůli druhého, zvláště tehdy, pokud je dotyčný opačného názoru. Proto pokud manžel uzavírající smlouvu podpis druhého manžela zfalšoval, je správné, jak rozhodl Nejvyšší soud. Dotčený manžel má právo dovolat se neplatnosti takového jednání.

Dle OZ 1964 § 143 je modifikace společného jmění možná. Manželé mohou SJM rozšířit, zúžit nebo ho smlouvou vyhradit zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství. Nemůže ovšem jít o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Pro všechny tyto případy je stanovena forma notářského zápisu pod sankcí absolutní neplatnosti.

Naproti tomu OZ 2012 umožňuje manželům smluvit si založení režimu oddělených jmění, režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství, a také režim rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu. Smlouvou lze rovněž uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství. Smluvený režim lze změnit smlouvou, ale také rozhodnutím soudu.⁴² Absolutní neplatnost takového jednání by byla dle § 588 v případě jednání proti dobrým mravům, v rozporu se zákonem a u jednání, které by narušovalo veřejný pořádek. Dle § 582 odst. 2 v případech, kdy

⁴⁰ SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v nejnovější judikatuře*. Právní fórum. 2010, č.5, s. 219. Wolters Kluwer ČR, a.s. ASPI ID:LIT27419CZ

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 1723/2007. ASPI

⁴² ZUKLÍNOVÁ, M.; PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012. s.96

nebyla dodržena forma právního jednání ujednána mezi stranami, lze neplatnost namítnout, jen nebylo-li již plněno. Ovšem nedostatek formy (§ 582 odst. 1) umožňuje zhojit takové jednání.

I způsob správy majetku ve společném jmění je možno smluvně modifikovat, a to již před uzavřením manželství (§ 722 až 723 OZ 2012). Je tedy např. možné uzavřít takovou dohodu, podle níž bude oprávněn vykonávat záležitosti přesahující obvyklou správu i jen jeden z manželů, aniž by k tomu potřeboval souhlas druhého. Smlouvou je totiž dán generální souhlas pro futuro. Jeden z manželů může též spravovat všechno společné jmění. Ovšem i v případě existence takovéto smlouvy platí výjimky dle ust. § 723 odst. 2) OZ 2012 pro:

- nakládání se společným majetkem jako celkem,
- při nakládání s obydlem, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydlí součástí společného jmění, nebo je obydlím jednoho z manželů, anebo obydlím nezletilého dítěte, které nenabylo svéprávnosti a o něž manželé pečují,
- při ujednání trvalého zatížení společné věci, která je součástí společného jmění.

Pokud tedy jen jeden z manželů jedná v právě uvedených záležitostech bez souhlasu druhého manžela, i když si ujednali, že jednající manžel spravuje všechno společné jmění, má druhý, opomenutý manžel opět právo dovolat se neplatnosti takového jednání.

Rovněž může být uzavřena dohoda, podle níž bude podnikající manžel potřebovat souhlas k právnímu jednání souvisejícímu s použitím majetku ve společném jmění od určité hodnoty předmětu právního jednání, apod. V této souvislosti je nutno zmínit ochranu práv třetích osob, kterým existence takovýchto smluvních ujednání nemusí být vůbec známa. Pokud se bude manžel na takovouto dohodu vůči třetí osobě dovolávat, je nutné, aby existenci smlouvy této osobě nejen prokázal, ale též prokázal, že byla dříve seznámena s jejím obsahem. Nová právní úprava počítá se zřízením veřejného rejstříku manželských smluv, kde by bylo možno ověřit, zda má konkrétní osoba

uzavřenu takovou smlouvu či nikoliv.⁴³ Má-li mít smlouva o manželském majetkovém režimu účinky vůči třetím osobám, musí být zapsána do veřejného seznamu, podrobnosti o něm upraví zvláštní zákon, protože jeho úprava nemá a nemůže mít soukromoprávní povahu. Na zvláštním zákoně bude, aby stanovil, kdo veřejný seznam povede, zda to bude soud či jiné registrační místo, a jak bude zápis proveden.⁴⁴

Ustanovení § 728 OZ 2012 je novým pravidlem, které umožňuje, aby soud na návrh určil, jakým způsobem bude společné jmění spravováno, pokud jeden z manželů jedná při správě společného jmění způsobem, který je ve zřejmém rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti. Soud tedy může sám rozhodnout o založení jakéhokoliv režimu správy společného jmění manželů. Může dokonce určit, jakým způsobem bude společné jmění spravováno.

Ustanovení § 729 OZ 2012 umožňuje režim zcela oddělených jmění. V tom případě pak smí manžel libovolně nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého. V případě režimu odděleného jmění každý manžel spravuje majetek ve svém výlučném vlastnictví, který měl před uzavřením manželství, jakož i ten, který do svého výlučného vlastnictví v průběhu trvání manželství nabude. A dále nakládá s tím jměním, které mu připadlo při rozdělení jmění, které následovalo po oddělení, separaci jmění manželů. Pokud byla smlouva o odděleném jmění uzavřena před uzavřením manželství, žádné společné jmění ani nevznikne.

OZ 2012 v ust. § 714 stanoví, že pokud jeden z manželů odmítá dát souhlas k jednání v záležitostech společného jmění, které nelze považovat za běžné bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů a rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen vůli projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud.

Nově dále platí dle ust. § 715, že majetek společného jmění manželů může jeden z manželů použít ke svému podnikání i bez souhlasu druhého, pokud majetková hodnota toho, co má být použito, nepřesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům

⁴³ CECHLOVÁ, E. *Společné jmění manželů*. Právní symposium 2012. [vid. 01.11.2012]. dostupné z <http://www.pravni-symposium.cz/akce/spolecne-jmeni-manzelu-rozhovor-s-notarkou-judr-evou-cechlovou>

⁴⁴ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 316

manželů; jinak je nutný souhlas druhého manžela. Obdobná úprava platí i pro užití části společného jmění jako vkladu k nabytí podílu v obchodní společnosti, nebo družstvu.

Správou majetku se rozumí veškerá činnost, která souvisí s řádnou péčí o něj, přičemž rozsah této činnosti je dán zásadně povahou a kvalitou věci. Například v případě nemovitosti je součástí její správy nejen pravidelná údržba, ale i placení daní a poplatků, případně pojištění, apod. Dle ust. § 713 odst. 1 OZ 2012: „*součástí společného jmění užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba manželé společně nebo jeden z nich podle dohody.*“ Úprava dle OZ 1964 je v ust. § 145 odst. 1) poněkud stručnější: „*majetek, který tvoří společné jmění manželů, užívají a udržují oba manželé společně.*“ A dále dle odst. 2): „*Obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů.*“ Novinkou dle OZ 2012 je možnost nahradit chybějící souhlas jednoho z manželů k nakládání s majetkem rozhodnutím soudu. Dle § 714 je to v případech, kdy druhý manžel odmítá dát tento souhlas bez vážného důvodu, v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, a také v případě, kdy manžel není schopen vůli projevit. Podobné ustanovení OZ 1964 neobsahoval. Proto se někdy literatura klonila k názoru, že pokud druhý z manželů nedal k právnímu jednání souhlas, nebylo to možné žádným způsobem zvrátit. Dle názoru autorky však teoreticky nic nebránilo podání žaloby na nahrazení chybějícího souhlasu s právním jednáním ani dle právní úpravy OZ 1964. Jistým vodítkem může být judikatura.⁴⁵

3.5 Společné jmění manželů a podnikání

Novinku vztahující se k podnikání obsahuje též § 688 OZ 2012: „*Manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, jakož i o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.*“

V evropském právu rodinném můžeme v podstatě nalézt dva přístupy k otázce podnikání jednoho z manželů. Dle prvního podnikání představuje výrazné ohrožení práv a zájmů druhého, nepodnikajícího manžela. Proto je třeba mu poskytnout právní ochranu. Druhý přístup je ovlivněn názorem, že „*začne-li jeden z manželů podnikat*

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22Cdo 4414/2007. ASPI

*(nebo se stane společníkem obchodní společnosti, přičemž podle řady zahraničních úpravy se tato účast za podnikání považuje), pak druhý manžel v případě zájmu, má k dispozici právní nástroje, které mu umožní, aby i on se určitým podílem na činnosti svého manžela – podnikatele ve společnosti podílel.*⁴⁶

Jeden z manželů, či oba manželé mohou podnikat jako:

fyzická osoba či fyzické osoby, tj. mít podnik ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů či ve společném jmění manželů (dnes „závod“), nebo jako, společník či společníci obchodní společnosti, přičemž obchodní podíl je ve výlučném vlastnictví jednoho manžela či ve společném jmění manželů.⁴⁷

Dle právní úpravy OZ 1964 (§ 145) platí, že pokud chce jeden z manželů použít jakýkoliv majetek ze společného jmění k podnikání, musí k tomu mít předchozí souhlas druhého manžela. Pokud jeden z manželů v záležitosti, která se vymyká obvyklé správě společného jmění, nedá k určitému právnímu jednání souhlas, nelze to zvrátit.

Dle právní úpravy OZ 2012 (§ 715) je nutný souhlas s použitím části společného jmění k podnikání pouze v případě, pokud majetková hodnota toho, co má být použito, přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Jestliže jeden z manželů užije součást společného jmění k podnikání nad míru přiměřenou majetkovým poměrům bez souhlasu druhého z manželů, může se opomenutý manžel dovolat neplatnosti takového jednání u soudu. To může mít závažné následky vůči třetím osobám v případě ručení majetkem za závazky z podnikání.

Ochranu druhého, nepodnikajícího manžela, je tedy možno v českém rodinném právu dle OZ 2012, obdobně jako tomu bylo v OZ 1964 spatřovat ve třech opatřeních. Předně jde o nutnost souhlasu při prvním užití majetku ve společném jmění v rozsahu přesahujícím míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů; dále o možnost zúžení nebo i zrušení společného jmění manželů rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů; a konečně o rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely.

⁴⁶ DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů* s. 168

⁴⁷ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Společné jmění manželů*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009. Č.7. s. 275 ASPI ID: LIT33158CZ

Dohodnou-li manželé plně oddělený režim jmění (separaci jmění), mohou neomezeně nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého manžela. Podnikají – li v režimu oddělených jmění manželé společně nebo jeden z manželů podniká s pomocí druhého manžela, rozdělí si příjmy z podnikání, jak si v písemné formě ujednali. Pokud si nic neujednali, rozdělí se rovným dílem.

V případě vkladů do obchodních společností je důležité, z jakých zdrojů tento vklad pochází. Je-li vklad tvořen ze společného majetku, je nutný souhlas druhého, nepodnikajícího manžela, neboť vklad do obchodní společnosti zcela zjevně není běžnou záležitostí společného jmění, resp. obvyklou správou společného jmění. (ust. § 714 OZ 2012., resp. dle ust. § 145 odst. 1 OZ 1964). Proto v případě opomenutí souhlasu druhého manžela se tento může dovolat neplatnosti tohoto jednání. Dle OZ 1964 se vyžaduje, aby souhlas druhého z manželů s použitím části společného jmění měl písemnou formu a byl založen ve sbírce listin při obchodním rejstříku.

Dle ust. § 709 odst. 3) OZ 2012 je součástí společného jmění také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva. To však neplatí v případech nabytí obchodního podílu způsobem, zakládajícím výlučné vlastnictví (např. dar, dědictví). Ohledně společenstevních práv v obchodních společnostech stále platí stav dle OZ 1964, tedy že tato práva druhý manžel nenabývá, pouze majetkovou hodnotu podílu, která vstupuje do společného jmění manželů.

U družstva § 32 odst. 5 ZOOR říká, že pokud jsou spoluvlastníky podílu v družstvu manželé, může podíl v družstvu spravovat kterýkoliv z nich.

3.5.1 Rodinný závod

Novým pojmem v souvislosti s podnikáním v rodině je tzv. *rodinný závod*. Jsou-li členy rodiny, zúčastněnými na provozu rodinného závodu manželé, je nutné použít příslušná ustanovení o manželském majetkovém právu přednostně před ustanoveními o rodinném závodu. Tím se vyloučí konflikt obou úprav. (§ 700 a násl. OZ 2012)

Samotná úprava *rodinného závodu* se nově dostala do OZ 2012 dle vzoru italské úpravy obč. zákoníku Codice Civile. Tento institut řeší otázky mezi členy rodiny, jejich práva a povinnosti, kteří dohromady provozují svůj podnik a tyto vztahy nejsou upraveny

žádnou smlouvou (např. pracovní, smlouvou o obchodním zastoupení). V tomto případě je tedy důležité, kdo se podílí na provozování takového podniku, nikoliv předmět podnikání. Dříve se spory z takových podniků řešily pomocí institutu bezdůvodného obohacení.

Dle důvodové zprávy se tedy nová úprava snaží vyplnit prostor, kdy členové rodiny pro rodinný závod fakticky pracují, aniž se jejich práva a povinnosti spravují právě zvláště uzavřenou smlouvou. Proto se výslovně vytýká, že se tato ustanovení nepoužijí, pokud je rodinný závod provozován na základě společenské smlouvy, smlouvy o tiché společnosti nebo na základě smlouvy zakládající mezi stranami pracovní poměr. Stejně tak i v případě uzavření obdobných smluv (příkazní, komisionářské, apod.), a to ani v případě, kdy rodinný závod provozuje právnická osoba, na které mají podíly někteří členové rodiny společně s třetími osobami.⁴⁸

Podle § 701 se zúčastněné osoby podílejí na zisku i nabytých přírůstcích spravedlivě dle svého úsilí a vykonané práce. Vzdát tohoto práva se může svéprávná osoba jen prohlášením formou veřejné listiny. Když naopak účast jednoho z členů rodiny v rodinném závodě zanikne, bude mít nárok na vypořádání.

§ 702 stanoví, že k přijetí důležitých rozhodnutí o rodinném závodě (např. o použití zisku, změně předmětu činnosti) se rozhoduje pomocí hlasování, kdy k rozhodnutí je třeba většiny hlasů zúčastněných osob. Osoby nezletilé nebo nesvéprávné musí být zastoupeny.

Zajisté důležité je i předkupní právo mezi členy závodu (§ 704). Platí to nejen při jeho zcizení, ale i v případě dědění, při rozdělení pozůstalosti soudem. Podle důvodové zprávy k OZ 2012 je hlavním důvodem tohoto opatření zachování rodinného podniku v majetku rodiny, tedy těm, kterým slouží k obživě.

⁴⁸ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 306

3.6 Společné jmění manželů s rozdílným státním občanstvím

Tato podkapitola rozebírá vznik manželství a majetkoprávní aspekty spojené se situací, kdy jeden z manželů je občanem cizího státu a sňatek se uzavírá na území České republiky. Postavení cizinců vstupujících do manželství s občanem České republiky je v podstatě rovnoprávné, založené na rovnoprávném svazku muže a ženy. Z některých speciálních právních předpisů však vyplývá pro cizince povinnost splnit některé prerokvizity. Dle ust. § 35 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, je cizinec povinen před uzavřením sňatku doložit některé listiny (ve formě listin veřejných). Těmi jsou zejména doklad o státním občanství, doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství, potvrzení o osobním stavu a pobytu, je-li cizím státem vydáváno, úmrtní list zemřelého manžela, jde-li o ovdovělého cizince, pravomocný rozsudek o rozvodu manželství, je-li cizinec, který chce uzavřít manželství, rozvedený, potvrzení o tom, že bude manželství v domovském státě cizince uznáno za platné, je-li uzavíráno zástupcem, pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, anebo úmrtní list zemřelého partnera, jde-li o cizince, který žil v partnerství.⁴⁹

Pro pobyt cizince (mimo občany Evropské unie) na území České republiky má uzavření sňatku s občanem ČR poměrně zásadní dopady. Cizinci, kromě občanů Evropské unie, mohou dlouhodobě pobývat na území České republiky jen na základě tzv. povolení k pobytu. Udělení povolení k dlouhodobému pobytu obvykle musí předcházet nepřetržitý bezproblémový pobyt na území České republiky po určitou dobu. Uzavřením sňatku s občanem České republiky se cizinci otevírá možnost získání povolení k dlouhodobému pobytu bez nutnosti předchozího pobytu na území ČR. Této skutečnosti je často spekulativně zneužíváno. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, zrovnoprávňuje pro účely povolení pobytu na území ČR manželství a registrované partnerství dvou osob stejného pohlaví. Rovnoprávné postavení cizinců na území ČR je pak výslovně zakotveno v ust. § 32 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém: „Cizinci mají v oblasti svých osobních a majetkových práv, pokud tímto zákonem nebo zvláštními předpisy není stanoveno jinak, stejná práva a stejné povinnosti jako státní občané českoslovenští.“ Novelou zákona č. 219/1995 Sb.,

⁴⁹ Ministerstvo vnitra ČR. *Uzavření manželství státního občana České republiky s cizincem na území České republiky*. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-manzelstvi-statniho-obcana-ceske-republiky-s-cizincem-na-uzemi-ceske-republiky.aspx> [vid. 13. 10. 2012]

devizový zákon, byl zcela zrušen § 17 omezující možnost nabývání některých nemovitostí cizinci. Cizí státní příslušnost tak v současných podmínkách českého právního řádu nepředstavuje žádné omezení při vstupování do majetkoprávních vztahů, včetně uzavření manželství a nabývání majetku ať už do vlastnictví výlučného, nebo do společného jmění manželů. Jistá obezřetnost je však na místě s ohledem na možný budoucí rozpad manželství a vypořádání společného jmění. Tam může rozdílná státní příslušnost vzájemná jednání o vypořádání společného jmění velmi zkomplikovat a vykonatelnost rozsudků českých soudů je mimo území ČR jak praxe ukazuje velmi problematická.

OZ 2012 uzavírání sňatků s cizinci nijak výslovně neupravuje, nicméně současně s účinností od 1. 1. 2014 vstupuje v účinnost nový zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Základní principy rozhodného práva zůstávají beze změny. Pro majetkové poměry manželů jsou nová určitá upřesnění v ust. § 49 odst. 3) a 4). Majetkové poměry manželů se budou v první řadě řídit právním řádem státu, ve kterém mají oba manželé obvyklý pobyt. Následující možností je právo státu, jehož jsou oba manželé občany a poslední možností je to, že se majetkové poměry budou řídit českým právním řádem. Pro smluvenou úpravu společného jmění se manželé budou řídit právním řádem, který byl v době sjednání úpravy rozhodný pro jejich majetkové poměry. Mohou se však i dohodnout, že se jejich majetkové poměry budou řídit právem státu, jehož je jeden z manželů občanem, nebo zde má obvyklý pobyt, nebo právním řádem státu, kde se nachází nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc.

3.7 Výkon rozhodnutí postihující společné jmění manželů

Dluhy, které mohou jednomu či oběma manželům vzniknout, mohou mít svůj původ v jednání, na které dopadá působení práva soukromého nebo práva veřejného. Soukromoprávními závazky budou zejména závazky z různých druhů smluv dle občanského práva. Veřejnoprávní závazky mohou být založeny z opomenutí povinností uložených veřejným právem (např. daně), či závazky odpovědností (pokuty). V případě dobrovolného nesplnění povinnosti uložené soudem (v případě soukromoprávních závazků), nebo orgánem státní správy (v případě veřejnoprávních závazků), může dojít

k výkonu rozhodnutí. Ač je cíl sledovaný výkonem rozhodnutí v obou případech totožný, tj. uspokojení pohledávky věřitele, způsoby jeho dosažení a provedení se mohou velmi lišit.

Pro posouzení odpovědnosti manželů za jejich dluhy je rozhodující, zda příslušný dluh vznikl oběma manželům společně nebo zda vznikl jen jednomu z nich a zda se tak stalo před uzavřením manželství, v průběhu jeho trvání, nebo po jeho skončení.⁵⁰ Vznikne-li manželům dluh společně a nerozdílně (např. nezaplacení daně z nemovitosti za nemovitost ve společném jmění), odpovídají za něj oba manželé jak svým výlučným majetkem, tak majetkem, který je jim společný. Pokud vznikne dluh jednoho z manželů již před uzavřením manželství nebo po jeho zániku, odpovídá za něj tento pouze svým výlučným majetkem. Solidární povaha závazků vzniklých i jednomu z manželů za trvání manželství je pak vyjádřena v ust. § 710 OZ 2012: *„Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže:*

- *se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo,*
- *je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních potřeb rodiny.“*

Užitím formulace „dluhy převzaté“ je vyloučeno, aby se součástí společného jmění staly dluhy založené nějakým veřejnoprávním důvodem. Dluhy z porušení právní povinnosti tedy do společného jmění nepatří.

Dle ust. § 143 OZ 1964 společné jmění manželů tvoří *„závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.“*

Ustanovení § 144 zákona OZ 1964 dále konstruuje vyvratitelnou domněnku toho, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění. Tato domněnka v novém občanském zákoníku obsažena již není.

⁵⁰ GROSSOVÁ, M. E. *Exekuce na peněžitá plnění*. 5. vyd. Praha: 2007, Linde Praha, a.s., s.200

Nově se vyčleňuje tzv. *obvyklé vybavení domácnosti*, které není předmětem společného jmění manželů. (§ 698-699 OZ 2012). Důsledkem toho soud nebo sami manželé mohou rozdělit společné jmění smlouvou. Dojde - li proto k jeho rozdělení nebo zrušení, je nutné jeho následné vypořádání.

Dle důvodové zprávy k OZ 2012 není důležitý právní titul jednotlivých movitých věcí, ale důraz je kladen právě na jejich funkci. Přitom nelze vyloučit ani jiné věcněprávní tituly, nemusí jít tudíž jen o vlastnictví. Ochrana třetích osob (jednání v dobré víře, jemuž je jinde poskytována ochrana) zde ustupuje do pozadí. Je nutné v tomto minimu chránit existenci rodinného majetku.⁵¹

Veřejnoprávní dluhy vzniklé jednomu z manželů, případně oběma manželům, budou obvykle založeny konstitutivním rozhodnutím správního orgánu v správním, nebo daňovém řízení. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, rozlišuje exekuci na peněžitá a nepeněžitá plnění. Zatímco v případě exekuce na peněžitá plnění správní řád odkazuje na řád daňový, pro případ exekuce na nepeněžitá plnění obsahuje zvláštní úpravu. Pokud by exekuci na peněžitá nebo nepeněžitá plnění prováděl sám správní orgán, což mu zákon umožňuje (§ 106 správního řádu) nebo místně příslušný správce daně, nepřichází v úvahu použití ustanovení o výkonu rozhodnutí postihující majetek ve společném jmění dle OSŘ či exekučního řádu. Exekuční orgán (může jím být např. soud, finanční úřad, správní úřad) tak musí zásadně vycházet pouze z obsahu společného jmění dle občanského zákoníku. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, obsahuje v ust. § 185 procesní zrovnoprávnění druhého z manželů, pokud se exekuce týká společného jmění. Je rovněž stanovena vyvratitelná domněnka toho, že majetek v pochybnostech do společného jmění patří.

Jak v případě exekuce na peněžitá, tak na nepeněžitá plnění, může jak oprávněný, tak exekuční správní orgán požádat o provedení výkonu rozhodnutí soudního exekutora či soud. Další procesní postup pak bude totožný s výkonem rozhodnutí v občanskoprávním řízení.

Výkon rozhodnutí v současnosti (dle OZ 1964) v občanskoprávním řízení upravuje část šestá zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Podáním návrhu na výkon rozhodnutí

⁵¹ PSP ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. ASPI

se oprávněný domáhá splnění povinnosti povinného. Bez podání návrhu oprávněného nemůže soud výkon rozhodnutí nařídit (§ 261 odst. 1 OSŘ). Pro postih společného jmění manželů výkonem rozhodnutí má zásadní význam ust. § 262 a OSŘ. Ten totiž připouští možnost postihnout majetek ve společném jmění manželů za závazky, které vznikly za trvání manželství, ale z nichž je jeden z manželů zavázán vůči věřiteli výlučně sám. Pro účely výkonu rozhodnutí je pak dokonce stanovena fikce společného jmění manželů, která nekopíruje hmotněprávní úpravu dle občanského zákoníku, ale rozsah majetku stanoví širěji, bez ohledu na jeho případné smluvní zúžení, rozšíření, či vznik společného jmění ke dni zániku manželství. Přihlízí se tak v podstatě k zákonnému rozsahu společného jmění. Nařízením výkonu rozhodnutí tak může být postižen i majetek, který ve společném jmění manželů fakticky není. Ve vykonávacím řízení se nezjišťuje, který majetek do společného jmění patří a který nikoliv. To platí i pro zjišťování, zda pohledávka vznikla za trvání manželství, či nikoliv. K tomu judikoval Nejvyšší soud ČR: „*Vznik pohledávky za trvání manželství, tj. splnění podmínky nezbytné pro postižení majetku tvořícího společné jmění, se při nařízení exekuce neprokazuje.*“⁵² S účinností OZ 2012 se počítá s přijetím nového procesního předpisu. Velmi lákavé z důvodu likvidity a snadné dostupnosti jsou pro vykonavatele nároky na mzdu a peněžní prostředky na účtech u bank. Ust. § 711 odst. 2 OZ 2012 k tomu uvádí: „*Částky výdělku, platu, mzdy, zisku a jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti se stávají součástí společného jmění v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat.*“

K otázce oprávněnosti exekuce příkázáním pohledávky peněžních prostředků na účtu manžela povinného se vyjádřil Nejvyšší soud: *Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle ustanovení § 303 a násl. o. s. ř. může být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka z účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění*

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 20 Cdo 4010/2008. ASPI

*manželů (povinného a majitele účtu).*⁵³ Pohledávka z účtu peněžního ústavu není předmětem společného jmění ani podle výše fikce dle ust. § 144 OZ 1964.⁵⁴

Dle právní úpravy OZ 2012 jsou některé majetkové hodnoty uvedeny výslovně, pokud jde o jejich podíl vstupující do společného jmění, jako např. dluhy (§ 710), anebo pokud jde o okamžik, kdy se součástí společného jmění stávají (mzda - § 711).

Jednou z užívaných forem výkonu rozhodnutí je prodej movitých a nemovitých věcí. Zatím co u nemovitostí je ochrana druhého manžela v podstatě zaručena existencí katastru nemovitostí, neboť z listu vlastnictví je forma vlastnictví (výlučné, podílové, společné jmění) obvykle na první pohled zřejmá, u věcí movitých je situace složitější. Z důvodu ochrany před možným zmařením účelu výkonu rozhodnutí se manžel povinného stává účastníkem řízení nejdříve okamžikem nařízení výkonu rozhodnutí. V praxi tak bude běžná situace, kdy se manžel povinného dozví o výkonu rozhodnutí až při pořizování soupisu majetku. Dojde – li vykonavatel k závěru, že výkonem rozhodnutí mohou být postiženy rovněž věci ve společném jmění manželů, ač exekuční titul směřuje pouze proti povinnému, doručí ihned manželovi povinného usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí. Tímto okamžikem má manžel povinného postavení srovnatelné se samotným povinným. I na jeho věci tak dopadají následky výkonu rozhodnutí, s výjimkou věcí uvedených v § 321 a § 322 OSŘ. Pokud by přesto došlo k postižení vyloučených věcí výkonem rozhodnutí, je prostředkem ochrany zastavení výkonu dle § 268 odst. 1 písm. d) OSŘ.⁵⁵

Důležitým nástrojem ochrany společného jmění pro případ nezodpovědného jednání jednoho z manželů představují hranice solidární povahy závazků. Ty jsou vyjádřeny v ust. § 710 OZ 2012. Vyjmuty ze společného jmění jsou ty závazky, které převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních potřeb rodiny.

OZ 1964 v § 143 hovoří poněkud odlišně o závazcích, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů a které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Pojem přiměřená míra není v zákoně definován. Každý případ je tak

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1284/2002. ASPI

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1774/2001. ASPI

⁵⁵ DÁVID, R. *Ochrana manžela povinného v exekučním řízení*. ref. 9

posuzován individuálně. Nejvyšší soud judikoval, že: „Závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahující míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů nejsou neplatné, ale tvoří součást společného jmění manželů a jsou výlučným závazkem manžela, který je převzal“.⁵⁶ K uplatnění výše zmíněného nástroje ochrany je však nezbytná aktivita a spolupráce obou manželů a alespoň minimální právní erudice, neboť se dá očekávat, že argument jednání přesahující míru přiměřenou majetkovým poměrům či jednání mimo obstarávání každodenních potřeb nebude a priori věřiteli a soudy akceptován. Na první pohled se ustanovení v novém občanském zákoníku o jednání mimo obstarávání každodenních potřeb jeví srozumitelnější, nicméně působí restriktivně na okruh závazků, které do společného jmění na základě tohoto ustanovení ještě mohou patřit.

3.8 Modifikace společného jmění manželů soudem

Právní úprava dle OZ 2012 stanoví, že soud na návrh jednoho z manželů může rozhodnout o změně společného jmění manželů v následujících případech:

- manželův věřitel požaduje zajištění dluhu v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi,
- manžel je marnotratný,
- manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika.

Naopak zahájení podnikatelské činnosti manželem, ať už jako osoba samostatně výdělečně činná či jako neomezeně ručící společník v obchodní společnosti, může být důvodem pro soudní změnu rozsahu společného jmění jako uplatnění způsobu ochrany společného jmění.

Ta umožňuje, pokud pro to existují závažné důvody, zúžit rozsah společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Soud takto zúží společné jmění vždy, pokud jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti, nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Opětovné rozšíření

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 153/2009

společného jmění do předešlého stavu je možné opět jen rozhodnutím soudu. Závažné důvody, pro které může soud rozsah společného jmění zúžit, je třeba posuzovat vždy konkrétně podle okolností. Budou jimi například riskantní jednání jednoho z manželů, kterým ohrožuje rodinu z hlediska hospodaření, anebo chování, které je v rozporu se zájmem na zdravém vývoji nezletilých dětí, dlouhotrvající opuštění domácnosti nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům.

Dle ust. § 725 OZ 2012 lze režim založený rozhodnutím soudu změnit opět rozhodnutím soudu nebo smlouvou manželů. Druhá možnost představuje oproti právní úpravě OZ 1964 novinku. Pokud dojde v současné době (dle OZ 1964) ke zúžení rozsahu společného jmění manželů až na předměty tvořící obvyklé vybavení domácnosti, je jeho opětovné rozšíření soudem vyloučeno.⁵⁷ Tím současně dochází k zániku společného jmění manželů k ostatním věcem, které toto vybavení netvoří.⁵⁸ Mimo společné jmění manželů nový občanský zákoník staví pojem *obvyklé vybavení domácnosti*. Jeho rozsah nemůže soud nijak upravit. Platí tak za každé situace ust. § 698 - § 699 OZ 2012.

Úprava modifikace společného jmění manželů soudem je obsažena v § 724 až § 728 OZ 2012. Novinkou je možnost společné jmění ze závažných důvodů na návrh manžela zcela zrušit. Závažnými důvody, jak jsem již uváděla výše, jsou vždy požadavky věřitele na zajištění manželovy pohledávky nad rámec jeho výlučného jmění, marnotratné jednání a soustavné a opakované podstupování rizik. Soud může společné jmění poté, co je zrušil, obnovit; soud tak rozhodne zejména, když pominou důvody zrušení společného jmění. To platí i v případě, že manžel navrhne, aby společné jmění, jehož rozsah byl zúžen, bylo rozšířeno do zákonného rozsahu. Obnovení se uskuteční smlouvou manželů dle § 725. Zaniklé společné jmění lze rozhodnutím soudu dle ust. § 726 odst. 2) OZ 2012 opět obnovit. Zaniklo-li společné jmění na základě zákona, soud jej na návrh manžela obnoví, pokud je to v zájmu obou manželů.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3942/2008. ASPI

⁵⁸ "Pokud nenásledovalo po zániku společného jmění manželů ve vztahu k těmto věcem jejich vypořádání ve smyslu § 149 a 150 OZ, platí ohledně těchto věcí režim společného jmění manželů, proto stejně jako za trvání společného jmění manželů nemůže v rámci užívání společných věcí jeden z manželů požadovat na druhém, aby mu nahradil škodu, kterou způsobil na společném majetku, nebo vydal to, oč se obohatil (zvýhodnil) oproti druhému z manželů z užitků ze společné věci, a to až do doby, než je společné jmění manželů ke sporným věcem vypořádáno". Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1476/2000. ASPI

4 Zánik manželství

Existence společného jmění manželů je vázána pouze na dobu trvání manželství. Ke skončení manželství může dojít buď smrtí jednoho z manželů, nebo rozvodem.

4.1 Zánik manželství smrtí

Smrt se u člověka zjišťuje ohledáním mrtvého těla lékařem, kdy se poté toto zjištění zapíše do matriční knihy, v důsledku čeho se vydá úmrtní list.

V případech, kdy není mrtvé tělo k dispozici (a to ani zbytek v takové podobě, že je možné odebrat DNA), nastupuje zvláštní soudní řízení, jehož výsledkem je prohlášení dotyčné osoby za mrtvou. Tento institut se jmenuje *prohlášení za mrtvého*. Je to na návrh osoby, která má na tomto právní zájem. (§ 71 OZ 2012). K tomuto prohlášení může dojít v několika rozličných případech, které zákon ne zcela přesně označuje, takže v případě tzv. důkazu smrti (např. v případě pádu letadla, kdy dotyčný prokazatelně vstoupil na palubu letadla a nikdo se nezachránil), můžeme hovořit o domněnce smrti.

Novým institutem je *prohlášení za nezvěstného*. Návrh podává také osoba, která má na tomto prohlášení právní zájem, zejména manžel dotyčné osoby nebo to může být například i zaměstnavatel. (§ 66 OZ 2012). Tento institut slouží hlavně k tomu, aby došlo k zajištění bezproblémového fungování chodu například v akciové společnosti, ve s.r.o. nebo i v rodině. Podle důvodové zprávy se tedy například u hlasování v korporacích pohlíží na dotyčného, jako kdyby nebyl. U dotyčné osoby se tedy finguje smrt, ale jinak se nic nemění, a to ani ve vztahu ke společnému jmění manželů. Správu věcí za nezvěstného vykonává opatrovník.

Pro zánik manželství smrtí jednoho z manželů platí ustanovení § 764 OZ 2012. Dle něj se v rámci řízení o dědictví posuzují majetková práva a povinnosti dle majetkového režimu, který mezi manžely existoval, tj. buď režimu smluveného, zákonného nebo založeného či modifikovaného rozhodnutím soudu.

Dále se přihlíží i k pokynům, které zemřelý manžel ještě za svého života ohledně svého majetku pro případ smrti učinil. Ať již je těmito pokyny myšlena poslední vůle, či pokyny jiné; k těmto pokynům se přihlíží, nejsou však závazné. Pokud zůstavitel

nezanechal žádné dispozice pro případ naložení s majetkem ve společném jmění pro případ smrti, a neexistovala ani žádná taková dohoda mezi manžely, použijí se pravidla dle ust. § 742 odst. 1 OZ 2012.

Pro případ smrti jsou použitelná zejména tato:

- podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné,
- pozůstalý manžel nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek,
- pozůstalý manžel má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,

a zejména pak odst. 2 § 742: *„Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.“*

Tato úprava v podstatě odpovídá § 149 OZ 1964. Opouští se však konstrukce vyvratitelné domněnky svědčící ve prospěch společného jmění manželů. Tato domněnka byla využitelná i při vypořádání společného jmění, kdy bylo nezbytné prokazovat existenci výlučného vztahu jednoho z manželů k majetku nebo závazkům. Pokud nebyla výlučnost prokázána, či vůbec namítána, vycházelo se z toho, že jde o majetek či závazky ve společném jmění.

Nová úprava dle OZ 2012, nepřipouštějící podobnou domněnku, je tak ve svém důsledku složitější, neboť předpokládá, že se bude vždy zkoumat případná výlučnost majetku či závazků, resp. vnos zemřelého manžela do společného jmění. Podrobněji bude otázka případné nerovnosti podílů, náhrad za vnosy do společného jmění a náhrady za společné závazky rozebrána v kapitole 5.

Pokud byl mezi manžely smluvně odložen vznik společného jmění až ke dni zániku manželství dle § 717 odst. 1 OZ 2012, vznikne tedy toto společné jmění rovněž smrtí manžela, popřípadě manželů, zemřou-li společně.

Dle ust. § 718 odst. 2) lze smlouvou uspořádat též majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí. Toto ustanovení též výslovně uvádí, že se takováto smlouva považuje za smlouvu dědickou, pokud splňuje náležitosti dědické smlouvy.

Dědické právo je upraveno v Hlavě III OZ 2012 v takovém rozsahu, jaký dosud český právní řád nepamatuje. Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluhy uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1475). OZ 2012 tak v ust. § 1475 odst. 2) doplnil to, co dovodila dosavadní judikatura.⁵⁹ Do pozůstalosti tak náleží např. právo na bolestné nebo peněžitou náhradu, bylo – li ještě za života zůstavitele uplatněno u soudu.

Podíl v obchodní korporaci nespadá do pozůstalosti vždy, a to v závislosti na tom, co stanoví společenská smlouva. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, kdy bylo možné pouze dědění ze zákona či ze závěti, v OZ 2012 přistupuje ještě dědický titul třetí – dědění ze smlouvy – který může být významný i při vypořádání společného jmění. Tyto tři dědické tituly mohou působit i vedle sebe.

Ustanovení § 1482 OZ 2012 vylučuje ze subjektivního dědického práva takového pozůstalého manžela, který se na zůstavitelovi dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, a zároveň v den zůstavitelovy smrti probíhalo řízení o rozvod manželství z důvodu domácího násilí. K vyloučení z dědictví postačuje spáchání činu naplňujícího znaky domácího násilí, zda zůstavitel musí být nutně uznán vinným ze spáchání takového činu, jak je tomu např. v důvodech vydědění dle ust. § 1481 OZ 2012. Vyloučení z dědictví tedy nastává dle názoru autora ze zákona. Zajímavá je však otázka procesně právní, neboť smrtí zůstavitele, na kterém se druhý z manželů dopouštěl domácího násilí, dochází k zastavení řízení o rozvod manželství a není zde tudíž nikdo, kdo by měl zájem dokázat, že k domácímu násilí skutečně došlo. Dá se předpokládat, že pozůstalý manžel, který se domácího násilí dopouštěl, se svého dědického podílu dobrovolně nevzdá. Pokud budou další dědicové, bude zřejmě rozhodnuto ve sporném řízení o dědictví. Pokud dalších dědiců není, připadá v úvahu odúmrt' dle § 1634 OZ 2012.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 936/2010. ASPI

I když pojem domácí násilí OZ 2012 zavádí a poměrně často jej užívá, jeho vysvětlení zde nenajdeme. Tento pojem byl do českého právního řádu poprvé zaveden zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Těmi byly zejména změna občanského soudního řádu⁶⁰ a zákona o policii ČR⁶¹ upravující instituty vykázaní z obydlí, zajišťující okamžitou ochranu poškozené osoby. Domácí násilí je obvykle definováno jako násilné jednání fyzické, psychické, nebo sexuální, ke kterému dochází mezi blízkými osobami. Musí se dále jednat o násilí opakované a dlouhodobé. Eskaluje se agresivita útoků, přičemž není rozhodné, zda se jedná o útoky „pouze“ na lidskou důstojnost, či útoky psychické, drobné fyzické útoky, až po útoky naplňující znaky trestných činů ohrožujících zdraví a život.⁶²

Na místo takto vyloučeného dědice nastupuje dle ust. § 1483 OZ 2012 jeho potomek.

Jak již bylo zmíněno, zcela novým institutem v českém dědickém právu po roce 1950 je *dědická smlouva*. Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá. Dědickou smlouvu nelze pořídit o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Uzavření dědické smlouvy mezi manžely nově umožňuje ust. § 1592 až 1593. Právní úprava do značné míry vychází jak z původní právní úpravy rakouské, tak i současné německé.⁶³ Další zvláštností představuje možnost vzájemného povolání se manželů k dědictví, i dohoda o přechodu pozůstalosti na třetí osobu v případě úmrtí i druhého manžela.

Manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo za odkazovníka (§ 1594 a násl. OZ 2012) a druhá strana toto povolání přijímá. Manželé se mohou za dědice nebo odkazovníky povolávat i navzájem. Takovouto dědickou smlouvu mohou uzavřít i snoubenci ještě před vstupem do manželství. Účinky této smlouvy ale nastoupí až dnem uzavření manželství. Prohlášení manželství za neplatné ruší uzavřenou dědickou smlouvu mezi manžely. Naopak rozvodem manželství se neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže

⁶⁰ zákona č. 99/1963 Sb.

⁶¹ zákona č. 283/1991 Sb.

⁶² VESELÝ, O. *Domácí násilí jako změna poměrů odůvodňující zrušení věcného břemene*. Bulletin advokacie. 2008. s. 41. ASPI ID: LIT30780CZ

⁶³ Mezi nejčastěji uzavírané dědické dvoustranné smlouvy v Německu patří právě dědické smlouvy mezi manžely. Zvláštností je, že postačuje i částečná způsobilost k právnímu jednání (§ 2275 BGB).

dědická smlouva určuje něco jiného. Lze se však domáhat zrušení dědické smlouvy soudem. Soud návrhu nevyhoví, pokud návrh směřuje proti tomu manželovi, který nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil. To však vyvolává další otázky zejména v oblasti požadavků na dokazování toho, kdo rozvrat manželství vlastně zapříčinil. Dědická smlouva v zásadě žádným způsobem neomezuje dispozice s majetkem ještě za života smluvních stran. Pokud zůstavitel ještě během života o svůj majetek přijde, nebo je tento podstatně zmenšen, nemůže s tím druhá strana obvykle nic dělat.

4.2 Zánik manželství rozvodem

Statistiky rozvodovosti v České republice jenom potvrzují, že přání trvalého svazku muže a ženy, jež je vyjádřeno v ustanovení § 655 OZ 2012, není ani zdaleka vždy naplňováno.⁶⁴ Není předmětem této práce zabývat se příčinami rozpadu manželství, nicméně lze jednoznačně říci, že frekvence, s jakou k rozvodům manželství dochází, zcela nezbytně vyžaduje kvalitní právní úpravu.

Občanský zákoník v ust. § 755 jako důvod, pro který může být manželství rozvedeno, uvádí „*hluboký, trvalý a nenapravitelný rozvrat soužití, pokud nelze očekávat jeho obnovení.*“ V podstatě totožnou úpravu obsahuje § 24 ZOR, který hovoří o trvalém a hlubokém rozvratu manželství, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití. Oproti uzavření manželství, pro které je charakteristická jen nejnútnejší formálnost je rozvod možný pouze rozhodnutím soudu, bez ohledu na to, zda manželství vzniklo obřadem civilním či církevním. Postup řízení před soudem se liší podle toho, o jaký druh rozvodu se jedná. Zcela zásadní podmínkou rozvedení manželství je rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu (§ 176 OSŘ), případně dohoda o úpravě těchto poměrů.

Návrh na rozvod manželství podává manžel formou návrhu. V návrhu tvrdí, že manželství je rozvráceno takovým způsobem, že další společné soužití není možné.

⁶⁴ Český statistický úřad. Rozvodovost. vid. 20. 01. 2012. dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Pokud manželé mají nezletilé dítě, nemůže být manželství rozvedeno, dokud není soudem rozhodnuto o poměrech dítěte po rozvodu manželů (§ 755 odst. 3 OZ 2012). I v případech, kdy jsou splněny obecné podmínky pro rozvod dle ust. § 755 odst. 1) OZ 2012, manželství nelze v některých případech, uvedených v § 755 odst. 2) OZ 2012 rozvést. Tak je tomu v případě, kdy by rozvod byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, které dosud nenabylo svéprávnosti. Tento zájem musí být dán zvláštními důvody.

Budoucí judikatura by měla dát odpověď na otázku ohledně pojmu zájem nezletilého dítěte, hodný zvláštního zřetele.

Rovněž nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let. (§ 755 odst. 2) b)

Podmínkou rozvodu, v případě že manželé mají nezletilé dítě, je aby soud nejprve rozhodl o poměrech dítěte v době rozvodu rodičů. Teprve následně se může také schválit dohoda mezi manžely.

Mezi následky rozvodu můžeme počítat tedy jednak statusové následky, kdy manželé jsou fakticky rozvedení (§ 24, 24a, b ZOR), dále mají manželé možnost návratu k předchozímu příjmení, a to do šesti měsíců po rozvodu manželství (§ 759 OZ 2012). V neposlední řadě má rozvod samozřejmě vliv na majetkové záležitosti, tedy zánik společného jmění manželů a také jeho následné vypořádání, jak v této práci bude pojednáno dále.

4.2.1 Typy rozvodů v českém právním řádu

Český právní řád zná v zásadě tři typy rozvodů:

- 1) *rozvod se zjišťováním příčin rozvratu* (§ 756 OZ 2012),
- 2) *rozvod bez zjišťování příčin rozvratu* (§ 757 OZ 2012),
- 3) *rozvod ztížený* (s „tvrdoštní klauzulí“) (§ 755 odst. 2) b OZ 2012)

Ad 1) Soud nezjišťuje podíl jednoho či obou manželů na rozvratu manželství, ale zkoumá příčiny tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství. Avšak příčiny v určitém jednání jednotlivce pak samozřejmě mohou mít hmotněprávní dopady při vypořádání společného jmění, pokud je prováděno soudem.

Ad 2) Úprava rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu byla do českého rodinného práva poměrně nedávno. V případě tohoto typu rozvodu soud nezkoumá příčiny a hloubku rozvratu manželství tak, jak je k tomu povinen u rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu. Existenci rozvratu však musí rozvádějící se manželé prokázat vždy. Avšak aby tak bylo možno postupovat, je nutno kumulativně splnit některé prekvizity. Těmi dle ust. § 757 OZ 2012 tedy jsou:

- Připojení druhého manžela k návrhu se shodným tvrzením ohledně rozvratu manželství,
- ke dni zahájení řízení manželství trvalo nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,
- manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,
- manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení a případně výživného pro dobu po rozvodu. Tato dohoda vyžaduje písemnou formou a podpisy na ní musejí být úředně ověřeny.

§ 758 OZ 2012 obsahuje výklad pojmu *manželé spolu nežijí*, a to tím způsobem, že „spolu netvoří manželské či rodinné společenství, a to bez ohledu na to, zda mají či vedou rodinnou domácnost a alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.“ Podmínka odděleného bydlení tak není nutně vyžadována.

V případě nesplnění byť jediné podmínky, nelze manželství tímto způsobem rozvést.

Striktně jazykovým výkladem podmínek pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 odst. 1 písm. c) OZ 2012 lze dospět k závěru, že zatímco dohoda o úpravě majetkových poměrů a bydlení musejí být uzavřeny obligatorně, dohoda o výživném je fakultativní. Tyto dohody musí však být uzavřeny písemnou formou, a podpisy úředně ověřeny. Neuzavření této dohody tak nemůže být překážkou rozvodu bez

zjišťování příčin rozvratu manželství. Nejvyšší soud však také dovedl, že pokud není uzavřena dohoda, která by případné nároky na výživné jednou pro vždy vyloučila, lze se výživného v zákonných mezích opětovně kdykoliv domáhat.⁶⁵ Dohodu o výživném pro rozvedeného manžela lze též uzavřít kdykoliv před tím, než je manželství rozvedeno. Účinnost takové dohody však nastává až rozvodem.⁶⁶

Ad 3) Dle § 755 OZ 2012 odst. 2) b „nemůže být manželství rozvedeno, byl - li by rozvod v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody. Zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu; dále pokud by rozvod byl v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma a mimořádné okolností svědčí ve prospěch zachování manželství. To neplatí, pokud manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.“ Tato ustanovení tedy v podstatě chrání nezletilé dítě manželů a také na straně druhé manžela, kterému by rozvod mohl přivodit „zvlášť závažnou újmu“.

Právní úprava dle OZ 2012 je v podstatě totožná s ust. § 24 odst. 2) a § 24b ZOR. Co se rozumí zvlášť závažnou újmu, či zvláštními důvody OZ 2012 nevysvětluje. Za zvlášť závažnou újmu nelze považovat fakt, že je po rozvodu třeba vypořádat společné jmění manželů, resp. že manžel pozbývá polovinu svého majetku. Spíše jsou míněny případy invalidity, resp. jiných stavů, kdy je manžel zcela odkázán na péči jiné osoby.⁶⁷ Chybějící judikatura k ust. § 24b ZOR dává tušit, že toto ustanovení je jen velmi málo využíváno.

4.2.2 Úprava poměrů bydlení pro dobu po rozvodu

Eventuality právních důvodů bydlení lze rozdělit na tituly věcně právní a obligačně právní. Principem je to, že proti věcně právnímu titulu původnímu, silnějšímu, kterým je např. právo vlastnické nebo obdobné (právo odpovídající věcnému břemenu), stojí

⁶⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 19/2007. ASPI

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 135/2004. ASPI

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3.vyd. Brno: Masarykova univerzita. 1998. 398s. s. 122. ISBN 80-210-3974-4

odvozené, slabší právo druhého manžela. Pokud je rodinná domácnost manželů v domě nebo bytě, k němuž oběma manželům svédčí věcné právo, uzavřením manželství ke změně nedochází. To je však případ spíše výjimečný. U obligačně právních titulů se počítá s prvky smluvní volnosti. Tj. společné právo zpravidla vznikne, ale není vyloučeno odchylné ujednání manželů nebo již snoubenců.⁶⁸

Nově zavedeným pojmem je tzv. právo bydlení.⁶⁹ *Vznikne-li jednomu z manželů takové výhradní právo za trvání manželství, vznikne tím druhému z manželů právo bydlení.*“ Takováto právní úprava dosud chyběla. Zřejmě záměrně je obsažena výjimka z práva závazkového, tedy zejména nájemního, pro kterou OZ 2012 obsahuje speciální úpravu.

Komplexní úprava různých forem společného bydlení manželů, které přichází v úvahu, je obsažena v ust. § 743, odst. 1) OZ 2012. OZ 2012 obsahuje ustanovení o společném nájmu bytu manžely v § 745. Má-li jeden z manželů ke společnému obydlí, kterým je dům nebo byt, nájemní právo, vzniká společné nájemní právo oběma manželům uzavřením manželství. Při pozdějším uzavření nájemní smlouvy vzniká oběma manželům společné nájemní právo účinností smlouvy, i když v ust. § 745 odst. 1) chybí upřesnění, že toto platí, pokud nájemní smlouvu uzavře pouze jeden z manželů. Úprava dle OZ 1964 ust. § 703 umožňovala vznik společného nájmu bytu mezi manžely, pokud se za trvání manželství jeden z manželů nebo oba stali nájemci bytu. Tato právní úprava tak byla v tomto směru jednoznačnější. Může totiž nastat situace, kdy pronajímatel přenechá nájemci, tedy jen jednomu z manželů, právo dočasně užívat byt bez toho, aby byl druhý z manželů společným nájemcem, případně i proti vůli druhého manžela. Je pak otázkou, zda tak vzniká společný nájem ex lege. Ust. § 745 sice umožňuje dohodu manželů o tom, zda společný nájem vznikne, či nikoliv. Manžel nesmí udělat nic, co by zhoršilo postavení zbytku rodinné domácnosti manželů nebo rodiny ve vztahu k bydlení v nemovitosti ať už existuje společný nájem (§ 748) nebo neexistuje (§ 747). Pokud manžel jedná bez souhlasu druhého manžela, přičemž souhlas dle § 749 vyžaduje písemnou formu, je možné se dovolávat neplatnosti. Ustanovení § 745 odst. 1 o společném vzniku nájmu neplatí, ujednají-li si manželé něco jiného.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. Poslanecká sněmovna PČR. ASPI ID: LIT38253CZ

⁶⁹ § 744: „Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a je-li to jiné právo než závazkové, vznikne uzavřením manželství druhému manželu právo bydlení.“

Vyřešení práv společného bydlení je jednou z podmínek rozvodu „nesporného“. Soudu má být předložena smlouva, kterou je tato otázka vyřešena. Pojem *vyřešení práv společného bydlení* rovněž není uspokojivě vysvětlen, nicméně majetkoprávní dopady může mít značné. Po dobu trvání manželství připadá v úvahu několik různých forem bydlení z hlediska majetkových práv. Jeden z manželů může mít nemovitost k bydlení ve svém výlučném vlastnictví. Po dobu trvání manželství mají manželé povinnost spolu žít. Problematická pak může být takováto dohoda jako podklad pro změnu zápisu vlastnických práv v katastru nemovitostí.⁷⁰ Je nezbytné, aby dohoda obsahovala náležitosti dohody o založení podílového nebo také bytového spoluvlastnictví pro identifikaci nemovitosti tak, jak stanoví zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky.

Dohodou o úpravě práv společného bydlení je nutno řešit i případné bydlení družstevní či nájemní. Dle OZ 1964 pro nájem družstevního bytu platilo, že pokud vzniklo jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vzniklo společně se společným nájmem bytu i společné členství v družstvu.⁷¹

V občanském zákoníku OZ 1964 zcela chyběla úprava, pamatující na uspořádání poměrů bydlení po zániku manželství pro případ různých forem bydlení. Občanský zákoník OZ 2012 na toto pamatuje v ust. § 766 až 770. Ustanovení § 766 upravuje případy, kdy jeden z manželů zemře. Pokud manželé měli společné nájemní právo k domu nebo bytu, ve kterém se nacházela rodinná domácnost, stává se jediným nájemcem bytu pozůstalý manžel. Pokud manželům svědčilo společně jiné než závazkové právo, stává se jediným oprávněným z tohoto práva pozůstalý manžel. Pokud zaniklo manželství smrtí jednoho z manželů a nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela rodinná domácnost, měl jen jeden z manželů, použijí se ustanovení o nájmu bytu:

⁷⁰Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, sp. zn. 30 Ca 149/2001. ASPI

⁷¹ Pro přechod nájmu družstevního bytu dle OZ 2012 platí ust. § 2279 odst. 5): *Pokud zemře nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném jmění manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl.*

a) § 767 upravuje případy, kdy zemře manžel, který měl k domu, nebo bytu, v němž se nacházela rodinná domácnost, výhradní právo v domě nebo bytě bydlet a toto právo bylo jiné než závazkové, tj. např. právo odpovídající věcnému břemeni. Pokud měl druhý z manželů k tomuto domu nebo bytu pouze právo bydlení, právo manžela zanikne. Ale může na něj přejít výhradní právo bydlet po pozůstalém manželovi. Poslední věta ust. § 767 odst. 1) uvádí, že *to „neplatí, pokud nelze po pozůstalém manželu spravedlivě žádat, aby opustil dům nebo byt.“* Odpovědnost za to, že jsem založila rodinu atd. může poskytnout ust. § 767 odst. 2) OZ 2012. Podle něj může soud založit právo odpovídající věcnému břemeni ve prospěch pozůstalého manžela, který pečuje o nezletilé dítě, které nenabylo svéprávnosti anebo o dítě nezaopatřené, které s pozůstalým manželem žije. Takovéto věcné břemeno je možno založit až do doby, než takové dítě nabude trvale schopnost se samo živit. Toto právo nezanikne, pokud by dítě nabylo schopnost se samo živit jen na přechodnou dobu. Věcné břemeno soud založí za úplatu srovnatelnou s nájemným v místě obvyklým.

b) Ustanovení § 768 upravuje případy, kdy manželství zanikne rozvodem, a manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela rodinná domácnost stejné nebo společné právo. Pokud nedošlo k dohodě, kdo bude v domě nebo bytě dále bydlet, zruší soud na návrh toto právo toho manžela, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil. Soud může též rozhodnout o způsobu náhrady za ztrátu práva bývalého manžela. Přitom se přihlídně k tomu, kterému z rozvedených manželů byly svěřeny do péče nezletilé děti, případně i ke stanovisku pronajímatele, půjčitele nebo jiné osoby v obdobném postavení. Dále § 768 odst. 2) uvádí: *"Rozvedený manžel, který má dům nebo byt opustit, má právo tam bydlet, dokud mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení, ledaže mu v řízení podle odstavce 1 náhrada nebyla přiznána; v tomto případě má právo v domě nebo bytě bydlet nejdéle jeden rok."* Obdobně i v tomto případě se přihlíží k tomu, komu byla svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali nebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije. V takovém případě může soud ve prospěch toho, komu byly děti svěřeny do péče, založit právo bydlení. (§ 768 odst.2) OZ 2012)

Pokud byli manželé před rozvodem v nerovném postavení z hlediska práva bydlení, tj. typicky jeden z manželů měl nemovitost k bydlení ve svém výlučném vlastnictví

a druhý z manželů zde měl právo bydlení, rozhodne soud o povinnosti druhého se vystěhovat, pokud tento podá návrh (§ 769 OZ 2012). I zde lze však aplikovat ust. § 767 odst. 2) OZ 2012, kdy soud může založit právo odpovídající věcnému břemenu ve prospěch toho, komu byly svěřeny nezaopatřené, resp. děti do péče.

A konečně dle ust. § 770 OZ 2012 pokud zaniklo manželství rozvodem a právo bydlet bylo odvozeno od jednoho z manželů, má ten, kdo má věcné nebo závazkové právo bydlet, právo žádat vyklidit byt toho, jehož právo bylo pouze odvozeno.

4.2.3 Výživné

Výživné dohodnuté či uložené soudem v rámci řízení o rozvod manželství sice přímo neovlivní společné jmění, do budoucí majetkové sféry jednoho z bývalých manželů však může dopadnout velmi podstatně. V případě rozvodu manželství přicházejí v úvahu dva druhy výživného:

- *Výživné na nezletilé děti*, které nejsou plně svéprávné a nejsou schopny se samy živit, pokud se na něm rozvádějící se manželé nedohodnou; pokud se manželé nedohodnou, rozhodne soud (§ 912-913 OZ 2012).

- *Výživné na rozvedeného manžela* nemusí soud přiznat, může být buď ujednáno, nebo může být uloženo soudem při splnění zákonem stanovených podmínek pro jeho přiznání (§ 760-763 OZ 2012).⁷² Tuto vyživovací povinnost můžeme dále rozdělit na „obecnou“ (§ 760 OZ 2012) a také „zvláštní“ (§ 762 OZ 2012). Novým pojmem je tzv. „odbytné“ (§ 761 OZ 2012).

Vyživovací povinnost upravuje ust. § 910 OZ 2012. Zásadně vyživovací povinnost se vztahuje na předky a potomky, a to v sestupné i ve vzestupné linii. Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou – li ji plnit bližší příbuzní. Ust. § 911 OZ 2012 obsahuje základní předpoklad pro přiznání výživného – *jestliže oprávněný není schopen sám se živit*. Rozsah se stanoví s přihlédnutím ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům budoucího povinného.

⁷² Základní požadavek vzniká z toho, že rozvedený manžel není schopen zajistit sám sebe. V této situaci může požádat bývalého manžela, aby mu poskytl přiměřené výživné (§92 ZOR) do doby, než se bude schopen postarat sám o sebe, či než si najde nového partnera. Soud také může přiznat výživné pouze v situaci, kdy druhý manžel je schopen poskytnout mu výživné, ale nárok musí být vsouladu s dobrými mravy podle ustanovení §96 ZOR.

Základní kritéria pro stanovení výše výživného pro nezletilé dítě, které není plně svéprávné a není schopno se samo živit, je obsaženo v ust. § 915 OZ 2012: „*Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů.*“ Stanovení výše výživného musí předcházet vyřešení otázky, komu bude dítě svěřeno do péče. To se opět může vyřešit dohodou mezi manžely, která ovšem podléhá schválení soudem, nebo o něm rozhodne soud. Druhého manžela, kterému dítě svěřeno do péče nebylo, pak stihá vyživovací povinnost vůči dítěti. Ten je povinen doložit řádně své příjmy a předložit soudu zhodnocení majetkových poměrů. Pokud takto povinný součinnost soudu odmítne, nebo ji neposkytne v dostatečné lhůtě, uplatní se fikce, že jeho měsíčním příjmem je částka ve výši pětadvacetinásobku částky životního minima (§ 916 OZ 2012). Na výlučný majetek povinného manžela, ale i na jeho část po rozdělení společného jmění se může vztahovat též ust. § 917 OZ 2012. Dle tohoto ustanovení, pokud to umožňují majetkové poměry osoby výživou povinné, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor. Výživné určené na úspory jsou vlastnictvím dítěte. V úvahu přichází i složení zálohy na výživné splatné v budoucnu dle ust. § 918 OZ 2012. Výživné se nestanovuje jednou pro vždy. Jakákoliv změna poměrů jak na straně povinného, tak i na straně oprávněného dítěte je důvodem pro změnu rozhodnutí o výživném dle ust. § 923 OZ 2012. Vyživovací povinnost na dítě obecně trvá, dokud není schopno samo se živit a dokud se soustavně připravuje na budoucí zaměstnání. Stejně pak v případě zletilosti dítěte má dítě právo požadovat, aby bylo výživné splatné k jeho rukám.

Rozsah vyživovací povinnosti a způsob poskytování výživného mezi manžely je stanoven v § 761 OZ 2012. Ten totiž nejprve zcela správně počítá s možnou dohodou manželů. Zároveň umožňuje výživné nahradit jednorázovým odbytným jednou pro vždy. K tomu judikoval Nejvyšší soud: „*Dohodu o výživném pro rozvedeného manžela lze uzavřít i před tím, než je manželství rozvedeno.*“⁷³

Základními podmínkami pro přiznání výživného je fakt, že rozvedený manžel není schopen sám se živit a tato neschopnost má původ v rozvodu manželství, nebo v souvislosti s ním. Skutečnosti, které soud dle ust. § 760 odst. 2) OZ 2012 bere v úvahu při rozhodování o výši výživného jsou: délka trvání manželství; jak dlouho je

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 135/2004. ASPI

manželství rozvedeno; dále pak zda si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka. Následně se zvažuje, zda výživu bylo možno zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem, jestli se manžel podílel za trvání manželství na péči o rodinnou domácnost a zda se rozvedený nedopustil vůči bývalému manželce nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu, případně jiný závažný důvod.

Dle ustanovení § 762 odst. 2) OZ 2012 nemá na výživné právo ten, kdo se vůči druhému manželce dopouštěl jednání, které naplňuje znaky domácího násilí. Dále toto ustanovení uvádí maximální délku vyživovací povinnosti rozvedeného manžela, a to tedy nejdéle tři roky od rozvodu nebo „po dobu okolnostem přiměřenou“.

§ 763 uvádí, že právo na výživné rozvedeného manžela zaniká vstupem do nového manželství, nebo registrovaného partnerství.

5 Vypořádání společného jmění

Vypořádáním se rozumí likvidace, resp. uspořádání dosud společných práv a povinností, která byla předmětem SJM v době jeho zániku. Vypořádání společného jmění manželů je možné v případech, kdy je toto zrušeno, zanikne-li, anebo je zúžen jeho stávající rozsah.⁷⁴ (§ 736 OZ 2012) K vypořádání společného jmění je možné užít pouze ty způsoby, které jsou taxativně uvedeny v § 765 a § 741 OZ 2012 :

- dohoda
- soudní rozhodnutí
- rozhodnutí soudu v dědickém řízení
- zákonná domněnka

S výhradou výše uvedeného bodu c. je však možná i kombinace v podstatě jakýchkoliv výše uvedených možností. S ohledem na smluvní uspořádání SJM i jeho vypořádání je třeba zmínit Důvodovou zprávu, která uvádí, že *„základní ustanovení týkající se smluvně modifikovaného režimu obsahuje jednak přípustná modifikující ujednání, včetně toho, že prohlašuje za kogentní ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti, jednak přípustné, smlouvou založené majetkové režimy - v podstatě podle současného právního stavu. (První větu nelze zatím považovat nadbytečnou.) Smlouva se může týkat jakékoli věci, a tedy i majetkového práva, např. práva obligačního (nájemního), a to i takového, které vznikne třeba v budoucnu.“*⁷⁵

K vypořádání společného jmění manželů soudním rozhodnutím důvodová zpráva k NOZ uvádí: „Nelze mít dost dobře za správné, staví-li zákonná ustanovení soud do

⁷⁴ Na návrh jednoho z manželů, a to ze závažných důvodů (§ 148 odst. 1). Lze důvodně předpokládat, že bude zachována dosavadní praxe, která umožňovala rozhodnutím soudu zrušit bezpodílové spoluvlastnictví ze závažných důvodů, zejména jestliže by další trvání bezpodílového spoluvlastnictví odporovalo dobrým mravům. Soud rozhoduje o zúžení SJM také v případě, že alespoň jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezené ručícím společníkem obchodní společnosti, tj. společníkem veřejné obchodní společnosti nebo komplementářem v komanditní společnosti (§ 148 odst. 2). Návrh může podat kterýkoliv z manželů (na rozdíl od předchozí úpravy). Pokud soud rozhodl o zúžení SJM, může dojít k obnovení původního rozsahu, a to opět jen rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů (§ 143 odst. 4), v této fázi nelze využít možností smluvních dispozic. in FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 103

⁷⁵ prof. Dr. JUDr. ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit 2012, s. 315

role schvalovacího stroje, totiž do role, kterou až dosud byly soudy povolány hrát. Napříště by se tedy měly soudy vrátit ke skutečnému rozhodování, včetně zvažování rozhodných argumentů a volby možných řešení.⁷⁶ Mezi takto závažnými důvody se uvádí například např. nepřiměřeně lehkovážný přístup k majetku a k řešení otázek s ním souvisejících).

Specifickým způsobem zániku SJM je rozhodnutím soudu v dědickém řízení. Dle literatury *„zanikne-li SJM v důsledku zániku manželství smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, je třeba určit tu část majetku ze SJM, která by připadla zemřelému manželovi. Tato část je pak předmětem dědictví. V těchto případech postupuje soud podle § 1751 o. s. ř., takže je vyloučena dohoda mezi pozůstalým manželem a ostatními účastníky dědického řízení. Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek (sc. jmění) v SJM, rozhodne soud o obecné ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v § 149 obč. zák. určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi.“*⁷⁷

Je zřejmé, že smlouvy manželů či snoubenců mohou obsahovat i uspořádání na případ zániku manželství rozvodem, předtím, než budou zmíněny jednotlivosti, je potřeba zmínit zásady pro vypořádání společného jmění manželů.

5.1 Zásady vypořádání společného jmění manželů

V ustanovení § 149 odst. 2, 3 OZ 1964 jsou stanoveny základní zásady pro vypořádání společného jmění manželů. Uvedené zásady mají kvalitativní obsah (stanoví konkrétní věci, pohledávky a dluhy), ale i kvantitativní význam (určují výši podílů). V řadě případů úzce navazují na rodinně právní principy. Jejich uplatnění má zásadní význam pro výsledné rozhodnutí soudu.⁷⁸

„Ustanovení § 149 odst. 2, 3 ObčZ patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, to jest k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním

⁷⁶ prof. Dr. JUDr. ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit 2012, s. 318.

⁷⁷ FIALA, J. et al. *Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 111.

⁷⁸ FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 3. opr. a dopl. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 143.

*předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.*⁷⁹ Jedná se tedy pouze o určité vodítko při rozhodování.

Dohodou o vypořádání SJM uzavřenou mezi manžely podle ustanovení § 24 písm. a) ZOR nebo mezi bývalými manžely lze SJM vypořádat i bez ohledu na uvedené zásady. Zde zákon ponechává účastníkům jejich smluvní volnost; uvedené zásady jsou jen směrnici pro rozhodování soudu.

5.1.1 Zásada stejných podílů

První a základní zásadou pro vypořádání je zásada stejných podílů. Což znamená jak na majetku, tak i v otázce dluhů. U dluhů zákon tuto povinnost formuluje jako povinnost obou manželů splnit závazky vzniklé za trvání manželství rovným dílem. Týká se však pouze předmětu společného jmění manželů.⁸⁰ Přitom není vyloučeno, aby byly podíly nakonec různě velké s ohledem k dalším zásadám.

Rovnost podílů však není absolutní. Soudy se mohou od této zásady odchýlit a výši podílů stanovit odlišně. Zákon totiž výslovně neuvádí, jakým způsobem má být nerovnost podílu vyjádřena. Proto je soudu dána možnost výběru nejen mezi procentem a zlomkem, ale zároveň může určitou věc přikázat pouze jednomu z manželů, aniž by mu tím vznikla povinnost vyrovnat se ohledně této věci s druhým manželem.⁸¹

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 1. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3915/2009 ASPI

⁸⁰ Společné jmění manželů (SJM) je výrazem jednoty manželství a rovného postavení manželů po stránce hospodářské a představuje základní úpravu majetkových vztahů mezi manžely. Nadále zůstává samostatně upraven společný nájem bytu. Podstatná je okolnost, že SJM zahrnuje jmění jako souhrn aktiv a pasiv příslušících manželům (mimo stanovené nebo dohodnuté výjimky). Přitom platí, že jako aktiva lze označit majetek - majetkové hodnoty, to jsou věci, k nimž mají manželé vlastnické právo (movité i nemovité), dále pohledávky, tj. práva na plnění ze závazkového právního vztahu, v němž jsou manželé (nebo některý z nich) věřitelé, i jiná práva a jiné penězi ocenitelné hodnoty. Do pasiv patří dluhy (závazky). FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 110

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2914/99 ASPI

Odklon od principu rovnosti podílů (tzv. disparita podílů) je však postupem výjimečným, jenž musí být opodstatněn konkrétními okolnostmi.⁸² Dovolací soud má oprávnění přezkoumat splnění podmínek pro odklon od principu rovnosti podílů při vypořádání majetkového společenství jen v případě zjevné nepřiměřenosti relevantních úvah soudů v nalézacím řízení. Při vypořádání soud vychází z úvahy, že podíly účastníků na společném majetku jsou stejné, jestliže „*nevyšly najevo žádné skutečnosti, které by opodstatňovaly, aby se soud při vypořádání odchýlil od zásady rovnosti podílu účastníků na společném majetku.*“⁸³

Pokud není možné, aby předmět společného jmění rozdělený mezi manžely zcela odpovídal výši jejich podílů, je možné k jejich vyrovnání stanovit, aby jeden z manželů doplatil druhému manželovi potřebnou částku v penězích. Obdobně na zásadu rovnosti podílů nahlíží i OZ 2012, který v ustanovení § 742 odst. 1 písm. a) stanoví, že pokud se manželé nebo bývalí manželé nedohodnou jinak, pro vypořádání jmění jsou oba podíly stejné.⁸⁴

⁸² Významné hledisko, k němuž se při vypořádání přihlíží, jsou potřeby nezletilých dětí. Je proto rozhodující, který z manželů má po zániku společného jmění děti ve své výchově. V soudní praxi se projevovala tendence dávat tomuto hledisku spíše charakter kvalitativní a přihlížet k potřebám nezletilých dětí při určení podílů. Konkrétní věci byly tomuto manželovi přiděleny s ohledem na skutečnost, zda slouží nebo neslouží potřebě dětí. Není ovšem vyloučen kvantitativní charakter tohoto hlediska, který by umožňoval i překročit zásadu stejných podílů. Vypořádání společného jmění manželů. Online:

http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_519.htm

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. listopadu 2008, sp. zn. 22 Cdo 3174/2007 ASPI

⁸⁴ V důsledku existence různého režimu majetku manželů je při vypořádání velice důležité hledisko § 149 odst. 2 věty druhé obč. zák. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého majetku vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Předpokladem zápočtu podle této zásady je existence hodnot (v domě zániku nebo zrušení společného jmění) pořízených jako společný majetek za přispění samostatného majetku, nebo samostatný majetek jednoho z manželů, na nějž bylo ze společného majetku něco vynaloženo. V teorii i praxi je dosud zastávána zásada redukce pro výši zápočtů. Pokud došlo ke dni zániku majetkového společenství ke snížení hodnoty věci, do které bylo investováno, potom se prováděl zápočet jen v poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době zániku byla hodnota vyšší než její původní hodnota, bylo obhajováno stanovisko, že ke zvýšení při stanovení nákladů vynaložených z prostředků jednoho z manželů se nepřihlíželo. Podstatná je skutečnost, že v prvním případě zápočtu jde o právo žádat náhradu nákladů, kdežto u druhého se jedná o povinnost bez toho, že by druhý manžel tento zápočet vyžadoval. Proto také zápočet ve prospěch společného majetku se při soudním vypořádání provádí i bez návrhu. Online:

http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_519.htm

5.1.2 Zásada potřeby nezletilých dětí a péče o rodinu

Tato zásada obsahuje dvě hlediska. Jde o péči o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení společných věcí. Obě hlediska mohou ovlivnit v konkrétním případě výši podílů. Zahrnují okolnosti jako např. zvýšené výdaje na alkohol a omamné prostředky jednoho z manželů, výkon trestu odnětí svobody nebo bezdůvodné opuštění společné domácnosti apod. Zákon pro určení míry přičinění bere v úvahu péči o děti a obstarávání společné domácnosti.

Pokud jeden z bývalých manželů nakládal s věcí v rozporu se zákonem, nelze k jeho protiprávnímu úkonu (je-li absolutně neplatný nebo byla-li řádně vznesena námitka relativní neplatnosti) přihlížet a věc je třeba zahrnout do vypořádání a zpravidla mu ji přikázat. Jestliže však věc ke dni vypořádání neexistuje a jeden z účastníků zavinil, byť i z nedbalosti, její zánik, nelze ji již do vypořádání zahrnout. K této skutečnosti je však potřeba přihlídnout při stanovení výše podílu, jelikož jde o pochybení při hospodaření se společným majetkem snižující zásluhy na jeho udržení.⁸⁵

Z hlediska potřeb nezletilých dětí je rozhodující, který z manželů má po zániku společného jmění dětí ve své výchově. Obdobně nahlíží i OZ 2012, který v ustanovení § 742 odst. 1 písm. d) *přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí*, e) *přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost*, f) *přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.*"

Dříve soudy více preferovaly kvalitativní podobu a přihlížely k potřebám nezletilých dětí při určení podílů. Což znamenalo, že určité věci byly pečujícímu manželovi přiděleny, aniž by skutečně sloužily či nesloužily potřebě dětí.

K uvedené zásadě soud přihlíží při zvažování případné nerovnosti podílů na vypořádávaném majetku, a to zejména pro skutečnosti, které měly vliv na hospodaření rodiny (zásluha na nabytí a udržení společného jmění) a k péči o rodinu, která může vyvážit větší zásluhy o nabytí a udržení společného majetku. Otázkou, zda lze měnit výši podílů s přihlédnutím k vyšší míře zásluh o nabytí a udržení majetku se dovolací soud v konkrétním případě, vázán obsahem podaného dovolání, nezabýval. Skutečnosti

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3110/2010 ASPI

vedoucí k rozpadu manželství nejsou pro stanovení výše vypořádacího podílu významné, pokud neměly přímý dopad na hospodaření se společným majetkem nebo na péči o rodinu.⁸⁶

Hledisko zájmu nezletilých dětí může být okolností vedoucí k disparitě podílů při vypořádání společného jmění manželů.⁸⁷

Je znám např. názor, podle kterého na aplikaci uvedeného zákonného hlediska nahlíží tak, že při stanovení výše podílů je třeba přihlídnout i k tomu, že jeden z manželů bude pečovat o více dětí anebo o dítě zdravotně postižené. Zároveň může být zohledněna i skutečnost, že výživné poskytované rodičem nemůže stačit k uhrazení potřeb dětí.⁸⁸

Jiní autoři zdůrazňují, že je potřeba v této souvislosti přihlídnout i ke změnám společenským a ekonomickým podmínkám. Jedná se o prostředí, které klade podstatně vyšší důraz na individuální zabezpečování potřeb včetně potřeb nezletilých dětí a nabízí na straně jedné podstatně vyšší možnosti rozvoje jejich osobnosti. Na straně druhé, při narůstající majetkové nerovnosti, ale nastavuje ekonomické překážky jejich využití. Proto nelze "jen" mechanicky přebírat závěry judikatury vyslovené v dřívějším období.⁸⁹

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005 nebo Rozsudek ze dne 23. května 2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006, Soubor č. C 5060. ASPI

⁸⁷ Viz zásady projednané presidiem Nejvyššího soudu dne 12. listopadu 1965, Prz 51/65, uveřejněných pod číslem 70/1965 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, popř. dále jen R 70/1965. Přílehlavěji se uvádí, že přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí nemusí vždy vyústit ve zvýšení podílu toho z manželů, kterému byly děti svěřeny do výchovy. „Při úvaze, zda bude na místě zvýšit podíl manžela z uvedeného důvodu, je třeba vždy přihlídnout k povaze, určení a upotřebitelnosti těchto věcí a to i z hlediska jejich trvanlivosti. Je totiž třeba odlišovat věci, jež mohou sloužit jen potřebě dětí a jejich životnost je krátká, takže jich manžel nemůže dále sám užívat, (např. dětský kočárek, postýlka apod.), od věcí, jež mohou sloužit i potřebě jiných osob než dítěte, jež jsou trvalejší hodnoty a znamenají rozšíření majetku manžela i pro dobu, kdy dítě odroste (např. pianino, zařízení pokoje apod.). Lze tedy k uvedené problematice vyslovit závěr, že zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy každého konkrétního případu v jeho vzájemných souvislostech, podle povahy, určení a životností věcí, které se mají vypořádat, zejména pak i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinými osobami, případně zda bude a po jak dlouhou dobu užívána dětmi. Zjištění soudu tímto směrem se nesoucí se pak projeví ve výroku rozhodnutí, jímž bude majetek, spadající do bezpodílového spoluvlastnictví manželů vypořádán rovným dílem či jinak.“

⁸⁸ HOLUB, M.; POKORNÝ, M.; BIČOVSKÝ, J. *Občan a vlastnictví v českém právním řádu*. Praha: Linde, 2002. s. 198 a násl.

⁸⁹ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2011, s. 243.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR vyplývá, že se shoduje se závěry vyslovenými v R 70/65 a aktuální uvedené literatuře, a sice že hledisko zájmu nezletilých dětí může být okolností vedoucí k disparitě podílů. Odkaz dovolatelky na rozhodnutí dovolacího soudu není v dané souvislosti přílehlavý, protože uvedené rozhodnutí řešilo otázku, zda skutečnost, že v družstevním bytě, jehož uživatelem se jako člen družstva stal jeden z bývalých manželů, bydlí spolu s tímto uživatelem nezletilé děti bývalých manželů, má či nemá vliv na ocenění hodnoty členského podílu pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.⁹⁰ S danou zásadou se shoduje také jiný rozsudek Nejvyššího soudu ČR, ve kterém soud došel k závěru, že „pokud jeden z manželů pečuje řádně o společnou domácnost, přichází do úvahy disparita podílů jen v případě mimořádných zásluh druhého manžela o nabytí společného majetku. Jestliže druhému z manželů nelze vytýkat nedostatek péče o rodinu a – v mezích jeho možností – o společný majetek, je rozhodnutí o disparitě naprosto výjimečné a musí být odůvodněno mimořádnými okolnostmi daného případu. Jinak je tomu ovšem v případě, kdy jeden z manželů své povinnosti týkající se rodiny a společného majetku bez důvodu přijatelného z hlediska dobrých mravů zanedbával; pak je namístě rozhodnout o disparitě podílů“⁹¹

5.1.3 Zásada redukce pro výši zápočtů

Jelikož existují různé režimy majetku manželů, je při vypořádání důležitá právě tato zásada. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého majetku vynaložil na společný majetek. Zároveň je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Předpokladem zápočtu dle této zásady je ale existence hodnot pořízených jako společný majetek za přispění výlučného majetku nebo samostatný majetek jednoho z manželů, na který bylo ze společného majetku něco vynaloženo.⁹²

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010 ASPI

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011 ASPI. K vysloveným závěrům se následně přihlásil v dalších rozsudcích, např. rozsudku ze dne 11. prosince 2012, sp. zn. 22 Cdo 3000/2011 nebo v rozsudku ze dne 22. ledna 2013, sp. zn. 22 Cdo 3976/2011.

⁹² Dosud byla zastávána zásada redukce pro výši zápočtů. Pokud došlo ke dni zániku majetkového společenství ke snížení hodnoty věci, do které bylo investováno, potom se prováděl zápočet jen v poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době zániku byla hodnota vyšší než její původní hodnota, bylo obhajováno stanovisko, že ke zvýšení při stanovení nákladů vynaložených z

Došlo-li ke snížení hodnoty věci, do které bylo investováno, provádí se zápočet pouze v poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Naopak, pokud by v době zániku byla hodnota vyšší než její původní hodnota, ke zvýšení hodnoty věci při stanovení nákladů vynaložených z prostředků jednoho z manželů by se nepřihlíželo. Podstatou je, že v prvním případě zápočtu jde o právo žádat náhradu nákladů, naopak u druhého případu se jedná o povinnost, aniž by druhý manžel tento zápočet vyžadoval. Proto se také zápočet ve prospěch společného majetku při soudním vypořádání provádí i bez návrhu. Obdobně tuto zásadu převzal i zákon nový.⁹³

Dále OZ 2012 v ustanovení § 742 odst. 2 upřesňuje: *"Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen."*

Podle Důvodové zprávy k OZ 2012 se v § 742 odstavci druhém řeší otázka, která nikdy nebyla řešena zákonem, a po dlouhou dobu byla dostatečně řešena judikaturou. Dále se zdůrazňuje, že v současné době dochází k výkyvům cen oběma směry, což vyžaduje výslovnou právní úpravu, přičemž kromě snížení ceny se ale pamatuje i na její možné zvýšení.⁹⁴

Příklad určení výše vnosu dovolatele, kdy se odvolací soud neodchýlil od konstantní judikatury vycházející z R 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 141-142, bylo: *„Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jen jednomu z manželů, pak při vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co takto vynaložil. Jestliže by v době*

prostředků jednoho z manželů se nepřihlíželo (R 42/72). Zdá se, že s ohledem na důslednější oddělení společného jmění a samostatného jmění (§ 143 odst. 1 písm. b) i. f.) není nadále důvod redukcí provádět. Proti tomuto závěru však působí preference SJM vyjádřená v § 144. FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 111

⁹³ OZ 2012 v ustanovení § 742 odst. 1 písm. b) stanoví, že *každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek*" a písm. c) *"každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek."*

⁹⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit 2012, s. 110.

vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlídnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nenahradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku.“ Jinak řečeno: Důsledkem vynaložení vnosu se zvýšila i výše podílu toho, kdo jej vynaložil. To představuje společně s prospěchem vzniklým užíváním společné věci majetkový prospěch v důsledku vynaložení nákladu na společnou věc. Ze stejného principu vychází i současná judikatura nejvyššího soudu. K redukcí v důsledku opotřebení společným užíváním je možné přistoupit, pokud věc užívali oba účastníci, spolu se podíleli na majetkových výhodách z tohoto užívání plynoucích, a proto se jeví spravedlivé, aby se též podíleli na zmenšení hodnoty, ke kterému v důsledku užívání došlo. Naopak pro valorizaci vnosu není zákonný důvod. Nelze proto použít ustanovení o úrocích z prodlení, neboť v tomto případě o prodlení nejde (povinnost plnit vzniká až okamžikem vypořádání) a není tu žádné jiné ustanovení, o které by nárok na valorizaci bylo možno opřít. Pokud by byl vnos zhodnocen úměrně růstu hodnoty pořízené věci, eliminoval by nabytí věci do společného jmění. V tomto případě by totiž měl ten, z jehož prostředků byla celá věc pořízena, v podstatě právo na náhradu celé její hodnoty. Odvolatel měl možnost koupit nemovitost jen pro sebe. Jestliže tak neučinil a věc byla nabyta do společného jmění, šlo o darování svého druhu, jehož účinky nelze později zvrátit prostřednictvím valorizace jeho vnosu.⁹⁵

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2004, sp. zn. 22 Cdo 1037/2004 ASPI

5.2 Způsoby vypořádání společného jmění manželů

Vypořádání společného jmění manželů je možné dvěma, respektive třemi způsoby: 1. dohodou o vypořádání společného jmění manželů, 2. rozhodnutím soudu, 3. uplatněním zákonné domněnky v § 150 odst. 4 občanského zákoníku. Právní účinky vypořádání nastanou buď účinností dohody, nebo právní mocí rozhodnutím soudu o vypořádání nebo o schválení soudního smíru⁹⁶

5.2.1 Vypořádání společného jmění dohodou

Za života manželů se dává přednost vypořádání dohodou, nedojde-li k vypořádání dohodou, rozhodne na návrh jednoho z manželů soud (§ 150 odst. 3 OZ 1964, resp. § 740 OZ 2012). V dohodě přitom nemusí být bezezbytku respektována uvedená pravidla pro vypořádání, manželé se mohou vypořádat v souladu se svojí svobodnou vůlí, jsou však omezeni zákazem dotčení práv věřitelů (§ 150 odst. 2).⁹⁷

Ustanovení § 765 odst. 1) OZ 2012 předpokládá, že se manželé na vypořádání záležitostí společného jmění dohodnou. Pouze pokud k této dohodě nedojde, může kterýkoliv z manželů podat dle ust. § 765 odst. 2) OZ 2012 návrh na vypořádání rozhodnutím soudu. Zásady vypořádání společného jmění obsahuje § 736 až § 742 OZ 2012.

Smysl ustanovení § 737 OZ 2012 je zřejmý, a sice ochrana práv třetích osob, nicméně odst. 1) hovoří obecně o *dotčení práva třetí osoby*, nikoliv o dotčení pouze v negativním slova smyslu. Přichází totiž v úvahu, že součástí dohody o vypořádání společného jmění manželů může být i např. převod věcí movitých či nemovitých na jiné osoby (např. na děti), tj. dotčení práva v pozitivním smyslu. Literatura se kloní k tomu, že takový postup je možný, pokud smluvní ujednání, jež je součástí dohody o vypořádání společného

⁹⁶ <http://www.epravo.cz/top/clanky/zpusoby-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-6291.html>

⁹⁷ Příkladem může být ustanovení občanského zákoníku, který stanoví, že pokud do SJM náleží též nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Toto ustanovení je nepřesné, neboť nerespektuje rozdíly mezi obligační a věcně právní účinností, a proto je nezbytné ho interpretovat tak, že pokud do SJM náleží nemovitost evidovaná v katastru nemovitostí, dochází k vypořádání vkladem do katastru nemovitostí. Vklad do katastru vyvolává účinek odpovídající povaze SJM, to znamená, že zápisem do katastru se vymaže ten z bývalých spoluvlastníků, který - podle dohody - přestává být spoluvlastníkem. in FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 111.

jmění manželů splňuje všechny ostatní zákonné náležitosti.⁹⁸ Pokud nedojde k dotčení práv třetích osob, je možné uzavřít i takovou dohodu o vypořádání společného jmění, která se může jevit značně nerovnovážná.⁹⁹ Není též vyloučeno, aby se manželé dohodli na vypořádání pouze části společného jmění a o zbývajícím nechali rozhodnout soud. (§ 738 odst. 2) OZ 2012)

V minulosti byla tato otázka též často řešena tzv. odporovatelností dle § 42a OZ 1964. K tomu Nejvyšší soud: „*Je-li dohoda o vypořádání SJM, která by se mohla dotknout práv věřitelů, vůči nim neúčinná, nemůže nic na právech věřitelů změnit skutečnost, že by tato dohoda (navíc) naplňovala podmínky pro aplikaci § 42a o odporovatelnosti právním úkonům. Řízení o odpůrcí žalobě ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. (§ 16 zákona č. 328/1991 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2007) není řízením o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř.; předpokladem úspěšnosti odpůrcí žaloby tudíž není prokázání naléhavého právního zájmu žalobce na určení neúčinnosti právního úkonu.*“¹⁰⁰

I pro dohodu o vypořádání společného jmění platí obecné náležitosti právních jednání dle OZ 2012. Dle ust. § 739 OZ 2012 musí mít dohoda o vypořádání společného jmění písemnou formu, pokud byla uzavřena za trvání manželství, nebo pokud je předmětem vypořádání věc, u které vyžaduje písemnou formu i smlouva o převodu vlastnického práva (typicky nemovitost). Namísto písemné formy požadované ust. § 150 OZ 1964, OZ 2012 zavádí tzv. *potvrzení o vypořádání*, které jeden z manželů vydá druhému na požádání. Dohoda o vypořádání má dle ust. § 738 odst. 1) OZ 2012 účinky ke dni, kdy bylo společné jmění zúženo, zrušeno, nebo zaniklo, bez ohledu na to, kdy byla dohoda uzavřena.¹⁰¹

⁹⁸ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. ref. 80, s.210

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 726/99. ASPI

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3215/2009. ASPI

¹⁰¹ Výjimku představuje vypořádání věci, která se zapisuje do veřejného seznamu, kdy se dohoda, týkající se této věci stává účinnou dnem zápisu do veřejného seznamu: „*Věřitel vymáhané pohledávky, jež vznikla před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela, má právo ji vymoci i z majetku patřícího původně do společného jmění a vypořádaného dohodou tak, že jeho výlučným vlastníkem se stává manžel dlužníka.*“Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1629/2006. ASPI

5.2.2 Vypořádání společného jmění na základě zákonné domněnky

Vypořádání společného jmění manželů zákonnou domněnkou připadá v úvahu v případě, že k vypořádání SJM nedojde dohodou nebo k podání návrhu na soudní vypořádání nedojde v určené lhůtě. V takovém případě soud stanoví § 150 odst. 4 nevyvratitelnou domněnku, aby byl splněn požadovaný cíl a nedocházelo k dalším sporům souvisejícím s prokazováním opaku u eventuální vyvratitelné domněnky. Důsledkem domněnky je následující právní stav:

- *U movitých věcí, které každý z manželů užívá výlučně jako vlastník pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti - platí, že se manželé vypořádali podle toho, jak tyto věci užívají. Za rozhodující okamžik je nutno považovat stav na konci tříletého období a lze předpokládat, že není rozhodující, zda tento stav trval po celou dobu tří let, či nikoliv.*
- *U ostatních movitých věcí, tj. takových, které žádný z manželů neužívá výlučně jako vlastník pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti - platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné.*
- *U nemovitých věcí (bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí) - platí totéž jako sub b).*

U ostatních majetkových práv, pohledávek a závazků manželům společných (např. práva ze společných vkladů, společné dluhy apod.) se také přiměřeně uplatní pravidlo jejich transformace podle principu oddílu b). Je však třeba vzít v úvahu charakter závazkového vztahu, který se např. s ohledem na nedělitelnost plnění nebude moci přeměnit na závazek dílčí.¹⁰²

Jedná se tedy o přepis dosavadní právní úpravy. Pravidla vypořádání je ale třeba důsledně vykládat tak, aby jednou založená solidarita závazků (společnou a nerozdílnou závaznost) nebyla rušena, jinak řečeno, ani zákonem, ani rozhodnutím soudu, ani

¹⁰² FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 113.

*dohodou (ledaže by šlo o dohodu s věřitelem) nelze jednou založenou solidaritu zrušit.*¹⁰³

Ust. § 741 OZ 2012 obsahuje nevyvratitelnou domněnku vypořádání společného jmění manželů pro případ, že nebyla ani uzavřena dohoda o jeho vypořádání, ani nebyl do tří let od zániku společného jmění dán návrh na vypořádání soudu.

Toto ustanovení odpovídá téměř doslovně nevyvratitelné domněnce zakotvené v ust. § 150 odst. 4) OZ 1964. K větě první a pojmu užívání věci judikoval Nejvyšší soud: „*Držba peněžní hotovosti či jiné věci za účelem uchování hodnoty nepředstavuje užívání věci ve smyslu § 150 odst. 4 obč. zák. věty první, a tedy nevyvolává ten následek, že by taková věc dle uvedeného ustanovení připadla jen jednomu z bývalých manželů.*“¹⁰⁴ Pouhá držba věci, či peněžní hotovosti pro nabytí vlastnictví nepostačuje. Rozhodné je jejich užívání pro potřebu bývalého manžela, jeho rodiny či rodinné domácnosti. Není-li navrženo vypořádání společného jmění soudem do tříleté lhůty, nastane vypořádání majetku zákonným způsobem. Tento stav již nelze nijak zvrátit, kromě případu, kdy se bývalí manželé dohodnou.¹⁰⁵

V praxi jsou však možné i případy, kdy v rámci rozvodu manželství (§ 24a ZOR) dohoda o vypořádání společného jmění manželů nevypořádá všechn společný majetek rozvádějících se manželů. Soud de facto nemá žádné možnosti, jak ověřit úplnost takového vypořádání. V takovém případě se jedná o dohodu o částečném vypořádání majetku ve společném jmění, (§ 738 odst. 2) a nic nebrání tomu, aby zbývající majetek byl vypořádán rozhodnutím soudu, nebo nevyvratitelnou domněnkou dle ust. § 741 OZ 2012.¹⁰⁶

¹⁰³ prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 324

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 611/2011. ASPI

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 5232/2008-189.ASPI

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1475/2010. ASPI

5.2.3 Vypořádání společného jmění rozhodnutím soudu

Dle § 740 OZ 2012 lze rozdělit společné jmění manželů soudní cestou, nedohodnou-li se manželé o vypořádání jinak. Každý z nich může podat žádost o vypořádání majetku k soudu. O vypořádání rozhoduje soud podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění.

Stejně jako v případě dohody manželů lze společné jmění manželů vypořádat soudním rozhodnutím, jen pokud došlo k jeho zániku, případně pokud bylo již dříve zúženo. Nelze proto spojit návrh na vypořádání společného jmění manželů s návrhem na jeho zúžení podle § 148 odst. 1 nebo 2 OZ 1964, případně s žalobou o rozvod manželství podle § 24 zákona o rodině. Takový návrh na vypořádání společného jmění manželů by byl předčasný.¹⁰⁷

Ustanovení § 150 odst. 3 OZ 1964 klade na první místo mezi způsoby vypořádání společného jmění manželů dohodu. Teprve pokud k ní nedojde, může se jeden z manželů obrátit na soud. Navrhovateli mohou kromě manželů v tomto případě být i dědici či stát a správce konkurzní podstaty. Podle § 153 odst. 2 OSŘ nebude soud v rozhodování o vypořádání společného jmění manželů vázán žalobním petitem, ale bude moci rozhodnout i jinak.¹⁰⁸ Z tohoto důvodu nelze jediným rozhodnutím společné jmění manželů jak zúžit, tak vypořádat, neboť předpokladem rozhodnutí soudu o vypořádání společného jmění manželů je jednak jeho pravomocný zánik nebo zúžení a jednak skutečnost, že mezi manžely nedošlo k dohodě.¹⁰⁹ Ačkoli se obecně vypořádává veškerý majetek, který se v rozhodném okamžiku nacházel ve společném jmění manželů, existují z tohoto pravidla určité výjimky. Než dojde k faktickému majetkovému vypořádání společného jmění manželů, může dojít k dispozicím s tímto majetkem, případně k zániku jeho jednotlivých součástí. Obdobně je tomu i se závazky náležejícími do společného jmění manželů. Pokud k této situaci dojde, případně pokud závazek v mezidobí mezi zánikem a vypořádáním společného jmění manželů zanikl,

¹⁰⁷ MAKARIUS, M., *Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání*. Aplikované právo 2/2005 (online). 2005 [cit. 19/03/2014] Dostupné z: <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/35.pdf>

¹⁰⁸ <http://www.epravo.cz/top/clanky/zpusoby-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-6291.html>

¹⁰⁹ MAKARIUS, M., *Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání*. Aplikované právo 2/2005 (online). 2005 [cit. 19/03/2014] Dostupné z: <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/35.pdf>

nepodléhá takový závazek vypořádání a žádnému z manželů se nepřikazuje. V případě, že však k jeho zániku došlo na úkor výlučného majetku jednoho z manželů, zohlední se tato skutečnost při výpočtu vypořádacího podílu. Závazek se během rozhodovacího období může zčásti zúžit. V takové situaci se přikáže majetek výlučně jednomu z manželů, a to ve stavu k rozhodnému okamžiku.

Tvrdí-li jeden z manželů, že určitý majetek do společného jmění náleží a druhý tuto skutečnost popírá, důkazní břemeno se přesouvá na druhého z manželů. Pokud ten důkazní břemeno neunes, považuje se takový majetek za součást společného jmění manželů.¹¹⁰

5.A Vypořádání podílu v obchodních společnostech a družstvech

Podíl v obchodní společnosti jednoho z manželů dnes již patří mezi vcelku běžné součásti společného jmění. V zákonném režimu je dle ust. § 709 odst. 2) OZ 2012 je podíl v obchodní společnosti nebo družstvu jednoho manžela součástí společného jmění, pokud se tento stal podílníkem za trvání manželství. Formulace ustanovení se poněkud liší od stavu, kdy: *„Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.“* (§ 143 odst. 2 OZ 1964) To však neznamená, jak bylo dále potvrzeno judikaturou Nejvyššího soudu, že by se obchodní podíl nestával součástí společného jmění.¹¹¹ Výjimkou jsou způsoby nabytí do výlučného vlastnictví dle ust. § 709 odst. 1) OZ 2012, které se vztahují i na obchodní podíl. Po zániku manželství je tak třeba vypořádat i případný podíl manžela v obchodní společnosti. Současně s účinností nového občanského zákoníku od 1. 1. 2014 vstupuje v účinnost i zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, nahrazující dosud platný zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Tyto předpisy upravují záležitosti obchodních společností a družstev. V případě dohody o vypořádání společného jmění, která se bude týkat obchodního podílu, nebo družstva, bude tato v této části v podstatě dohodou o převodu členského podílu, nebo družstva. Způsoby

¹¹⁰ MAKARIUS, M., *Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání*. Aplikované právo 2/2005 (online). 2005 [cit. 19/03/2014] Dostupné z: <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/35.pdf>

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 700/2004. ASPI

převodu a omezení se mohou lišit dle tohoto, o jakou obchodní společnost se jedná a také tím, co je stanoveno v zakladatelské smlouvě.

Způsob dohody o vypořádání podílu obchodní společnosti, resp. členského podílu v družstvu může mít obecně několik podob. V případě vypořádání dohodou je nejjednodušší, když se manželé dohodnou tak, že obchodní podíl případně do vlastnictví stávajícímu společníkovi a druhý manžel např. obdrží finanční náhradu. Další možností je rozdělení podílu na dva, mezi manžele, případně rozvedené manžele, pokud to zákon a stanovy společnosti připouštějí. A konečně samozřejmě připadá v úvahu prodej podílu jednoho z manželů, ať už stávajícím společníkům nebo třetí osobě a rozdělení zisku mezi manžely. Podíl v obchodní společnosti je tzv. nehmotná věc. V případě jeho vypořádávání je nutné řešit otázku stanovení ceny podílu. Nejjednodušší situace je v případě podílu v bytovém družstvu, neboť pro stanovení tržní ceny podílu zpravidla existuje dostatek údajů o podobných obchodech uskutečněných v místě a čase.¹¹²

Samostatnou otázkou vypořádání pasiv. V důvodové zprávě se předně srovnává terminologie, neboť dosavadní právní úprava stanoví, že do společného jmění náleží závazky, byť jde o dluhy. Do společného jmění tak náleží dluhy převzaté za trvání manželství (s výjimkami). Důležitý je důraz na to, že dluh musí být převzatý - do SJM tak nepatří dluhy vzniklé jednému nebo oběma manželům ze zákona nebo z rozhodnutí soudu. Způsobí-li jeden z manželů škodu, pak dluh v podobě povinnosti nahradit škodu nepatří do SJM, nejedná se o převzatý dluh.

Ve společnostech s ručením omezeným a komanditních společnostech je obecně možné podíly převádět. Převod však může dle společenské smlouvy být podmíněn souhlasem některého z orgánů společnosti. Ust. § 208 ZOOK uvádí: „*Neurčí-li společenská smlouva jinak, může společník převést podíl na osobu, která není společníkem, jen se souhlasem valné hromady. Smlouva o převodu podílu nenabude účinnosti dříve, než bude souhlas udělen.*“

U společností s ručením omezeným navíc připadají v úvahu dvě možnosti podílu manželů na společnosti. V prvním případě je podílníkem pouze jeden z manželů, který

¹¹² ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit 2012, s. 115..

nabyl podíl za trvání manželství, tj. podíl je součástí společného jmění, nebo mohou být oba manželé společným společníkem.¹¹³

U akciových společností závisí způsob převodu na druhu akcie. S převodem akcie se obecně převádějí veškerá práva akcionáře. Navíc ust. § 281 ZOOK umožňuje samostatný převod některých práv spojených s vlastnictvím akcií. Těmi jsou vyplacení podílu na zisku, přednostní právo na upisování akcií a vyměnitelných a prioritních dluhopisů, právo na podíl na likvidačním zůstatku a jiná podobná práva.

V případě družstev je podmínkou převodu to, aby nabyvatel družstevního podílu splňoval podmínky členství jednak dané zákonem a jednak stanovami družstva. Stanovy mohou převod družstevního podílu zakázat nebo podmínit jeho účinnost souhlasem představenstva. Speciální ustanovení platí pro převod družstevního podílu v bytovém družstvu, který nelze omezit, ani určité osoby vyloučit, pokud tyto splňují podmínky stanov pro přijetí za člena. Významnou a poměrně nebezpečnou změnu pro společné jmění, které se týká členství manželů v bytovém družstvu, obsahuje zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích v ust. § 739 odst. 2): *„Společné členství manželů zaniká vypořádáním společného jmění manželů nebo marným uplynutím lhůty pro jeho vypořádání podle občanského zákoníku“*. Z textu však není zcela jasné, zda se takto zaniklé společné členství mění ex lege na dva samostatné členské podíly, nebo členství a s ním i právo užívání bytu zaniká zcela.¹¹⁴

V rámci vypořádání společného jmění tak připadá v úvahu zejména to, že družstevní podíl připadne jednomu z manželů, který se stane výlučným členem družstva. Tím mu současně vzniká povinnost vypořádat se s rozvedeným manželem z hlediska hodnoty jeho původních členských práv a povinností. *„Z vypořádání hodnoty členských práv a povinností spojených se zaniklým společným členstvím v bytovém družstvu vzniká rozvedenému manželovi pohledávka již na základě dohody nebo rozhodnutí soudu o tom, že se druhý z nich stává jako člen družstva nájemcem družstevního bytu, a nikoliv teprve na základě vypořádání jejich společného jmění manželů, při němž bylo k této*

¹¹³ DVOŘÁK, T. *Vypořádání obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným*. Právní fórum. Wolters.Kluwer ČR. 2010. č. 11. S. 534. ASPI ID: LIT36958CZ

¹¹⁴ Dle OZ 1964 zánikem manželství zaniká jak společný nájem k bytu, tak i společné členství v bytovém družstvu. Rovněž se zdůrazňuje, že zánik společného členství je vázán výhradně na zánik manželství, nikoliv na zúžení společného jmění. DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. ref. 80. s.266

*pohledávce (výlučným členem bytového družstva dosud neuspokojené) přihlédnuto“.*¹¹⁵ Ocenění se provádí cenou obvyklou, resp. cenou tržní tj. cenou, za kterou je možno v rozhodné době a místě členský podíl obchodovatelný. V případě vypořádání společného jmění soudem v otázce, komu družstevní podíl připadne, hraje roli zejména to, kdo se stará o nezletilé děti, případně kdo byt převážně užívá. (Teprve období po 1. 1. 2014 ukáže, zda se soudy budou nadále řídit touto praxí). Tyto skutečnosti ale na ocenění hodnoty podílů vliv nemají. Přitom se vychází nikoli z ceny v době vypořádání, ale z ceny ke dni zrušení společného členství v družstvu, tedy k okamžiku, kdy výlučný člen družstva mohl s tímto podílem disponovat.¹¹⁶¹¹⁷

V případě, že je pouze jeden z manželů společníkem, připadá v úvahu kromě toho, že jím bude i po zániku společného jmění, ještě to, že svůj celý podíl převede na druhého manžela. Proveditelnost takovéto transakce bude záviset na tom, zda se jedná o jednočlennou společnost, kde nebude nikdo nikým omezován, nebo o vícečlennou společnost, kde bude potřeba najít konsenzus i s ostatními společníky. V případě, že jsou manželé společným společníkem, pak nejjednodušším řešením bude rozdělení jejich obchodního podílu na dvě stejné části ve výlučném vlastnictví. Převod podílu společníka ve veřejné obchodní společnosti je dle ust. § 116 ZOOK zakázán, připouští se však jeho dědění. Podíl ve veřejné obchodní společnosti může být ve společném jmění manželů, ale podílníkem může být vždy pouze jeden z manželů. V případě úmrtí společníka veřejné obchodní společnosti připadá v úvahu to, že podíl připadne dědicům.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 4994/2007. ASPI

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2036/2008. ASPI

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR II. ÚS 216/99. ASPI. (Právní úprava obsažená v § 705 odst. 2) OZ 1964 ohledně nájmu družstevního bytu je poněkud komplikovanější. Obecně právo společného nájmu zaniká rozvodem. Pokud jeden z manželů nabyt užívací právo před vstupem do manželství, tak je mu toto přiznáno i po jeho skončení. Jinak rozhoduje soud nejen o tom, kdo bude nájemcem bytu, ale i o tom, komu připadne družstevní podíl. Přitom Ústavní soud poukázal na dva samostatné tituly uplatnění práva k družstevnímu bytu, nejen dle zmíněného § 705 OZ 1964, ale i dle § 23 odst. 1 a 2 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů).

5.3 Zvláštní způsoby vypořádání společného jmění manželů

Za samostatnou část uvedené problematiky je třeba považovat zánik a vypořádání SJM uložením trestu propadnutí majetku jednoho z manželů, jehož následkem je připadnutí propadlého majetku státu.

Druhá podkapitola řeší platební neschopnost dlužníka, tedy jednoho z manželů a následně vliv této situace na vypořádání společného jmění.

5.3.1 Vypořádání společného jmění manželů při propadnutí majetku

Dle ust. § 66 odst. 1) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona, může soud v trestním řízení uložit za podmínek daných trestním zákonem trest propadnutí majetku. Dle ust. § 66 odst. 3, 4, 5) „*Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného, nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů. Propadlý majetek připadá státu.*“

V takovém případě se provádí vypořádání mezi Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových a druhým manželem, který nebyl postižen uloženým trestem. Úřad vystupující jménem státu se dle ustanovení zák. č. 219/2000 Sb. pokusí o dohodu s druhým manželem podle zásad § 149. Pokud k dohodě nedojde, podá úřad návrh na vypořádání soudem. Trest společného propadnutí majetku, resp. propadnutí společného jmění v případě odsouzení obou manželů jako spolupachatelů stejné trestné činnosti zásadně nepřichází v úvahu, neboť trestní zákon vychází ze zásady individualizace ukládaných trestů a neumožňuje tedy uložení jednoho trestu společně několika pachatelům.¹¹⁸ K zániku společného jmění manželů dochází dnem nabytí právní moci rozsudku. Výrok o propadnutí majetku se vztahuje na majetek, který je ve vlastnictví odsouzeného ke dni nabytí právní moci rozsudku. Vypořádání majetku se pak provádí mezi manželem pachatele a Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových. Zánik společného jmění manželů v tomto případě chrání druhého manžela, protože

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 172/2011. ASPI

trestem propadnutí majetku není postížen veškerý společný majetek manželů, nýbrž jen ta jeho část, která po vypořádání případně odsouzenému manželovi. Z ust. § 66 trestního zákona lze dovodit, že společné jmění manželů zaniká zcela (a provádí se jeho vypořádání) i v případě, kdy soud uloží trest propadnutí pouze části majetku.¹¹⁹

Je-li na majetek některého z manželů prohlášen konkurs, tak přechází oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu na insolvenčního správce. Z toho též vyplývá, že dohody o vypořádání společného jmění manželů uzavřené dlužníkem po prohlášení konkursu jsou neplatné. Část společného jmění manželů, kterou dlužník použil se souhlasem manžela k podnikání, spadá při vypořádání společného jmění manželů vždy do majetkové podstaty. Dohoda o vypořádání společného jmění manželů uzavřená insolvenčním správcem je účinná, jakmile ji schválí insolvenční soud. Takto schválená dohoda o vypořádání má účinky pravomocného rozsudku.

Zvláštním případem omezujícím výše uvedené způsoby vypořádání SJM je omezení vyplývající z § 149 odstavce 2 a 3, kterým se odkazuje na dohodu manželů nebo dohodu budoucích manželů uzavřenou ve formě notářského zápisu (§ 143a odst 2 a 3), kterou bude vyhrazen vznik SJM až ke dni zániku manželství (zároveň může být dohodnuto zúžení nebo rozšíření předmětu SJM). K tomuto omezení literatura dále uvádí: *„To bude znamenat, že za trvání manželství nebudou vznikat společné majetkové vztahy patřící k SJM (kromě spoluvlastnických vztahů k věcem tvořícím obvyklé vybavení domácnosti), zanikne-li manželství, v tom okamžiku vznikne SJM, jehož předmětem bude jmění, které patřilo každému z manželů v tomto okamžiku (vyjma majetku a závazků nepatřících k předmětu SJM - § 143 - nebude-li navíc uzavřena dohoda o zúžení nebo rozšíření rozsahu - § 143a odst. 1).“*¹²⁰

Časově se však zánik a vypořádání SJM krýt nemusí. v době do účinnosti zák. č. 91/1998 Sb. muselo nastat až po zániku bezpodílového spoluvlastnictví. Dohody uzavřené před zánikem byly považovány za absolutně neplatné. Toto pravidlo již neplatí, neboť je možné uzavřít dohodu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání

¹¹⁹ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Zánik společného jmění manželů*. ASPI. 2010. s. 196. ASPI ID: LIT38865CZ

¹²⁰ FIALA, J. et al. *Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 105

vzájemných majetkových vztahů, přičemž Účinky takové dohody však stejně nemohou nastat dříve, než manželství zanikne (nabytím právní moci rozsudku o rozvodu dojde k vypořádání k věcem movitým, pohledávkám a dluhům, ohledně vypořádání k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí nastanou účinky takové dohody až vkladem do katastru nemovitostí ke dni podání návrhu na vklad - k návrhu na vklad musí dojít ve tříleté lhůtě určené k vypořádání).¹²¹

5.3.2 Vypořádání společného jmění manželů v případě úpadku

V životě mohou nastat situace, kdy osoby, které na sebe vzaly určité závazky, jim nemohou vlastní vinou dostát. Období po obnovení tržní ekonomiky v České republice je charakteristické vznikem a růstem obrovského množství podnikatelských subjektů. Dále došlo k nárůstu nabídky zboží a finančních produktů usnadňujících jeho pořízení. Proto se již velmi záhy ukázala nutnost existence právního předpisu, který by řešil platební neschopnost fyzických a právnických osob a její často devastující vliv na společné jmění manželů. Takovým předpisem byl zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který byl později nahrazen zákonem č. 128/2006 Sb., o insolvenčním řízení.

Insolvence neboli platební neschopnost nastává v okamžiku, kdy dlužník i přes veškerou snahu není schopen věřitelům splácet svůj dluh. Aby bylo možno podat insolvenčnímu soudu návrh na zahájení insolvenčního řízení (úpadek), musejí být kumulativně splněny tři podmínky:

- Dlužník musí mít více věřitelů (více než jednoho),
- dlužník musí mít peněžité závazky po dobu delší než 30 dnů po lhůtě splatnosti,
- dlužník není schopen tyto závazky plnit.

Ust. § 3 insolvenčního zákona dále formuluje vyvratitelné domněnky toho, co se rozumí pod pojmem, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky. Pro dlužníka – právnickou nebo fyzickou osobu – podnikatele (což bude zejména přicházet v úvahu při

¹²¹ FIALA, J. et al. Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 105

dotčení SJM) je úpadek stanoven přísněji, tj. obecně v případě předlužení: „*pokud souhrn závazků přesahuje hodnotu majetku.*“

Insolvenční řízení je sporným návrhovým řízením. Insolvenční řízení je zahájeno dnem podání návrhu, který může podat jak věřitel, tak i dlužník. Dlužník, který je právnickou osobou, nebo fyzickou osobou podnikatelem, je povinen podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co dozvěděl o svém úpadku. V případě manželství tak má povinnost podat insolvenční návrh ten z manželů, který je fyzickou osobou podnikatelem, pokud se dozví o svém úpadku. Pokud podnikatelem není, insolvenční návrh podat nemusí ani v případě, kdy je mu známo jeho předlužení. Se zahájením insolvenčního řízení jsou spojeny tyto majetkoprávní účinky, které nastávají okamžikem zveřejnění insolvenční vyhlášky v insolvenčním rejstříku:

- pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty nemohou být uplatněny žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou,
- právo na uspokojení ze zajištění, které se týká majetku ve vlastnictví dlužníka nebo majetku náležejícího do majetkové podstaty, lze uplatnit a nově nabýt jen za podmínek stanovených tímto zákonem,
- výkon rozhodnutí, resp. exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit, nelze jej však provést.

Pokud soud na základě provedení dokazování rozhodne, že dlužník je v úpadku, vydá zároveň výzvu k přihlášení pohledávek a ustanoví insolvenčního správce. Zároveň se svolá schůze věřitelů. O způsobu řešení úpadku rozhoduje soud. Základními způsoby řešení úpadku dle ust. § 4 insolvenčního zákona jsou:

- 1) konkurs,
- 2) reorganizace,
- 3) oddlužení,
- 4) zvláštní způsoby.

Ad 1) Konkurs je definován jako „takový způsob řešení úpadku, kdy na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají.“ Dle ust. § 268 odst. 1) „prohlášením konkursu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela; byl-li vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství.“

Společné jmění manželů tedy zaniká dnem prohlášení konkursu. Takto zaniklé společné jmění se ani skončením konkursu neobnovuje. Jediným způsobem obnovení společného jmění manželů zaniklého ex lege je rozhodnutí soudu (§ 726 odst. 2) OZ 2012 a § 151 OZ 1964). Manželé se tak nemohou mimosoudně dohodnout na opětovném obnovení společného jmění. Obnovením společného jmění soudem vzniká zcela nové společné jmění. To znamená, že i za trvání manželství mohou nastat určité periody neexistence společného jmění manželů.

V období neexistence společného jmění může každý z manželů nabývat pouze majetek do výlučného vlastnictví, případně majetek do podílového spoluvlastnictví. Každý z manželů tak může samostatně vstupovat do právních vztahů, ze kterých je sám výlučně odpovědný.

Po prohlášení konkursu se provede vypořádání zaniklého společného jmění manželů, ledaže bylo již dříve případně z jiného důvodu vypořádáno. Na smlouvy mezi manžely, které byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, a na smlouvy uzavřené mezi manžely poté, co dojde k vydání vyhlášky o podání insolvenčního návrhu věřitele, dopadá v případě prohlášení konkursu k takovýmto návrhům neplatnost v případě, pokud:

- smlouvy zužují rozsah společného jmění,
- smlouvy rozšiřují rozsah společného jmění způsobem, kdy dochází k rozšíření dluhů manželů, i o závazky, do té doby náležející jen manželovi dlužníka,

- dohody vypořádávají společné jmění a to i za situace, kdy k dohodě o vypořádání společného jmění došlo soudně uzavřeným smírem.¹²²

Smyslem neplatnosti takovýchto ujednání je zajistit, aby účinky insolvenčního návrhu nebyly dlužníkem mařeny. Pokud společné jmění do prohlášení konkursu již zaniklo, nebo bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu ale nebylo vypořádáno, prohlášení konkursu má rovněž za následek stavění lhůty pro jeho vypořádání dle ust. § 741 OZ 2012. Dle ust. § 741 OZ 2012 též platí nevyvratitelná domněnka vypořádání společného jmění po uplynutí tří let od zániku společného jmění.

Insolvenční správce poté, co zjistí, že došlo k vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela nevyvratitelnou domněnkou před prohlášením konkursu, je povinen zahájit jednání o uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů, nebo musí podat návrh na jeho vypořádání soudu. Vypořádání společného jmění manželů podle domněnky § 150 odst. 4 OZ se může dotknout třetích osob. Prohlášením konkursu v podstatě ze zákona přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů, anebo možnost podat návrh na vypořádání zaniklého společného jmění soudem. V případě, že insolvenční správce provádí soupis majetkové podstaty manžela – dlužníka, který je podnikatelem, je povinen zahrnout i tu část společného jmění manželů, kterou dlužník se souhlasem manžela použil k podnikání.¹²³ Uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů je podmíněno součinností věřitelského výboru a podléhá schválení soudem. Nemůže být uzavřena a schválena taková dohoda, která by byla v rozporu se stanoviskem věřitelského výboru. Insolvenční soud by již neměl do obsahu takto schválené dohody zasahovat. Jeho funkce není v této fázi tvůrčí, ale pouze kontrolní k zachycení možných excesů. Insolvenčním soudem schválená dohoda má účinky pravomocného rozsudku (§ 273 odst. 3) insolvenčního zákona). Proti rozhodnutí o schválení dohody je přípustné odvolání pouze v případě, pokud dohoda nebyla schválena. Jediným důvodem neschválení dohody však může být zjištění soudu, že dohoda je v rozporu s právními předpisy, nebo se zásadami insolvenčního řízení.

¹²² DVOŘÁK, T. *Společné jmění manželů a insolvenční zákon*. Právní fórum. 2010. č. 2. s 56.

¹²³ BUDÍN, P. et. al. *Insolvenční zákon*. 2008. ASPI. s. 307

Pokud probíhá řízení o vypořádání společného jmění manželů, a dojde k prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů, insolvenční správce se stává účastníkem řízení o vypořádání namísto dlužníka. Pokud nelze provést vypořádání společného jmění proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, zahrne se celý majetek náležející do společného jmění do majetkové podstaty, buďto formou schválené dohody nebo rozhodnutím soudu. Po dobu trvání účinků prohlášení konkursu nemůže vzniknout nové společné jmění manželů. Pokud dlužník uzavře nové manželství, je ex lege odložen vznik společného jmění ke dni zániku účinků konkursu (§ 276 odst. 2) insolvenčního zákona).

Na úpadek jednoho z manželů se mohou vztahovat ustanovení o nepatrném konkursu dle ust. § 314-315 insolvenčního zákona. O nepatrný konkurs půjde, pokud dlužníkem je fyzická osoba, která není podnikatelem, anebo sice je podnikatelem, ale její obrat za poslední období nepřesahuje 2.000.000 Kč a dlužník nemá více než 50 věřitelů. Rozhodnutí o tom, že jde o nepatrný konkurs, vydá soud i bez návrhu na základě předložených skutečností. Nepatrným konkursem tak může být řešen úpadek dlužníka, který nepožádal o oddlužení, nebo kterému nebylo oddlužení soudem povoleno. O nepatrný konkurs půjde vždy, pokud osoba – jeden z manželů v úpadku – není podnikatelem. Účelem nepatrného konkursu je zjednodušení celého procesu konkursu. Nepatrný konkurs na společné jmění dopadá jinak než běžný konkurs dle ust. § 315 odst. 1) písm. b) proto, že k účinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů - na rozdíl od běžného konkursu - není potřeba schválení insolvenčním soudem ani souhlasu výboru věřitelů.¹²⁴

Ad 2) Reorganizace je ust. § 316 definována jako „*postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů*“. Z podstaty věci vyplývá, že reorganizací lze řešit úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem. Reorganizace se pak týká jeho podniku. Dle ust. § 316 odst. 4) insolvenčního zákona je reorganizace přípustná, pokud celkový obrat dlužníka za

¹²⁴ PACHL, L. et. al. *Definice nepatrného konkursu*. ASPI- Insolvenční zákon. Komentář

poslední účetní období dosáhl částky alespoň 100.000.000 Kč, nebo zaměstnával-li dlužník alespoň 100 zaměstnanců v pracovním poměru. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se reorganizace bude v naprosté většině případů týkat právnických osob. Pokud má být dle reorganizačního plánu použit majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela, je nutné k reorganizačnímu plánu připojit úředně ověřené prohlášení dlužníka a manžela, že s takovým použitím majetku souhlasí.

Ad 3) Oddlužení dle insolvenčního zákona je určeno pro dlužníky – nepodnikatele, kteří jsou schopni a ochotni svým věřitelům ve splátkách po dobu nejdéle pěti let uhradit alespoň 30% jejich pohledávek. Oddlužením tak dlužník získává možnost, že po uhrazení alespoň 30% závazků (nebo méně se souhlasem věřitelů) bude od zbývajících dluhů osvobozen.

Podle ust. § 205 odst. 3 citovaného zákona Je-li podán insolvenční návrh, do majetkové podstaty náleží nejen výlučný majetek dlužníka, ale i majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela. K návrhu na povolení oddlužení se dle ust. § 392 odst. 3) insolvenčního zákona musí připojit i dlužníkuv manžel. To neplatí, pokud by oddlužením nemohl být dotčen majetek z nevyřádaného společného jmění manželů, rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči jeho manželu a nezaopatřeným dětem nebo rozsah vyživovacích povinností dlužníka a jeho manžela. Z výše zmíněného ust. § 205 odst. 3 je však zřejmé, že dopad na majetek ve společném jmění bude v naprosté většině případů.

Na možnost osobního bankrotu manželů, resp. společného oddlužení manželů neexistuje jednoznačný názor. Otázkou zejména je, zda má být oddlužení způsobem řešení úpadku pouze u jednotlivců, nebo může být uplatněno kolektivní oddlužení manželů. V praxi nejobvyklejším způsobem řešení úpadku manželů je vydání dvou samostatných rozhodnutí o úpadku a povolení oddlužení pro každého z manželů. Pokud se uplatní tento přístup, do samostatné majetkové podstaty každého z manželů se zahrne nejen majetek ve výlučném vlastnictví každého z nich, ale také majetek náležející do společného jmění. V případě schválení splátkového kalendáře pak bude příjem jednoho z manželů použit pouze na uspokojení pohledávek těch věřitelů, které se přihlásili v insolvenčním řízení toho kterého z manželů. Druhou možností vyskytující se v judikatuře je společné oddlužení manželů. To najdeme např. v rozhodnutí Vrchního

soudu v Praze¹²⁵. Vrchní soud konstatoval, že manželé tvoří do značné míry majetkovou a závazkovou jednotu, a proto není důvod, aby se v rámci insolvenčního řízení na této jednotě cokoliv měnilo. Majetková podstata manželů je tedy zásadně totožná. V případě provedení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty tak bude zásadně zpeněžován veškerý majetek ve společném jmění manželů. Pokud bude způsobem řešení úpadku oddlužení plněním splátkového kalendáře, bude možné k úhradě pohledávek věřitelů použít veškerých příjmů manželů dosažených za trvání oddlužení každým z nich či oběma společně. Lze však najít i kompromis mezi oběma výše uvedenými způsoby. Tím je oddlužení obou manželů probíhající v samostatných řízeních, kdy jeden z manželů vypomáhá druhému v případě, že by jeho příjmy neumožňovaly splnění zákonné podmínky hodnoty plnění dle ust. § 395 insolvenčního zákona. Insolvenční zákon výslovně možnost kolektivního oddlužení ani nenaznačuje.¹²⁶ Ani OZ 1964, ani OZ 2012 postup v takové situaci rovněž neobsahuje.

5.4 Vypořádání dluhů mezi manžely

Druhý odstavec obsahuje speciální pravidlo týkající se vypořádání dluhů, které patří do společného jmění. Uvedené pravidlo znamená, že když jsou např. manželé za trvání manželství z titulu toho, že dluh náleží do společného jmění, zavázáni vůči věřiteli společně a nerozdílně, nemůže na tom jejich dohoda vůbec nic změnit. I kdyby se dohodli, že dluh připadne pouze jednomu z manželů, věřitel bude moci žalovat kteréhokoliv z nich o splnění celého dluhu. Dohoda manželů působí pouze mezi nimi. Totéž platí o soudním rozhodnutí.

Typy dluhů, které manželé v souvislosti se zánikem SJM nejčastěji jsou:

- dluh, který vznikl před sňatkem jen jednomu z manželů – sňatkem se nestává SJM a nemůže být po druhém manželovi vymáhán ani uspokojen z majetku SJM;

¹²⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. VSPH 669/2009-A-21. ASPI

¹²⁶ ŘEHÁČEK, O. *Osobní bankrot manželů a jeho řešení v soudní judikatuře*. Bulletin advokacie. 2011. č. 7. s. 42. ASPI ID: LIT38811CZ

- dluh, který vznikl před sňatkem partnerům jako spoludlužníkům – je možné uspokojit z majetku v SJM i z výlučného vlastnictví obou manželů;
- dluh, který vznikl během manželství jen jednomu z manželů a není v SJM – nemůže být po druhém manželovi vymáhán ani uspokojen z jeho výlučného majetku, ale může být uspokojen z majetku v SJM. Za SJM se pro účely uspokojení dluhů v tomto případě považuje také majetek, který byl ze SJM vyloučen dohodou mezi manželi, o které věřitel před vznikem závazku nevěděl, nebo pokud SJM zaniklo, ale ještě nebylo vypořádáno;
- dluh, který vznikl za trvání manželství a je v SJM nebo je za něj považován (kvůli tomu, že věřiteli nebyla známa dohoda) – může být za trvání manželství vymáhán po druhém manželovi i uspokojen z majetku SJM i z výlučného majetku každého z manželů;
- dluh, který vznikl za trvání manželství jako SJM, ale vymáhán je až po zániku SJM (např. po rozvodu) – může být uspokojen z bývalého majetku v SJM, dokud není SJM vypořádáno (v případě dohody musejí bývalí manželé unést důkazní břemeno, že dohoda existovala, a co bylo jejím obsahem ke konkrétnímu datu; nároky věřitelů v konkurzním řízení však nejsou dotčeny ani případným rozhodnutím soudu v incidenčním sporu);
- dluh, který vznikl po zániku SJM jednomu z manželů – nemůže být vymáhán po druhém manželovi ani uspokojen z majetku v SJM, pokud není účelově svázán přímo s konkrétní majetkovou hodnotou z bývalého SJM.

Ze zákona však vyplývá, že ochranu v souvislosti s nepřiměřenými dluhy druhého z manželů poskytuje právo pouze „uvnitř manželství“, nikoli už „vně“ vůči třetím osobám – věřitelům.¹²⁷ Zároveň je třeba zmínit ustanovení § 732 OZ 2012, který odkazuje k povinnosti manžela plnit výživné nebo jde-li o dluh z protiprávního činu jen jednoho z manželů nebo v případě, že dluh jen jednoho z manželů vznikl ještě před uzavřením manželství. Literatura zde odkazuje na zákoník, který výslovně pamatuje i na případy, kdy za trvání společného jmění vznikne dluh jen jednomu z manželů, přičemž tento dluh nepatří do společného jmění, přičemž věřiteli se zakládá právo postihnout i majetek, který je ve společném jmění, nemůže však postihnout majetek náležející

¹²⁷ Dluhy a společné jmění manželů. Online: <http://pomocsdluhy.cz/index.php/prevence-kriminality/91-dluhy-a-spolecne-jmeni-manzelu-sjm>

výlučně druhému z manželů, který není dlužníkem.¹²⁸ Pro případ pochybností o rozsahu předmětu SJM stanoví § 144 OZ 1964 zákonnou domněnku příslušnosti jmění k SJM. Jde o vyvratitelnou domněnku, která připouští důkaz opaku. Bude-li opak prokázán, jmění bude příslušet výlučně jednomu z manželů (eventuálně půjde o jiné společné jmění - např. podílové spoluvlastnictví).¹²⁹

5.5 Majetkové společenství registrovaných partnerů

Možnost uzavřít svazek analogický ke sňatku, ovšem mezi osobami stejného pohlaví umožňuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Vznik společného jmění, či bezpodílového spoluvlastnictví mezi osobami stejného pohlaví uzavřením registrovaného partnerství zásadně ex lege nevzniká. Zákon č. 94/1963 Sb. zde nelze použít ani subsidiárně. Otázkou je, zda tomu tak nemohlo být do účinnosti zákona č. 115/2006 Sb. (viz dále tato kapitola). Současné rozložení sil v parlamentu ČR a spíše posilující vliv církví v poslední době zatím neumožňuje podřadit soužití osob stejného pohlaví pod jednotnou úpravu manželství. Vlivem křesťanských demokratů se ze zákona o registrovaném partnerství vytratila i úprava majetkového společenství. Společný majetek byl tak obětován kompromisu, který vůbec umožnil přijetí tohoto zákona.¹³⁰ Ani OZ 2012 nepřináší v tomto směru žádnou revoluční změnu. I po jeho účinnosti se nadále počítá s platností zákona č. 115/2006 Sb. Sjednotit úpravu a zjednodušit předpisy občanského práva pro osoby stejného pohlaví se tak opět nepodařilo. OZ 2012 zvyšuje částečně právní jistotu občanů žijících v registrovaném partnerství tím, že jej v některých, ovšem méně zásadních záležitostech ustanoveních staví na úroveň manželství. Tak např. dle ust. § 71 odst. 2 OZ 2012. zaniká manželství dnem prohlášení manžela za mrtvého. Tento den se považuje za den jeho smrti. Nově se doplňuje platnost tohoto ustanovení i pro zánik registrovaného partnerství. § 3020 OZ 2012 pak výslovně uvádí, že ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva

¹²⁸ FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 143

¹²⁹ FIALA, J. et al. *Občanské právo*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101

¹³⁰ ČECH, J. *Několik poznámek k majetkovému společenství registrovaných partnerů*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009. č. 7, s. 268. ASPI ID: LIT33156CZ

a povinnosti partnerů. To znamená, že zákonodárce zrovnoprávnil svazek osob stejného pohlaví ve všech záležitostech osobních a majetkových, právě kromě záležitostí rodinných, tj. opět záměrně vynechané části druhé OZ 2012.

Manželství nicméně nabízí unikátní možnost majetkového společenství dvou osob, u nichž je vůle soužití. Výhodou jednoho z nich je především oprávněné očekávání podílu z majetku nabytého během manželství. Při zániku registrovaného partnerství by tak mohl partner očekávat majetkové vyrovnání. Registrované partnerství je zcela nepochybně institutem příbuzným k manželství, proto jsou namístež úvahy o subsidiárním užití analogických postupů práva rodinného tam, kde tyto zákon o registrovaném partnerství neřeší. „*Postupy podle analogie se uplatní zejména v občanském soudním řízení, kde by odepření o věci jednat a rozhodnout s odkazem na mezery v právu de lege lata znamenalo odepření spravedlnosti*“.¹³¹ Odpůrci společného jmění registrovaných partnerů bývá často poukazováno na ust. § 1 odst. 2 zákona o rodině, resp. § 655 OZ 2012, kdy je za hlavní účel manželství považováno založení rodiny a řádná výchova dětí. Rodina a výchova dětí však jako argument rozlišení manželství a registrovaného partnerství nemůže obstát. Běžně, mimo jakékoliv povšimnutí společnosti vznikají manželství seniorů či osob, kteří prostě děti vychovávat nechtějí. Manželství tak nemá s rodičovstvím a výchovou dětí žádnou spojitost.

Zákon č. 115/2006 Sb. ukládá partnerům vzájemnou vyživovací povinnost, která za určitých podmínek může trvat i po skočení partnerství. O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně. V běžných záležitostech se mohou vzájemně zastupovat. Právní jednání i jednoho z partnerů zavazuje i jako je tomu u manželství oba partnery společně. Partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů, nebo jeho prohlášením za mrtvého, nebo rozhodnutím soudu. Jak bylo výše uvedeno, z důvodu jediné právně možné existence odděleného jmění (i když fakticky tomu téměř vždy bude jinak) se majetkové vypořádání nepředpokládá.

¹³¹ BOGUSZAK, J. a kol. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 184.

6 Některé procesní aspekty vypořádání společného jmění

Nedojde-li k dohodě o vypořádání společného jmění manželů, může bývalý manžel podat návrh na vypořádání společného jmění soudu.

Zemře-li manžel dříve, než je-li společné jmění vypořádáno, nastává zvláštní situace. Dědický soud musí určit, co patří do dědictví a co pozůstalému manželovi. Dědicové zemřelého rozvedeného manžela jsou oprávněni k uzavření dohody o vypořádání společného jmění s rozvedeným manželem ještě v době před projednání dědictví po zemřelém. Pokud k takové dohodě nedojde, musí soud rozhodnout ve sporném řízení. Je přitom zásadní otázka, zda toto řízení bylo zahájeno ještě za života zemřelého manžela, kdy dědicové nastupují na jeho místo jako účastníci řízení. V případě, že toto řízení ještě za života zahájeno nebylo, existují názory, že je po smrti manžela již zahájit nelze a namísto toho se provádí vypořádání v řízení dědickém.¹³² Při rozhodování podle ustanovení § 175l občanského soudního řádu se soud omezí na zjištění spornosti majetku nebo dluhů (závazků) patřících do společného jmění zůstavitele a jeho manžela, závisí-li rozhodnutí na skutečnosti, která zůstala spornou mezi manželem zůstavitele a některým z dědiců a nepřihlíží k nim.¹³³

Podmínkou pro zahájení řízení o vypořádání společného jmění je podání žaloby. Legitimaci k podání žaloby má kromě kteréhokoliv z manželů ještě insolvenční správce v případě, že bylo s jedním z manželů zahájeno insolvenční řízení. Návrh musí obsahovat především soupis věcí, resp. majetku, náležejícího do společného jmění, který má být rozsudkem vypořádán. Rovněž se předpokládá uvedení skutečností zásadních pro ocenění těchto věcí a navrhovaný způsob vypořádání. Soudní praxe se přiklonila k tomu, že v řízení o vypořádání společného jmění mají obě strany sporu jak postavení navrhovatele, tak i odpůrce. Z toho vyplývá, že i obě strany mohou označovat majetek, který je třeba vypořádat, a rovněž nemožnost zpětvzetí žaloby bez souhlasu druhého účastníka řízení.¹³⁴

Při vypořádání společného jmění je rozhodující právní úprava ke dni zániku společného jmění. Z hlediska finančního vypořádání společného jmění judikatura dovodila, že

¹³² POKORNÝ, M.; HOLUB, M.; BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. Praha: Linde, a.s. 2000. s. 204 nn.

¹³³ § 175l odst. 1 věta druhá a § 175 odst. 3 občanského soudního řádu

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 684/2004. ASPI

z odůvodnění rozsudku musí být jednoznačně zřejmé, jak soud došel k částce, kterou je jeden z manželů povinen vyplatit druhému. Výpočet přitom musí být natolik přehledný a jasný, aby kohokoliv mohl přesvědčit o správnosti.¹³⁵ Musí být též jednoznačně určeno, komu jaké právo a v jakém rozsahu bylo přiznáno, věci musejí být jednoznačně a přesně určeny.

Z hlediska procesního postupu soudů při vypořádávání společného jmění je kritizována přehnaná iniciativa soudů, kdy se tyto často neřídí dispoziční zásadou, vyjádřenou v ust. § 153 OSŘ, ale iniciativně rozhodují i o dalších věcech, které v průběhu řízení vyjdou najevo. Pokud soud zjistí existenci dalších položek, které je třeba vypořádat, měl by se nejprve účastníků dotázat, zda tyto položky skutečně vypořádat chtějí. Takovýto projev vůle účastníka musí být uskutečněn v odpovídající procesní formě. Pro položky, které nebudou takto vypořádány, pak platí zákonná domněnka (viz. kap. 5.2.2). Někteří autoři dokonce tvrdí, že i položky, o kterých se žalobce domnívá, že jsou ve společném jmění a v průběhu řízení vyjde najevo, že jsou již ve vlastnictví podílovém (např. z důvodu nastoupení zákonné domněnky) je třeba vypořádat.¹³⁶ Jak již bylo zmíněno v kap. 5.2, soudní rozhodnutí nemusí být jediným způsobem vypořádání společného jmění. Soud tak nemusí a ani nemůže zjišťovat, jaké věci tvoří součást toho společného jmění, které má být vypořádáno. V případě, že jeden z manželů např. spotřebuje pro svou vlastní potřebu vyšší peněžní částky, nelze již tyto do vypořádání společného jmění zahrnout, lze však dozajista k této skutečnosti přihlídnout při stanovení výše vypořádacího podílu, který nemusí být stejný.¹³⁷ Výše uvedené platí jak pro aktiva, tak i pro pasiva. Pokud však tvrdí jeden z účastníků řízení existenci pohledávky třetí osoby vůči společnému jmění a druhý popírá, je vhodné tento dluh přikázat tomu, kdo jej tvrdí. Sníží se tak možnost, že ten, kdo tvrdí existenci nejednoznačné pohledávky, se ve skutečnosti chce obohatit (ve shodě s údajným věřitelem) na úkor druhého manžela.¹³⁸

V praxi se může stát, že za trvání manželství vznikne pohledávka vůči jiné osobě, a to z toho důvodu, že z majetku ve společném jmění byly vynaloženy náklady na zhodnocení majetku třetí osoby, anebo opačně, vznikne pohledávka třetí osoby vůči

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/99. ASPI

¹³⁶ SVOBODA, K. *Zvláštnosti a podivnosti českého žalobního práva*. ASPI. 2010. s. 253.

¹³⁷ DVOŘÁK, J. SPÁČIL, J. *Vypořádání společného jmění v soudním řízení*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR. 2007. č. 7

¹³⁸ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. ref. 80. s.223

oběma manželům, kdy na jejich majetek ve společném jmění přispěla třetí osoba. Tak tomu bude např. v případě, kdy se manželé podíleli společně na opravách domu ve vlastnictví třetí osoby. I takovéto pohledávky se vypořádávají, pokud ke dni, kdy je třeba společné jmění nebo jeho část vypořádat trvají.

Pro vyrovnání hodnot podílů musí být známá cena vypořádávaných věcí, resp. práv. Nejjednodušším způsobem určení ceny věci je shodné tvrzení účastníků. Pokud se tito nedohodnou, musí cenu určit soud, obvykle pomocí znaleckého posudku. Při stanovení se vychází z ceny obvyklé, která odráží aktuální tržní hodnotu. Může připadat v úvahu i situace, kdy hodnota věci v průběhu vypořádání podstatně poklesne. K tomu judikoval Nejvyšší soud: „*Je-li předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů rozestavěný rodinný dům, jehož budova od zániku BSM do jeho vypořádání vlivem klimatických podmínek a jeho neudržováním a neužíváním oběma účastníky podstatně poklesla, musí tento pokles hodnoty postihnout oba účastníky, ledaže by tento stav zavinil výlučně jeden z nich*“.¹³⁹ Tento postup lze samozřejmě analogicky vztáhnout i na jiný majetek.

Kritéria pro přikázání konkrétní části majetku se v právní úpravě OZ 2012 nijak výrazně neliší. Výslovně jsou však stanovena kritéria pro rozhodování, komu bude konkrétní majetek přiznán. To však platí spíše o rozhodování o výši podílů.

Určitý návod, jakým způsobem má být společné jmění rozděleno, ať už dohodou, nebo rozhodnutím soudu, dává § 742 OZ 2012, přičemž jde o téměř doslova převzatou formulaci ust. § 149 OZ 1964. Starší judikatura je tedy v tomto případě bez výhrady použitelná. Ta dovodila, jak již bylo zmíněno dříve, možnost odchylky od rovnosti podílů. Tak tomu bude zejména v případech, kdy se jeden z manželů vyhýbal poctivé práci, počínal si nezodpovědně, způsobil škodu, která byla hrazena ze společného jmění, apod. Avšak např. okolnost, že každý z manželů má rozdílné podmínky pro výkon podnikatelské činnosti, sama o sobě ještě k nerovnosti podílů nemůže vést.¹⁴⁰ Starší judikatura, která ospravedlňovala nerovnost podílů tím, že jeden z manželů vyvíjel

¹³⁹ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 5 Co 391/88. ASPI

¹⁴⁰ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 10 Co 87/74. ASPI

značné úsilí k dosažení majetku, zatímco druhý se pouze staral o rodinu a domácnost, je dnes již přežitá.¹⁴¹

Z hlediska rozhodování o výši podílů podle toho, komu dítě bylo svěřeno do péče, je nutné též vzít v úvahu skutečnost, že některé věci, pro děti zakoupené a pouze dětmi užívané, mohou být v jejich vlastnictví a nesmějí být tudíž vůbec do vypořádání společného jmění zahrnuty. Totéž se týká např. i peněžních prostředků na účtech stavebního spoření a různých jiných finančních produktů uzavřených pro budoucí majetkový prospěch dětí.¹⁴² K tomu také judikát Nejvyššího soudu: „*Oprávněným ze stavebního spoření je nezletilé dítě i tehdy, hradí-li vklady za něj jeho rodič. Také tento majetek je rodič povinen použít nejprve pro výživu nezletilého dítěte a teprve potom přiměřeně i pro potřebu rodiny*“.¹⁴³

Z hlediska náhrady vnosů a zápočtů je úprava v ust. § 742 odst. 1 písm. b) a c) OZ 2012 v podstatě totožná s ust. § 149 OZ 1964. Každý manžel má tedy právo požadovat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a povinnost nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výlučný majetek. Ze společného majetku jsou za trvání manželství běžně získávány věci, které ze své podstaty slouží jen jednomu z manželů. To neznamená, že by hodnota všech těchto předmětů měla být v rámci vypořádání společného jmění nahrazována. To zejména nepřichází v úvahu, jde-li o věci sloužící osobní potřebě, např. ošacení.

V praxi se v případě vypořádání společného jmění soudem často stává, že od rozvodu manželství do rozhodnutí o vypořádání společného jmění může uplynout i dosti dlouhá doba. V tomto období již některé věci, které by jinak měly být předmětem vypořádání, nemusejí existovat. Namísto pohledávky může nastoupit věc, a naopak namísto věci může nastoupit jiný ekvivalent majetkové pohledávky. Některé věci také mohou být opotřebovány, či zcela zkonsumovány. Některými autory je tak poukazováno na oprávněný požadavek pořídit soupis věcí, resp. hodnot ke dni zániku manželství, a tak i ke dni vypořádání společného jmění.¹⁴⁴ Obdobná úprava je známá z německého rodinného práva (viz. kap. 7.). Pro vypořádání společného jmění dohodou nemusí být

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/99. ASPI

¹⁴² Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 452/2003. ASPI

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 3429/2008. ASPI

¹⁴⁴ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. ref. 80. s. 154.

cena věcí, resp. jejich hodnota vyjádřená v penězích vůbec známa. Naopak pro vypořádání soudem se soud bez stanovení ceny neobejde, neboť je nutné provést vypořádání jak po stránce kvalitativní, tak i kvantitativní. Nejjednodušším případem je samozřejmě shodné tvrzení manželů o ceně určité věci. Snahou rozvádějících se manželů tak spíš bývá nadhodnocení ceny těch věcí, které mají připadnout druhému a podhodnocení těch, které mají připadnout jim.¹⁴⁵ Pro zjištění ceny věci bude jistě připadat v úvahu jejich ocenění znalcem. Je také zmiňována možnost užití ust. § 136 OSŘ tam, kde výši nároků nelze zjistit vůbec, nebo jen s nepřiměřenými obtížemi. V moderních domácnostech dochází také často k případům, kdy jsou za individuálně uzavřené půjčky požizovány věci ať již movité nebo nemovité, které jsou ve společném vlastnictví. Věci za takové peníze opatřené jsou zásadně předmětem vypořádání a závazky toho, kdo je smluvně z půjčky zavázán, se řeší dle ust. § 742 OZ 2012, resp. § 149 odst. 2) OZ 1964. Existují – li spory o existenci pohledávek či dluhů, nebo o to, zda jde o majetek ve společném či výlučném jmění, jakož i konkrétní výše jednotlivých závazků a pohledávek, musí tyto soud řešit jako předběžnou otázku.

Soud se dále musí zabývat otázkou vnosů jednotlivých manželů do společného jmění. Jedná se o specifické nároky, které nejsou za trvání manželství nijak uplatnitelné, nelze je ani nijak splatit, či kompenzovat, nebo postoupit. Tato povinnost je rovněž převzata do OZ 2012, § 690: *„Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy.“* Tyto splnění povinnosti v zásadě již nelze nijak zlikvidovat, či kompenzovat, pokud již došlo k jejich plnění. Soud se tak bude zabývat jen takovými investicemi, které se zpravidla ještě nějak projevují.

Předmětem vypořádání společného jmění také nebudou investice z výlučného majetku jednoho z manželů do výlučného majetku druhého. Tyto jsou pak zásadně rovnocenné jakýmkoliv jiným mezi cizími osobami a se společným jměním nijak nesouvisejí. Určitou zvláštnost však představuje ust. § 646 OZ 2012 ohledně počátku běhu promlčecí lhůty mezi manžely. Existuje-li určitý závazek mezi dvěma osobami před

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 155.

uzavřením manželství, uzavřením manželství se běh promlčecí lhůty staví a opětovně počíná běžet až nabytím právní moci rozsudku o rozvodu. Ust. § 652 pak navíc obsahuje možnou extenzi promlčecí doby, která počala opětovně běžet, např. po skončení manželství.

V odborné literatuře je možno sledovat pokusy o typizaci rozporů, jež jsou obvykle předmětem sporu o vypořádání společného jmění, přičemž takto se uvádí celá řada rozporů, jež při vypořádání společného jmění mohou nastat. Jednak se popírá se existence určitých věcí (movitých) a majetkových hodnot; dále nepopírá se existence věcí, ale tvrdí se, že je má v moci druhý manžel. Nepopírá se existence věcí, ale tvrdí se, že se jedná o věci ve výlučném vlastnictví; nepopírá se existence věcí, ani se netvrdí, že jde o věci ve výlučném vlastnictví, ale tvrdí se, že jde o majetek třetí osoby; tvrdí se neexistence věcí nebo majetkových hodnot ke dni zániku společného jmění; tvrdí se vyšší nebo nižší hodnoty věcí nebo majetkových hodnot; předstírají se dluhy u třetích osob, z nichž výtěžek byl užít na majetek ve společném jmění.¹⁴⁶

Mezi rozvádějícími se manžely jde ohledně majetku obvykle o popření toho, co jednomu z manželů jde k tíži a zdůraznění toho, co druhému z manželů jde k dobru. Skutková zjištění soudu však musejí být opřena o důkazy. Stejně jako v případě věcí či pohledávek, musí soud na základě důkazů předložených stranami ověřit existenci a výši tvrzených dluhů, resp. pasiv. Podobně, jako v případě vlastnictví, lze rovněž závazky, či pohledávky typizovat, přičemž dochází k rozporům a tvrdí se, že žádný společný dluh neexistuje; dále popírá se dluh vůči třetím osobám, ačkoliv společný závazek či dluh existoval, tento je promlčen, nebo zanikl; a konečně nepopírá se existence dluhu, ale je tvrzeno, že se týká výlučně jednoho z manželů¹⁴⁷.

Případné finanční vyrovnání by pak mělo mít formu uložení povinnosti. Jedině tak je poté možný výkon rozhodnutí odebráním věci dle ust. § 345 OSŘ v případě dobrovolného nesplnění povinnosti.

Spor o vypořádání společného jmění řeší otázku vlastnickou. Nicméně i v tomto případě připadá v úvahu užití předběžného opatření dle ust. § 74 resp. § 76 OSŘ všude tam, kde

¹⁴⁶ DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. ref. 80. s. 169

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 170

bude potřeba zejména upravit užívání věcí a jejich správu v souvislosti s neshodami během rozvodu až do doby po vypořádání společného jmění.

Spor o vypořádání společného jmění manželů je sporem majetkovým, a může tedy být dle ust. § 99 OSŘ projednán a rozhodnut též v rozhodčím řízení dle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 220

7 Právní úprava společného jmění v Německu

V sousedních zemích, kterými jsou Rakousko a Německo, lze najít shodné i rozdílné instituty nejen v procesu zániku manželství, ale i ve vypořádání společného jmění. Rozdílný je zejména způsob rozvodu manželství. V České republice je již rozvod na základě viny překonán a zkoumán je pouze rozvrat manželství. Naproti tomu v Rakousku je rozvod na základě viny stále možný. Rozvod na základě viny byl vůbec nejstarším důvodem k rozvodu. Stanovení viny toho, kdo rozpad manželství způsobil, přitom s sebou neslo závažné důsledky při stanovení vyživovací povinnosti a vypořádání společného jmění. V Rakousku a Německu doznal tento způsob rozvodu oslabení od roku 1938 s přijetím nového zákona o rodině, a k dalšímu jeho útlumu došlo v 70. letech minulého století. Na rozdíl od Německa, je dnes v Rakousku provinění stále součástí právní úpravy, a to v § 49 a násl. EheG, který užívá pojmu „*schwere Eheverfehlungen*“. Proviněními se zde rozumí zejména sexuální i jiné násilné chování.

V České republice a v Německu je v současnosti jediným důvodem pro rozvod rozvrat manželství. Určité pozůstatky pátrání po vině však v německé právní úpravě vysledovat lze. Pokud by např. pokračování manželství představovalo pro druhého neúnosně tvrdé podmínky, je možné manželství rozvést i bez splnění povinné doby odloučení, která by jinak byla potřeba (§ 1568 BGB). V takovém případě soud může prověřovat chování toho manžela, vůči kterému směřuje rozvodová žaloba.

Jak bylo zmíněno výše, v Rakousku je možný rozvod na základě provinění jednoho z manželů. Proviněním může být buď jednotlivé, nebo dlouhodobé jednání. Vždy se zkoumá zavinění a příčinná souvislost takového jednání s rozvratem manželství. Proviněními typicky jsou mimomanželský vztah (na rozdíl od rozvodového práva anglického, kdy nevěra důvodem k rozvodu není), domácí násilí, apod.

7.1 Stručný přehled o německé právní úpravě majetkového práva manželského pro případ rozvodu v Německu

Německý právní řád znal do roku 1957 v podstatě dvě formy zákonného společenství, a sice správu společného jmění a také oddělené jmění. Dále můžeme rozlišovat dvě formy smluvního společenství, a to obecné nebo částečné majetkové společenství.¹⁴⁹

Zákonnou úpravu majetkových vztahů manželů upravuje Článek 6 BGB (§§ 1363-1563). Jedná se o normy, které regulují majetkoprávní vztahy manželů navzájem a ve vztahu ke třetím osobám po dobu manželství, s výjimkou daných práv a povinností, jako například vyživovací povinnosti, které jsou upraveny §§ 1353 až 1362.¹⁵⁰

Německé právo, podobně jako to naše, v zásadě umožňuje manželům smluvní volnost ve výběru režimu v úpravě majetkových vztahů.

Německé manželské majetkové právo po 1. 7. 1958 tedy v podstatě umožňuje existenci tří různých majetkových forem:

- *Zákonné společenství*, přesně přeloženo jako společenství manželů k přírůstku (Zugewinnengemeinschaft § 1363-1390 BGB).¹⁵¹ V podstatě odpovídá úpravě odděleného jmění. Majetek manžela ani majetek manželky se nestávají společným jměním manželů (§ 1363odst. 2 BGB). Totéž se vztahuje na majetek, který jeden z manželů nabude po uzavření manželství. Avšak navýšení majetku manželů, ke kterému dojde v průběhu manželství, se rozdělí rovným dílem po zániku této úpravy majetkových poměrů, zejména v důsledku rozvodu nebo úmrtí jednoho z manželů. Obecně platí, že se na manžele nevztahují žádná omezení při nakládání s jejich majetkem a že tito nejsou odpovědní za dluhy druhého z manželů.¹⁵² Tento typ režimu je v zásadě nejpoužívanějším.
- *úplné oddělení majetku* (Gütertrennung § 1414 BGB), kdy po skončení manželství není co vypořádat; v této souvislosti je třeba zmínit termín Mitunternehmerschaft, který sice pochází z daňového práva, a ačkoli tento

¹⁴⁹ <http://de.wikipedia.org/wiki/Zugewinnengemeinschaft>

¹⁵⁰ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 145

¹⁵¹ Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 71. Auflage 2012, s. 1733.

¹⁵² <http://www.coupleurope.eu/cs/germany/topics/2-Existuje-zákonný-systém-vlastnictví-manželů-a-pokud-ano-jaká-jsou-jeho-ustanovení>

termín není právně definován, je přesto v judikatuře citován a používá se, pokud více než jedna osoba rozvíjí podnikatelskou iniciativu za určitým společným cílem a reaguje na běžná obchodní rizika.¹⁵³ Jestliže byl majetek manželů rozdělen podle § 1414 BGB, anebo podle § 1363 BGB, pak lze předpokládat „Mitunternehmerschaft“ pouze tehdy, pokud došlo ke zřízení firemního vztahu nebo jiného ekonomicky srovnatelného vztahu.¹⁵⁴ Podle § 1417 BGB je třeba tento majetek odlišit od společného majetku. V takovém případě majetek (das Sondergut) řídí každý z manželů samostatně jménem společného majetku des Gesamtgutes. Podle § 1417 odstavce 2 BGB zvláštní majetek představují věci, které nemohou být přeneseny prostřednictvím transakce (např. nepřevoditelné pohledávky).¹⁵⁵ Podle § 1418 BGB nelze oddělený majetek považovat za společné vlastnictví. Důvody k rozdělení majetku jsou jednoznačně uvedeny v § 2 občanského zákoníku.¹⁵⁶

- *majetkové společenství* (Gütergemeinschaft § 1415-1418 BGB), kdy se manželé stávají společnými vlastníky nejen toho, co nabyli za trvání manželství, ale též všeho, tj. i toho, co měli před jeho uzavřením. Po zániku manželství se tedy veškerý tento majetek vypořádá, přičemž platí, že závazky ze společného vlastnictví jsou závazky obou manželů.¹⁵⁷ Tato dohoda musí mít formu notářského zápisu a musí být vedena v registru u příslušného soudu. Podobně jako je tomu v případě odděleného majetku, manželé se mohou na dohodu vůči třetím osobám odvolat pouze v případě, že je evidovaná v registru, nebo je-li obsah dohody třetí osobě znám. V tomto smluvním režimu se stává veškerý majetek nabytý během manželství majetkem společným (Gesamtgut).¹⁵⁸

¹⁵³ Mitunternehmerschaft. Haufe. Online: http://www.haufe.de/unternehmensfuehrung/profirma-professional/mitunternehmerschaft_idesk_PI11444_HI1636437.html

¹⁵⁴ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 145-148. Podobně také Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 71. Auflage 2012, s. 1733.

¹⁵⁵ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 290

¹⁵⁶ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 292

¹⁵⁷ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 283-384.

¹⁵⁸ [http://de.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCtergemeinschaft_\(Ehe\)](http://de.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCtergemeinschaft_(Ehe))

Manželé si mohou tyto režimy samozřejmě smluvně modifikovat, a to i včetně zákonného režimu. Tato opatření většinou manželé realizují úpravou zákonného režimu nebo volbou režimu oddělených majetků.¹⁵⁹

Obecně mohou manželé během manželství se svým majetkem volně nakládat, s výhradou dohod, které stanoví opak. Nicméně zásada volného nakládání s majetkem je omezena následujícím způsobem:

- Manžel nemůže nakládat se svým majetkem v plném rozsahu bez povolení druhého z manželů. Podle judikatury lze za "vlastnictví v plném rozsahu" považovat aktivum představující 80 % z majetku manžela, který s ním chce nakládat (§ 1365 BGB). V praxi jsou tyto podmínky často naplněny v případě nemovitostí.
- Kromě toho může manžel či manželka nakládat s předměty pro domácnost (které výlučně vlastní) jen se svolením druhého z manželů (§ 1369 BGB). "Společné obydlí manželů" není součástí předmětů pro domácnost. V tomto případě se však v praxi často naplní výše uvedené podmínky § 1365 BGB.¹⁶⁰

Pokud druhý z manželů předem neudělí svolení, smlouva se pozastaví a zbaví právní účinnosti, dokud k ní daný z manželů toto svolení nedá (§ 1366 odst. 1 BGB). Pokud tak neučiní, smlouva je neplatná. V některých případech může soud pro rodinné záležitosti udělit souhlas namísto toho z manželů, který svolení odmítá udělit. Pokud třetí osoba požaduje, aby její smluvní partner předložil souhlas, tento souhlas musí být oznámen třetí osobě do dvou týdnů. V opačném případě se souhlas považuje za odepřený.¹⁶¹

Stejně jako v České republice, tak i v Německu a v Rakousku, je jediným orgánem příslušným k rozvodu soud. Na rozdíl od německé právní úpravy však v České republice nebylo do účinnosti OZ 2012 možné, aby rozvodový návrh podali oba manželé. V Německu musí být návrh na rozvod sepsán advokátem.

¹⁵⁹ http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

¹⁶⁰ <http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/2-Existuje-zakonný-systém-vlastnictví-manželů-a-pokud-ano-jaká-jsou-jeho-ustanovení>

¹⁶¹ tamtéž

Předpoklady pro rozvod manželství jsou upraveny v § 1565 až 1568 BGB. Stejně jako v České republice, došlo k doplnění možnosti dohodnutého rozvodu do německého občanského práva. Dohoda se může týkat pouze ujednání o následcích rozvodu, nikoliv např. rozvod vylučovat, nebo jej umožňovat jen za určitých podmínek. Rozhodujícím prvkem, který soud v Německu zkoumá, je doba, po kterou spolu manželé nežijí, a to způsobem typickým pro manželství, kterým se myslí např. duševní a sexuální partnerství. Naproti tomu oddělené bydlení není vždy nutnou podmínkou, ale nesmí trvat vzájemné soužití a manželé nesmějí mít společné finance. (§ 1565 odst. 2 BGB) V Německu se rozlišuje podle toho, zda odloučení trvá dobu kratší než jeden rok, jeden až tři roky a více než tři roky. Dle německé ustálené judikatury platí pravidlo alespoň ročního odděleného žití, aby bylo možno manželství rozvést. Nicméně připouští se, že mohou nastat tak vážné důvody, kdy není jednoleté odloučení podmínkou (§ 1565 odst. 2 BGB). V tomto případě se užívá klauzule neúnosné tvrdosti. To platí v případě, kdy druhý z manželů nechce vyčkávat jeden rok a chce se rozvést co nejrychleji. Obecně připadají v úvahu dva důvody. První je porušení věrnosti, i když obecně další mimomanželský vztah německá judikatura za dostatečný důvod k rozvodu nepovažuje. Tak by tomu bylo jedině v případě, kdy by mimomanželský vztah trval po celou dobu manželství, nebo se druhý z manželů začal živit prostitucí, nebo vyžadoval nemorální sexuální praktiky. Druhou skupinou důvodů k okamžitému rozvodu je užívání hrubého násilí a nadávek nejen vůči druhému z manželů, ale i vůči dětem, apod. Pokud je spolehlivě prokázáno odloučení trvajícím déle než tři roky, platí v Německu nevyvratitelná domněnka rozvratu manželství, a manželství může být rozvedeno bez jakéhokoliv dokazování.

Rozvod je možný i na základě dohody manželů. Podmínky jsou však upraveny nikoliv v BGB, ale v procesní normě (zákon č. 533/1950 Zivilprozessordnung). Podmínkou je sdělení, že druhý manžel s rozvodem souhlasí, nebo že se připojí k návrhu na rozvod, shodné vyjádření manželů, že se dohodli na trvání oboustranné rodičovské odpovědnosti a na styku s dítětem, resp. že netrvají na koncentraci rodičovské odpovědnosti v osobě jednoho z rodičů, a dále prohlášení o vyživovací povinnosti k dětem, vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, a o právních vztazích ke společnému bydlení (§ 630 Zivilprozessordnung).

Je zajímavé, že německá úprava je detailnější v některých otázkách zániku společného jmění. Výslovně se např. uvádí, že pokud byly dány předpoklady rozvodu a zůstavitel požaduje rozvod, nebo s ním souhlasí, je zákonné dědické právo manželů vyloučeno (§ 1933 BGB). Dědická smlouva ve prospěch druhého manžela pak pozbývá platnosti, ledaže by zůstavitel sjednal platnost této smlouvy i pro případ rozvodu (§ 2077 BGB).

Zákonná úprava v Německu však poskytuje možnost smluvně obmyšlenému napadnout případnou darovací smlouvu, kterou zůstavitel uzavřel ve třech letech před svou smrtí, a kterou nějakým způsobem zkrátil výhled smluvně obmyšleného na dědictví (§2287 BGB). Aby takováto smlouva byla úspěšně napadnutelná, musí být prokázán úmysl krátit smluvního dědice. Dojde-li k zániku manželství před smrtí jednoho z manželů, platí v Německu, na rozdíl u úpravy české, že se dědická smlouva ruší, pokud si manželé ve smlouvě nedohodli něco jiného. Na rozdíl od české právní úpravy toto řešení předchází zbytečným sporům, které obvykle vždy v souvislosti s rozvodem manželství vznikají a není tak zapotřebí zkoumat, kdo zapříčinil rozvrat manželství tak jako u právní úpravy naší a rakouské.¹⁶²

7.2 Konečné vyúčtování přírůstků

V nejběžnějším případě, kterým je Zugewinnengemeinschaft, je tak namísto našeho pojmu vypořádání společného jmění, nutno užít pojmu vzájemné konečné vyúčtování přírůstků, kdy se porovnávají původní a stávající majetky manželů a ten z manželů, u něhož došlo k vyššímu nárůstu majetku, je zavázán polovinu svého přírůstku převést na druhého manžela. To umožňuje za trvání manželství nakládat s majetkem, jako by byl ve výlučném vlastnictví, odstraňuje však tvrdost po skončení manželství tím, že se majetek nabytý za trvání manželství rovnoměrně rozdělí. Negativní přírůstek do společného jmění není možný.

Pro rozdělení přírůstku majetku, který musí být vyjádřen v penězích, se užívá jednoduchá rovnice: příspěvek jednoho z manželů (vyšší) – příspěvek druhého z manželů (nižší) děleno dvěma. Pro zjištění příspěvku manžela se vychází z rozdílu

¹⁶² JEŘÁBKOVÁ, Lenka. *Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy*. Wolter Kluwer ČR, a.s. Právní fórum. 2005. č. 9. s. 335. ASPI ID:LIT27208CZ

stavu na konci společného jmění a na jeho začátku.¹⁶³ Od přírůstků, resp. vnosů, se odečtou závazky. Platí přitom vzájemná informační povinnost manželů o stavu a přínosech do společného přírůstku dle § 1379 BGB.¹⁶⁴ K dohodě o vypořádání přírůstků se vyžaduje seznam vnosů a závazků. Dohoda musí mít formu notářského zápisu, který se přikládá k řízení o ukončení manželství. Dohoda však může být kdykoliv odvolána a následně uzavřená nová, opět ve formě notářského zápisu. Pro tuto formu majetku platí, že se jedná o společný majetek a proto musí být především použit na udržení a rozvoj rodinného příjmu a přispívání ke společnému vlastnictví. Tato povinnost platí také v případě, že manželství trvá krátkou dobu.¹⁶⁵

Při ukončení společného jmění v případě rozvodu se společný majetek po odečtení závazků dělí na dvě poloviny. V případě smrti jednoho z manželů, jeho speciální vlastnictví přechází podle zákonných ustanovení na manžela a stává se předmětem dědictví, což snadno vede k dědickým sporům. Aby se tomu zabránilo, manželé se mohou v předmanželské smlouvě dohodnout, že společný majetek bude trvat i v případě úmrtí jednoho z nich.

7.3 Společná domácnost

Německé rodinné právo též užívá pojem společná domácnost a její vybavení. (§ 1360-1361 BGB). Rozhodnutí soudu o rozdělení vybavení společné domácnosti nemusí vždy odpovídat vlastnickým poměrům.¹⁶⁶

Pokud manželé žili v zákonném, resp. *přírůstkovém* majetkovém režimu, je třeba majetek nabytý za trvání manželství v průběhu rozvodu vypořádat (§ 1372 ff BGB).¹⁶⁷ Výjimka se uplatní v případě, že by vypořádání majetku nabytého za trvání manželství bylo hrubě nevhodné.¹⁶⁸ Tím není myšleno zavinění rozvodu, ale spíše nízký příspěvek

¹⁶³ LANGE, Knut Werner. *Familien und Erbrecht*. München: Verlag C.H. Beck, 2012. s. 35

¹⁶⁴ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 228

¹⁶⁵ Mitunternehmerschaft. Haufe. Online: http://www.haufe.de/unternehmensfuehrung/profirma-professional/mitunternehmerschaft_idesk_PI11444_HI1636437.html

¹⁶⁶ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 112-142

¹⁶⁷ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 182-190

¹⁶⁸ Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 71. Auflage 2012, s. 1760

jednoho z manželů ke společnému jmění, neplnění finančních závazků vyplývajících z ust. § 1381 BGB.¹⁶⁹

Dosavadní společné bydlení soud přiřkne do výlučného vlastnictví jednomu z manželů. Movitý majetek bude přiřknut do výlučného vlastnictví tomu, kdo je odkázán na jeho další používání.¹⁷⁰ Oproti české úpravě se výslovně pamatuje na vyrovnání důchodového zaopatření (*Versorgungsausgleich*), které manželé mohli získat za trvání manželství (zákonné důchodové pojištění, soukromé smlouvy penzijního pojištění, apod.), jak vyplývá z komentáře k § 1587 a násl. BGB.¹⁷¹

7.A Právní úprava styku s nezletilými dětmi pro případ rozvodu

Styk s nezletilými dětmi německý soud neupravuje zdaleka ve všech případech, jako je tomu v České republice. Konkludentně se předpokládá, že pokud se o dítě do rozvodu starali oba rodiče, budou tak činit i po něm. Výjimkou jsou samozřejmě případy ohroženého zájmu dítěte a případy, kdy jeden z rodičů požádá o svěřeni do výhradní péče. Výživné musejí oba rodiče poskytovat na dítě úměrně dle svých majetkových poměrů. Výživné dítěte zahrnuje celkové životní potřeby, včetně nákladů na náležité vzdělání až do doby, pokud děti nejsou schopny se vyživovat samy.

Stanovení vyživovací povinnosti vůči druhému z manželů je možné pouze v určitých zákonem stanovených výjimečných případech. Jinak obecně platí, že se manžel musí o svou výživu starat sám (§ 1569 a 1577 BGB). K tomu je povinen i absolvovat příslušné vzdělání, zaškolení, rekvalifikaci, apod., pokud je jich potřeba. Výše výživného druhému manželovi se stanoví dle životních poměrů v manželství a zahrnuje i náklady na příslušné pojištění pro případ nemoci a potřeby péče, včetně péče ve stáří. Výživné

¹⁶⁹ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297–2385. EGBGB. CISG, s. 236-239

¹⁷⁰ Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 71. Auflage 2012, s. 1883

¹⁷¹ Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bamberger/Roth BGB §§ 1297 – 2385. EGBGB. CISG, s. 456-546

druhému manželovi nesmí ohrozit výživu manžela, který je výživou povinen. Důvodem pro stanovení výživného druhého manžela je:

- druhý manžel nemůže vykonávat výdělečnou činnost z důvodu péče o dítě, z důvodu nemoci nebo oslabení fyzických a psychických sil (§ 1570, 1572 BGB),
- v době rozvodu od druhého manžela již nelze očekávat výkon výdělečné činnosti (§ 1571 BGB),
- je nutné, aby se druhý manžel nechal vzdělávat, zdokonalovat nebo přeškolit, aby co nejdříve mohl vykonávat výdělečnou činnost,
- manžel nebyl schopen po rozvodu najít výdělečnou činnost (§ 1573 odst. 1 BGB),
- pokud ze závažných důvodů nelze od druhého manžela očekávat výdělečnou činnost a odmítnutí výživného by bylo hrubě nevhodné,
- příjmy z výdělečné činnosti nedostačují k úhradě celkového výživného (§ 1573 odst. 2 BGB).

Pro stanovení výše výživného jsou rozhodné celkové životní náklady (potravin, ošacení, bydlení, kulturní potřeby, náklady na různá pojištění). Rozsah vyživovací povinnosti by měl odpovídat životní úrovni manželů. Vyživovací povinnost může být soudem časově omezena, zejména pokud si jeden z manželů manželstvím výrazně polepšil, nebo pokud manželství trvalo pouze krátkou dobu. Soud užívá speciální tabulky pro stanovení případné minimální částky, která musí povinnému zůstat, aby se nestal sociálně potřebným. Tyto tabulky byly vytvořeny jako pokus o určitou standardizaci soudních rozhodnutí. Rozhodné období pro stanovení této minimální částky je doba do právní moci rozsudku o rozvodu.¹⁷²

Kromě rozvodu je v německém právu možná i tzv. rozluka (§1567 BGB), pokud jeden z manželů trvale opustí manželské soužití, a manželé tudíž žijí odděleně. V případě rozluky je možno upravit právo společného bydlení, kdy ten z manželů, který byl

¹⁷² WESTPHALOVÁ, Lenka. Rozvodová úprava a právní následky rozvodu v Německu. Právní fórum. 2006. č. 6, s.196-203. Wolters Kluwer ČR

opuštěn, nebo byl týrán, může požadovat, aby právo bydlení bylo přiděleno výlučně jemu.¹⁷³

Typické pro německou právní úpravu, jejíž analogii v českém právním řádu nenajdeme, je vyrovnání důchodového zaopatření. Jde o přerozdělení majetkových hodnot, dosažených za trvání manželství. Jedná se o rozšíření vypořádání společného jmění manželů o nároky pro případ čekatelství na zaopatření ve stáří nebo pracovní nároky. Přitom není rozhodné, zda tyto nároky jsou založeny veřejným či soukromým právem. Princip vychází z myšlenky, že zaopatřovací hodnota na stáří byla dosažena za trvání manželství za přispění obou manželů, a to i v případě, kdy jeden z manželů pouze pečoval o domácnost. Ten z manželů, který získal vyšší hodnoty majetkové nebo finanční, je povinen vyrovnat druhému manželovi do výše poloviny podílu hodnot.

K vyrovnávání zaopatření z veřejného důchodového pojištění (Bundesversicherung für Angestellte) se přihlíží z úřední povinnosti a vyrovnání v podstatě spočívá v dorovnání rozdílu v důchodu, o který rozvedený manžel přijde i v budoucnu následkem rozvodu.

Na návrh se projednává vyrovnání důchodů na účet soukromého penzijního pojištění. O vyrovnání zaopatření může být uzavřena dohoda, a to i v rámci předchozího smluveného uspořádání majetkových poměrů v manželství. Takováto dohoda uzavřená v souvislosti s rozvodem vyžaduje souhlas rodinného soudu. Soud souhlas nevysloví, pokud by dohodnuté zaopatření nebylo způsobilé zabezpečit oprávněného ve stáří nebo v invaliditě, nebo pokud by dohoda nevedla ke spravedlivému zaopatření mezi manžely.

Při úvahách a srovnáním úpravy vypořádání společného jmění v České republice a Německu, stojí jistě za zamyšlení německá úprava záležitostí ohledně vypořádání zajištění na důchod, a to jak pro veřejnoprávní pojištění, kdy rozvodem přichází ten z manželů, který zemře později, o možnost navýšení z důvodu tzv. vdovského příspěvku k důchodu, tak i z pojištění soukromoprávního, resp. tzv. penzijního připojištění. Zde se též předpokládá, že se jedná o majetek ve výlučném vlastnictví, který se v případě úmrtí stává předmětem dědění, je li toto sjednáno, avšak v případě dosažení důchodového věku výplata penze ze soukromého pojištění nepochybně přispívá ke zvýšení životní úrovně manželů důchodců. Rozvodem je pak takovéto přilepšení vyloučeno. Německý

¹⁷³ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. Rozvod – Německo. [vid. 25.2.2013] dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_ger_cs.htm

princip je postaven na teorii, že i druhý z manželů, který byť konkrétními částkami do penzijního fondu nepřispívá, vytváří v domácnosti určité podmínky, aby druhý manžel mohl vytvářet hodnoty, umožňující příspěvky do fondu, resp. platbu různých pojištění a připojištění. Podnětný je též povinný soupis vypořádávaných věcí a majetkových hodnot za účasti notáře, který u nás bohužel doporučuje pouze literatura na základě rozhodovací praxe soudů.

7.4 Shrnutí

Institut společného jmění manželů byl do českého právního řádu zakomponován v 90 letech. Nahradil tehdy bezpodílové spoluvlastnictví manželů, které bylo součástí předlistopadového práva. Je jasné, že vliv na proměny českého právního řádu měly zahraniční inspirace, přičemž tradičním českým vzorem jsou především Rakousko a Německo.

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) je základním kodexem civilního práva platného pro střední Evropu a tím i pro české země, dědičné rakouské země a byl jistým nápomocným vzorem pro převážnou část spolkových zemí dnešního federálního Německa. Jeho platnost nastala v roce 1811 a v Československu byl platným až do roku 1950. „První novely ABGB byly přijaty po roce 1848. Byly však jen nepřímé a parciální. Hluboké změny byly po vzoru BGB schváleny až ve 20. století. V roce 1904 byla jmenována komise ve složení Unger, Randa, Schey, Steinbach, Madewski a Klein. Její činnost nepřinesla žádný výsledek. Proto vláda navrhla svou osnov novely, která však nestačila být Říšskou radou přijata. Až za první světové války, v letech 1914–1916, byly schváleny tři velké novely ABGB. Nejvýznamnější byla třetí, která fruktifikovala předválečné práce a dotkla se i obligačního práva.“¹⁷⁴

Vývoj v Německu byl po konci Svaté říše římské národa německého, který byl zapříčiněn expanzí Napoleona a modernizačními hesly francouzské revoluce, poněkud odlišný. Německá cesta za jednotu, vedla přes Německý spolek, neúspěšný rok 1848-

¹⁷⁴ Všeobecný zákoník občanský. Online URL:

http://iuridictum.pecina.cz/w/V%C5%A1eobecn%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk_ob%C4%8Dansk%C3%BD [cit. 2013-10-04].

1849 až po pruské maloněmecké řešení. Po celou dobu sehrával na civilistiku vliv jak rakouský ABGB, tak i francouzský Code civil. Dlouhodobá cesta ke kodifikaci občanského práva v Německu, pak vyvrcholila rokem 1896, kdy byl přijat Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) s účinností od 1. 1. 1900.

Podíváme-li se velmi krátce na řešení dané problematiky v ABGB, je nutno vytknout, že má jednu hlavní zásadu. Tou je princip odděleného majetku manželů, přičemž ABGB umožňoval smluvním způsobem vytvořit společenství statků dle § 1233. V tomto ustanovení se přímo uvádí, že: „*Die eheliche Verbindung allein Begründet noch keine Gemeinschaft der Güter zwischen den Eheleuten. Dazu wird ein besonder Vertrag erfordert...*“¹⁷⁵. Tato teze, že pouhý sňatek netvoří žádné majetkové společenství, ale je k tomu nutný další právní akt v podobě smlouvy, byla pak základem majetkového práva v manželství v českých zemích až do roku 1950.

Jinak tomu bylo na území Německa. §§ 1363-1518 (úžeji) 1415-1518 obsahují ustanovení k manželskému právu a úžeji k nakládání s majetkem v manželství v BGB. Základem pro majetkové poměry v manželství je úprava odděleného jmění se společnými zisky (Zugewinnngemeinschaft), která nestanovuje společné jmění manželů, ale naopak reglementuje jeho oddělenou správu (§ 1363 odst. 2 BGB „*Das Vermögen des Manne sund das Vermögen der Frau werden nicht gemeinschaftliches Vermögen der Ehegatten; dies gilt auch für vermögen, das ein Ehegatte nach der Eheschliessung erwirbt. Der Zugewinn, den die Ehegatten in der Ehe erzielen, wird jedoch ausgeglichen, wenn die Zugewinnngemeinschaft endet.*“)¹⁷⁶. Jde tedy o to, že co bylo před manželstvím, to se nestává společným majetkem ani není ve společné správě. Jiná věc je ovšem majetkový přírůstek vzniklý během manželství. Účast na přírůstcích se pak vypočítává tak, že u každého z manželů odečteme počáteční hodnotu od konečné hodnoty jeho majetku. Manžel, jenž dosáhl podle uvedeného výpočtu většího zisku (přírůstků), je pak povinen kompenzací druhému manželovi poskytnout polovinu rozdílu mezi hodnotou jeho zisku a zisku jeho manžela. Jde o výraz jisté solidarity, která měla chránit ekonomicky slabší členy domácnosti, dříve hlavně ženy. Obecně

¹⁷⁵ *Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch sammt den dazu erlassenen Nachtragsverordnungen und einem Anhang enthaltend die mit dem bürgerlichen Rechte zusammenhängenden Materien. Band 1. Comentirte Handausgabe der österreichischen Reichs-Gesetze. Prag: H. Mercy, 1874, s. 390.*

¹⁷⁶ *Das Bürgerliche Gesetzbuch: Der vollst. Text mit Kommentaren und Beispielen. 3. aktualisierte Aufl. [München]: Goldmann, 1992, s. 192.*

platí, že se na manžele nevztahují žádná omezení při nakládání s jejich majetkem a že tito nejsou odpovědní za dluhy druhého z manželů. V manželství dále obecně platí zásada volného nakládání s majetkem (s omezením §§ 1365 a 1369). Během manželství je tedy v Německu majetkový režim manželů stejný jako režim oddělených majetků, každý z manželů si ponechává výlučné vlastnictví svého majetku, s nímž nakládá, užívá ho a vykonává jeho správu. Na druhou stranu jsou zde dispoziční omezení v tom, že ani jeden z manželů však nesmí při nakládání se svým majetkem jednat v rozporu se zájmy toho druhého a dispoziční úkony tohoto charakteru se týkají skoro celého majetku. V těchto případech se pak požaduje souhlas druhého manžela.

Institut zákonného odděleného majetkové režimu, i když se solidárními prvky, má pak výrazný vliv i ve vztahu k věřitelům. Protože pokud manželé neuzavřeli závazek společně, tak každý odpovídá sám a věřitel se může domáhat jen na výlučném majetku dlužníka, tedy jednoho z manželů. Tohle je velmi výrazná odlišnost od českého legislativního řešení v SJM a projevuje se to v dnešním stavu vymáhání dluhů pomocí soukromých exekutorů, kdy jsou postihovány všechny majetky v rámci SJM, což má velmi často neblahý vliv na celý ekonomický život rodin.

V německém BGB Existuje dále samozřejmě možnost úpravy manželského majetkového režimu. Smluvní úprava umožňuje mít úplně oddělené anebo úplně společné jmění (§1415 an).¹⁷⁷ Tímto ustanovením § 1415 vzniká majetkové společenství manželů výhradně na základě modifikační smlouvy („*Vereinbaren die Ehegatten durch Ehevertrag Gütergemeinschaft, so gelten die nachstehenden Vorschriften*“).¹⁷⁸ Vedle toho ještě existuje tzv. francouzsko-německá úprava majetkových manželských poměrů, která je i jistým vyjádřením politické blízkosti obou zemí, která vede i k častějšímu uzavírání vzájemných sňatků. Tyto smluvní úpravy ovšem podléhají režimu registrace, když existuje tzv. „Rejstřík manželských majetkových režimů“ (Güterrechtsregister), jenž je evidován u zemských soudů a co je důležité jde o veřejný rejstřík. Zde jsou zapsána ustanovení odchylovající se od úpravy

¹⁷⁷ Srovnej §1414 „*Schliessen die Ehegatten den gesetzlichen Güterstand aus oder heben sie ihn auf, so tritt Gütertrennung ein, falls sich nicht aus dem Ehevertrag etwas anderes ergibt. Das gleiche gilt, wenn der Ausgleich des Zugewinns oder der Versorgungsausgleich ausgeschlossen oder die Gütergemeinschaft aufgehoben wird.*“ Das Bürgerliche Gesetzbuch: Der vollst. Text mit Kommentaren und Beispielen. 3. aktualisierte Aufl. [München]: Goldmann, 1992, s. 192.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 198.

odděleného jmění s dělbou společných přírůstků, který je zákonným primárním majtkovým manželským řešením v BGB.

„Volbou režimu odděleného jmění se zruší zákonná úprava majtkových poměrů. V rámci této smluvní formy majtkových poměrů se nabyté zisky nevyrovnávají. V rámci režimu úplného společného jmění (který je v praxi vzácný) se majetek manželů stává jejich společným majtkem (1416 BGB).“¹⁷⁹ Ovšem i toto majtkové společenství má svá omezení a nadále zůstává osobní výlučný majetek manželů. Sem řadíme např. dluhy, které jsou nepřevoditelné a jež nejsou zabavitelné, výdaje na základní životní potřeby, případně podíl akcionáře s osobním ručením v obchodní společnosti. Vyhrazeným majtkem je dále i: „... majetek uvedený v manželské smlouvě jako vyhrazený jednomu z manželů, získaný v důsledku smrti druhého z manželů nebo darovaný třetí osobou, pokud zemřelý ve své závěti nebo třetí strana v rámci svého daru uvedli, že takto nabytý majetek by se měl považovat za vyhrazený. V rámci úpravy společného jmění patří majetek oběma manželům společně (§ 1419 BGB). Pokud manželská smlouva neobsahuje žádné ustanovení v tomto smyslu, manželé spravují společné jmění dohromady.“¹⁸⁰

Shrňeme-li předchozí údaje, vyjde nám z toho, že v ČR se pro majtkové vztahy manželů uplatňuje režim majtkového společenství v podobě SJM, v Německu je pro manžele ze zákona stanoven oddělený majtkový režim, ale s účastí na přírůstcích, ovšem tento režim může být smluvně modifikován. Česká právní úprava nenavazuje na původní ABGB, německá úprava v BGB je ABGB obdobná, i když ne stejná. Odlišná je především v možnostech a šíři smluvních modifikací.

¹⁷⁹ *Jak si manželé mohou upravit své majtkoprávní poměry?* URL:

<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/3-Jak-si-mohou-man%C5%BEel%C3%A9-upravit-sv%C3%A9-majtkopr%C3%A1vn%C3%AD-pom%C4%9Bry> [cit. 2013-10-04].

¹⁸⁰ *Jak si manželé mohou upravit své majtkoprávní poměry?* URL:

<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/3-Jak-si-mohou-man%C5%BEel%C3%A9-upravit-sv%C3%A9-majtkopr%C3%A1vn%C3%AD-pom%C4%9Bry> [cit. 2013-10-04].

Závěr

V práci byla komplexně shrnuta problematika společného jmění manželů s ohledem na jeho zánik a vypořádání, jak je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., s účinností od 1. 1. 2014. Ten v sobě shrnuje veškerou úpravu rodinného práva tak, jak byla doposud upravena dvěma předpisy – občanským zákoníkem a zákonem o rodině.

Nově zavedeným pojmem v oblasti rodinného majetkového práva je *obvyklé vybavení rodinné domácnosti*. To tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžným nezbytným potřebám rodiny a jejích členů; přitom není rozhodující, zda jsou tyto věci ve výlučném vlastnictví či společném jmění. K nakládání s věcmi, tvořícími obvyklé vybavení domácnosti je nutný souhlas druhého manžela. Je tak položen důraz na funkci jednotlivých movitých věcí na úkor právního titulu, opravňujícího k nakládání s nimi.¹⁸¹

Hlavní novinkou je možnost zrušení SJM dohodou, což umožňuje právě vystoupení souboru obvyklého vybavení rodinné domácnosti ze společného jmění. Další novinkou je možnost nabýt děděním majetek do společného jmění manželů na základě výslovné vůle zůstavitele.

Žádoucí byla též přesná úprava toho, které dluhy nejsou součástí společného jmění. Dle ust. § 710 OZ 2012 se jedná o dluhy nepřevzaté, a dále dluhy, „*kteřé převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž by se při tom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.*“ Zpřesnění právní úpravy OZ 1964 má za cíl omezit fatální následky domácnostmi nesplácených úvěrů na celou rodinu. Bohužel dosud chybí poznatky z aplikace některých ustanovení našeho právního řádu v praxi. Např. zcela absentuje ochota soudů zabývat se lichvou s tím, že akceptují fakt nemravnosti různých úvěrů s úrokovou sazbou v řádu stovek či tisíců procent kdy by takto sjednané smlouvy měly být považovány za nemravné.

Pokud z nějakého důvodu jeden z manželů odmítá dát souhlas k nakládání s majetkem ve společném jmění, je možné tento nově nahradit rozhodnutím soudu.

Z hlediska správy majetku je kromě režimu zákonného a smluveného, nově přípustný též režim založený rozhodnutím soudu.

¹⁸¹ PSP ČR; Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. 2012. ASPI

Nové ust. § 691 odst. 2) OZ 2012 ukládá tomu z manželů, který bezdůvodně opustil rodinnou domácnost s nezletilými dětmi a odmítá se vrátit, i povinnost přispívat na provoz této rodinné domácnosti (vyživovací povinnost tím není nijak dotčena).

V oblasti zániku a vypořádání společného jmění rekodifikace občanského práva přináší také, mimo jiného, zpřesnění některých pojmů, jež si vynutila praxe. Reagováno je též zvláštními ustanoveními na problematiku domácího násilí.

V oblasti majetkové je to však pouze ve sféře stanovení výživného bývalého manžela, které je nepřípustné, i když by na něj jinak měl právo, ale dopouštěl se jednání, naplňující znaky domácího násilí. Což není ničím zcela novým. Občanský zákoník však tento pojem blíže nevysvětluje. Trestní právo (a to ani správní právo trestní), kde by snad bylo možno vysvětlení čerpat, jej neužívá vůbec. Je otázkou, zda je dopad do majetkové sféry pachatele domácího násilí upraven *de lege ferenda* dostatečně, a zda by tento negativní jev neměl být výslovně uveden jako jedna z okolností, ke které musí soud přihlížet při vypořádání společného jmění.

Na rozdíl od uzavření manželství, představuje jeho skončení rozvodem, zejména v případech, kdy nebylo možno dosáhnout dohody v zásadních otázkách péče o děti a vypořádání majetku, zásah v podobě autoritativního rozhodnutí soudu, kdy se vždy jedna ze stran obvykle cítí poškozena. Na rozdíl od rekodifikace občanského práva, které je jak mezi laickou, tak zejména mezi odbornou veřejností, dostatečně medializováno, přijetí zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci, stojí neprávem zcela mimo jakoukoliv pozornost. Přitom právě mediace může významným způsobem přispět nejen k odlehčení agendy soudů, ale zejména atmosféry rozvádějících se partnerů, kdy nedochází k vyhrocení konfliktů za účasti mocenských orgánů státu ale k pokusům o nalezení smírného řešení. Mediace je metoda řešení konfliktu manželů, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá stranám konfliktu k dosažení alespoň dílčí dohody vzájemným zprostředkováním dorozumění, které je v krizových situacích rodiny obtížné. Mediace však může v některých záležitostech zajít ještě dále, než je rozhodování soudu. Ten totiž řeší pouze jeden specifický spor, který je předmětem soudního řízení. Mediace naproti tomu řeší vzájemné vztahy účastníků, které

k takovému sporu často vedou.¹⁸² Mediátor tak může v oblasti rodinného práva zprostředkovávat v podstatě veškeré dohody, které jsou nezbytné pro nesporný rozvod. Tj. připadá v úvahu jak mediace ohledně vypořádání společného jmění, výchovy dětí, otázek bydlení, atd. Mediace byla doposud v České republice upravena pouze pro oblast trestního práva. Nově je tak umožněno i řešení rodinných sporů. Je pochopitelné, že jistou dobu potrvá, než se objeví dostatek kvalitních mediátorů.

Pokud si právní úprava kladla za cíl pokrýt veškeré statusové právo lidí, schází právní úprava registrovaného partnerství, což uvádím pouze pro zajímavost. Stejně tak není v občanském zákoníku zmíněna otázka osvojení dětí registrovanými partnery. To jak známo je otázka diskusní.

¹⁸² ČUHELOVÁ, K.; ŠMÍD, O. *Mediace v některých rodinně – právních věcech de lege ferenda*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012. č. 5. s. 176

Literatura

MONOGRAFIE A STATI

BAUDYŠ, P. *Katastr nemovitostí*. 2. Vyd. Praha: C.H: Beck, 2003, 312s. ISBN 978-80-7400-304-2.

BĚLOHLÁVEK, A. J. *Uzavírání sňatků v zahraničí*. Právní rádce. 2006. č. 7.

BEZOUŠKA, P., PIECHOVICOVÁ, *Nový občanský zákoník - nejdůležitější změny*. Olomouc: Anag 2013, ISBN 978-80-7263-819-2

BOGUSZAK, J. a kol. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 184. ISBN 80-7357-030-0.

BUDÍN, P. a kol. *Insolvenční zákon*. 2008. ASPI. 906 s. ISBN: 978-80-7357-375-1

ČUHELOVÁ, K.; ŠMÍD, O. *Mediace v některých rodinně – právních věcech de lege ferenda*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012. č. 5.

DÁVID, R. *Ochrana manžela povinného v exekučním řízení*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2011, č. 11.

DVOŘÁK, J. *Exekuční postih pohledávek, tvořících společné jmění manželů*. ASPI. 2001.

DVOŘÁK, T. *Vypořádání obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným*. Právní fórum. Wolters.Kluwer ČR. 2010. č. 11.

DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Vypořádání společného jmění v soudním řízení*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR. 2007. č. 7.

DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. Praha: ASPI. 2010. 120 s.

DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7357-597-7.

DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Modifikace společného jmění manželů*. ASPI. 2010.

- DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Předmět společného jmění manželů a způsob jeho nabývání*. Právní fórum. 2006. č. 12.
- DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Správa společného jmění manželů*. ASPI:2010.
- DVOŘÁK, J.; SPÁČIL, J. *Zánik společného jmění manželů*. ASPI. 2010.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Společné jmění manželů*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009. č. 7.
- EFFENBERGER, K. *Z historie rodinného práva*. Právní rádce. 1997. č. 7.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s., ISBN 978-80-7208-922-2.
- FIALA, J. et al. *Občanské právo. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-948-7
- FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 3., opr. a dopl. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2002. 433 s.; sv. 288. ISBN 80-210-2793-2.
- GROSSOVÁ, M. E. *Exekuce na peněžitá plnění*. 5. vyd. Praha: Linde, a.s., 2007. 603 s. ISBN 978-80-7201-621-1.
- HADERKA, J.F. *Zamyšlení nad zákonem č. 234/1992 Sb. ve vztahu k církevní formě uzavírání manželství*. Správní právo. 1992. č. 5.
- HEMMER; WÜST; GOLD; GRIEGER. *Familienrecht*. 11. Auflage. Hemmer/Wüst Verlag. 2011. 228 s. ISBN 978-3-86193-051-8.
- HOLUB, M.; BIČOVSKÝ, J.; POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009. 200 s. ISBN 978-80-7201-747-8.
- HOLUB, M.; POKORNÝ, M.; BIČOVSKÝ, J. *Občan a vlastnictví v českém právním řádu*. Praha: Linde, 2002. 335 s. ISBN 80-7201-348-3.
- HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 398s. ISBN 80-210-3974-4.

HULVA, T. *Vady a následky vad právních úkonů v rodinněprávních vztazích*. ASPI, 2011.

JANEČKOVÁ, E., HORÁLEK, V., ELIÁŠ, K. *Encyklopedie pojmů soukromého práva*. Praha: Linde Praha 2012. ISBN 978-80-7201-870-3

JEŘÁBKOVÁ, L. *Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy*. Wolter Kluwer ČR, a.s. Právní fórum. 2005. č.9.

KOVÁŘOVÁ, D. *Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva*. Právo a rodina. 2008. č. 2.

KOVÁŘOVÁ, D. *Společné jmění manželů a exekuce*. Právo a rodina. 2007. č.1.

LANGER, K. W. *Familien und Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 2012. 194 s. ISBN 978-3-406-63285-3.

MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.

PACHL, L. a kol. *Definice nepatrného konkursu*. ASPI- Insolvenční zákon. Komentář.

PETR, B. *Vydržení v českém právu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 241 s. ISBN 80-7179-546-1.

PLECITÝ, V.; KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. dopl. vyd. Praha: Eurounion, 2007. 491 s. ISBN 978-80-7317-059-2.

RUŽIČ, D. *Společné jmění manželů v českém právu*. Právní fórum. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.

ŘEHÁČEK, O. *Osobní bankrot manželů a jeho řešení v soudní judikatuře*. Bulletin advokacie. 2011. č. 7.

SCHEU, H. Ch. *Rodina bez manželství. Evropský soud pro lidská práva o statusu partnerství osob stejného pohlaví*. Jurisprudence. 2011. č. 1.

SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v nejnovější judikatuře*. Právní fórum. 2010, č.5

SPÁČIL, J.; DVOŘÁK, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 300 s. ISBN 978-80-7357-597-7.

SVOBODA, K. *Zvláštnosti a podivnosti českého žalobního práva*. ASPI. 2010.

SVOBODA, K. *K problémům vnosů při vypořádávání společného jmění manželů*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2010. č.2.

ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání*. Praha: Computer Press, 2011. 210 s. ISBN 80-251-116-1.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné*. 2.díl. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009. 460 s. ISBN 978-80-7357-466-6.

VESELÝ, O. *Domácí násilí jako změna poměrů odůvodňující zrušení věcného břemene*. Bulletin advokacie. 2008. č. 9, s. 41.

VLASTNÍK, J. *Nový občanský zákoník: Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku*. Bulletin advokacie. 2011. č. 11, s. 30.

VOLKOVÁ, J. *Základní právní úprava rozvodu manželství v České republice, Německu a Rakousku*. Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2007. č. 7.

WESTPHALOVÁ, L. *Rozvodová úprava a právní následky rozvodu v Německu*. Právní fórum. 2006. č. 6, s.196-203. Wolters Kluwer ČR

WÖRLEN, R.; BALLEIS, K.; ANGRESS A. *Introduction to English Civil Law*. Vol. 2. 2011. Alpmann und Schmidt, Münster. 193 s. ISBN 978-3-86752-131-4.

ZUKLÍNOVÁ, M.; PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012. 162 s. ISBN 978-80-86131-58-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE

CECHLOVÁ, E. *Společné jmění manželů*. Právní symposium 2012. [vid. 01. 11. 2012]. Dostupné z <http://www.pravni-symposium.cz/akce/spolecne-jmeni-manzelu-rozhovor-s-notarkou-judr-evou-cechlovou>

Český statistický úřad. Rozvodovost. [vid. 20. 01. 2012]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. Rozvod – Německo. [vid. 25. 2. 2013] dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_ger_cs.htm

LISSE, L. *Proč si myslím, že by manželství mělo být právnickou osobou.* eLAW.cz. [vid. 22. 10. 2012]. Dostupné z <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/423-proc-si-myslím-e-by-manzelstvi-melo-byt-pravnickou-osobou.html>

Ministerstvo vnitra ČR. *Uzavření manželství státního občana České republiky s cizincem na území České republiky.* Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-manzelstvi-statniho-obcana-ceske-republiky-s-cizincem-na-uzemi-ceske-republiky.aspx> [vid. 13. 10. 2012]

Poslanecká sněmovna PČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb ze dne 03. 02. 2012.* ASPI ID: LIT38253CZ

Coester-Waltejn, D.; Coester, M. *National report Germany, Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and internal law* [vid. 15.10.2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

PROUD. *Nový občanský zákoník je nesystematický a diskriminující.* [vid. 22. 10. 2012]. Dostupné z <http://www.proudem.cz/novinky/oz.html>

<http://www.epravo.cz/top/clanky/zpusoby-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-6291.html> [vid. 13. 12. 2013]

<http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/35.pdf> [vid. 13. 12. 2013]

<http://finexpert.e15.cz/spolecne-jmeni-manzelu-v-roce-2014> [vid. 13. 12. 2013]

<http://de.wikipedia.org/wiki/Zugewinngemeinschaft> [vid. 20. 1. 2014]

JUDIKATURA

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Ncu 78/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1658/98. ASPI

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 86/95. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 1723/2007. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 2199/2008. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpj 86/71. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 153/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 700/2004. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 20 Cdo 2304/2002. ASPI

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1774/2001. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 153/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1284/2002. ASPI

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. VSPH 669/2009-A-21. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3242/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3942/2008. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1476/2000. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 172/2011. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 936/2010. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1963/2005. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1295/2007. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 20/2007. ASPI

Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 19/2007. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 135/2004. ASPI

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 5 Co 391/88. ASPI

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 10 Co 87/74. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/99. ASPI

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 452/2003. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 3429/2008. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 4994/2007. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2036/2008. ASPI

Nález Ústavního soudu ČR II. ÚS 216/99. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1378/2008. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 684/2004. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/99. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3215/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1137/2012. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 700/2004. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3915/2009. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2914/99. ASPI

Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3174/2007. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3110/2010. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010. ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011. ASPI

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1037/2004. ASPI

Resumé

Tématem mé práce je společné jmění manželů se zaměřením na jeho zánik a vypořádání. Jde o institut občanského práva, který je upraven v občanském zákoníku. Toto téma jsem si zvolila z důvodu svého zájmu o tuto problematiku, ale i o občanské právo vůbec, a také proto, že tento institut, to jest vypořádání společného jmění manželů shledávám velmi důležitým pro svou budoucí praxi.

Práce se zabývá současnou právní úpravou institutu společného jmění manželů. Hlavním cílem práce je však přiblížit čtenáři aktuální právní úpravu v oblasti společného jmění manželů s důrazem na jeho zrušení a majetkové vypořádání ve světle dosud aktuální judikatury. Vedlejším cílem mé práce bylo pokusit se představit některé zákonné pojmy a také poukázat na některé problematické otázky, které nejsou na první pohled jasné.

Práce se skládá ze sedmi kapitol. První kapitola se věnuje historii manželství a úpravy majetkových poměrů manželů.

Druhá kapitola zkoumá vznik a postavení manželství v českém právním řádu a stručně odkazuje na prameny práva.

Třetí kapitola charakterizuje společné jmění manželů, je členěna do devíti podkapitol. Jednotlivé podkapitoly se zabývají vznikem a předmětem společného jmění manželů; dále pak závazky a způsoby nabývání společného jmění; způsoby zúžení či rozšíření společného jmění manželů; správou společného jmění a vztahem společného jmění k podnikání. V této souvislosti je zmíněna nová problematika rodinného závodu. Samostatná podkapitola je věnována společnému jmění manželů s rozdílným státním občanstvím. Osmá se pak zabývá výkonem rozhodnutí postihujícím společné jmění manželů.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na zánik manželství, přičemž ve třech podkapitolách se zabývá nejprve zánikem manželství smrtí, a to jednak v případě, kdy je smrt zjištěna ohledáním těla; a také v případě, kdy není mrtvé tělo k dispozici, a nastupuje prohlášení dotyčné osoby za mrtvou. Zabývám se také novým institutem prohlášení osoby za

nezvěstnou. Dále se zabývám zánikem manželství rozvodem, a v neposlední řadě zkoumám úpravu poměrů bydlení pro dobu po rozvodu.

Pátá kapitola se zabývá vypořádáním společného jmění manželů. Je členěna do pěti subkapitol. První z nich zmiňuje základní zásady vypořádání společného jmění, další se zabývá způsoby vypořádání společného jmění manželů. V této podkapitole je zmíněno také vypořádání podílu v obchodních společnostech a družstvech. Dále se zabývám zvláštními způsoby vypořádání, tedy pro případ úpadku a propadnutí majetku v trestním řízení. Čtvrtá podkapitola se zabývá vypořádáním dluhů mezi manžely. Poslední podkapitola se zabývá problémem majetkových poměrů v registrovaném partnerství.

V šesté kapitole se dotýkám některých procesních aspektů vypořádání společného jmění.

Poslední sedmá kapitola představuje základní charakteristiku právní úpravy společného jmění manželů v německém právním řádu.

V předložené práci tak byla komplexně zkoumána problematika společného jmění manželů s ohledem na jeho zánik a vypořádání, jak je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., s účinností od 1. 1. 2014. Ten v sobě shrnuje veškerou úpravu rodinného práva tak, jak byla doposud upravena dvěma předpisy – občanským zákoníkem a zákonem o rodině. Občanský zákoník OZ 2012 tak vstoupil do českého právního řádu komplexním uchopením uvedené problematiky. Nakolik bude přístup zákonodárce životný, ukáže praxe nejbližších let.

Summary

The theme of my work is the joint property of spouses. I focus on the termination of the community property and property settlement. It is an institution of civil law, which is regulated in the Civil Code. This theme was chosen because of my interest in the issue as well as my overall interest in civil law, and also because I find this institution, that is, settlement of community property very important for my future practice.

The work deals with the current legislation of the Institute of marital property. The main objective of the work is to familiarize the readers with current legislation in the field of marital property, with an emphasis on its dissolution and property settlement in the light of the current case law. A secondary objective was to try to introduce some legal concepts and also highlight some of the issues which are not clear at first sight.

The thesis consists of seven chapters. The first chapter is devoted to the history of marriage and matrimonial property regimes.

The second chapter examines the emergence and status of marriage in the Czech legal system and briefly refers to the sources of law.

The third chapter describes the common property of the spouses and is divided into nine sections. Particular sections deal with the origin and the subject of marital property, as well as the obligations and common ways of acquiring wealth; methods of narrowing or expanding of marital property, management of common property and common assets related to the business. In this context, a new issue of the family business is mentioned. A separate section is dedicated to the common property of the spouses of a different citizenship. The eighth section is then focused on enforcement of decisions affecting the common property of spouses.

The fourth chapter focuses on the dissolution of a marriage. Its three subsections deal with termination of the marriage by death, both in cases where death is determined by examination of the body, and when a dead body is not available and it is necessary to declare the person dead. My work also covers the new institute – a person declared missing. I also deal with termination of a marriage by divorce, and finally examine adjustment of conditions of housing after the divorce.

The fifth chapter deals with the settlement of marital property. It is divided into five sections. The first of them refers to the basic principles of settlement of property, the next one looks at ways of settlement of marital property. This section also mentions the settlement of shares in companies and cooperatives. I also deal with the specific mode of settlement, that is bankruptcy and foreclosures in criminal proceedings. The fourth section mentions the settlement of debts between spouses. The last sub-chapter explores the issue of property consequences of registered partnerships.

In the sixth chapter I touch certain procedural aspects of the settlement of property.

The last chapter seven presents the basic characteristics of regulation of marital property in the German legal system.

The thesis explores the complex issues of marital property with respect to its termination and settlement, as provided for in Act No. 89/2012 Coll., with effect from 1 January 2014. The act encapsulates all the aspects of family law, as was previously regulated in two texts - the civil code and family law. The Civil Code OZ 2012 entered into Czech law by comprehensive grasp of the issue. Experience of the next few years will show how viable the approach of the lawmaker will be.

Seznam klíčových slov

zánik manželství - dissolution of a marriage

vypořádání společného jmění manželů - settlement of marital property

obvyklé vybavení rodinné domácnosti - normal family household equipment